

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Bc. Kateřina Šustová

**Právní aspekty reorganizace československého
divadelnictví po druhé světové válce**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc.

Katedra: právních dějin

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 20.02.2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval/a samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 184 912 znaků včetně mezer.

Bc. Kateřina Šustová

diplomantka

V Praze dne 20.02.2024

Prohlášení

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování *prof. JUDr. Janu Kuklíkovi, DrSc.* za jeho cenné rady a trpělivost při vedení mé diplomové práce. Rovněž bych chtěla poděkovat pracovníkům knihovny Divadelního ústavu-Institutu umění za vstřícnost a pomoc při získávání potřebných informací a podkladů. A v neposlední řadě bych chtěla poděkovat svému partnerovi a rodině za velkou podporu a pochopení při psané této práci.

Obsah

Úvod	7
1. Metodologie, postup práce a kritika pramenů a literatury	9
1.1. Metodologie a postup práce	9
1.2. Prameny	9
1.3. Literatury	11
2. Historické snahy o divadelní zákon	15
2.1. Právní úprava divadelní činnosti do roku 1850	15
2.2. Období 1850-1918	16
2.3. Období 1918-1938	17
3. Snahy o divadelní zákon	21
3.2. Divadelní zákon a pomnichovská kulturní politika	22
3.2.1. Institucionální rámec protektorátní kulturní politiky	23
3.2.2. Otázka divadelního zákona	23
3.3. Kultura v exilu	23
3.4. Košický vládní program	24
4. Poválečná a poúnorová kulturní politika	26
4.1. Institucionální rámec kultury po druhé světové válce	27
4.2. Ministerstvo informací a Václav Kopecký	27
4.3. Právní úprava a zestátnění dalších kulturních odvětví	29
4.3.1. Československý film	29
4.3.2. Československý rozhlas a právní úprava tisku	29
5. Právní úprava divadelnictví po druhé světové válce	31
5.1. Divadelní revoluce a její právní zakotvení	31
5.2. Dokumenty revoluční ORD	32
5.3. Výnosy Zdeňka Nejedlého	34
5.3.1. Ministerský výnos o zrušení divadelních koncesí	34
5.3.2. Výnos o zřízení Divadelní rady	35
5.3.3. Dekret o divadelní síti	36
5.4. Přípravy přijetí „správného“ divadelního zákona	36
6. Divadelní zákon z roku 1948	41
6.1. Přijetí divadelního zákona	41
6.2. Bližší shrnutí obsahu divadelního zákona	43
6.2.1. Povolení k veřejnému provozování divadla	43
6.2.2. Užívání majetku divadelního podnikatele novými provozovateli divadel	44
6.2.3. Kompetentní divadelní pracovníci	44

6.2.4.	Tzv. noremní dny	44
6.2.5.	Loutkové divadlo.....	45
6.2.6.	Ochotnická divadla.....	45
6.2.7.	Dozor nad divadelnictvím	45
6.2.8.	Místa určená k divadelním představením.....	46
6.2.9.	Sankce za porušení divadelního zákona.....	46
7.	Komparace divadelního zákona (1948) s předchozí právní úpravou a návrhy.....	47
7.1.	Zákonné definice	47
7.2.	Funkce a účel divadla	48
7.3.	Povolení provozovat divadelní činnost a stálé divadlo	48
7.4.	Provozování divadelních představení.....	50
7.4.1.	Divadelní budovy	51
7.4.2.	Divadelní představení.....	52
7.4.3.	Zákaz divadelních představení v určité dny	53
7.5.	Cenzura.....	54
7.6.	Ochotnické divadlo.....	55
7.7.	Propagace.....	56
7.8.	Loutková divadla	57
7.9.	Trestání	57
7.10.	Slovenská právní úprava divadelnictví	59
8.	Divadelní zákon z roku 1948 v praxi.....	60
8.1.	Zestátnění divadel.....	60
8.2.	Organizace divadelnictví	61
8.2.1.	Divadelní a dramaturgická rada	61
8.2.2.	Divadelní a propagační komise	62
8.2.3.	Kulturní rada ÚV KSČ a divadelní komise.....	62
8.2.4.	Hospodářské ústředí divadel a Divadelní ústředna	62
8.2.5.	Státní agentury.....	64
8.3.	Divadelní budova.....	64
8.4.	Cenzura.....	64
8.5.	Transformace divadelní sítě.....	65
8.6.	Pracovní postavení divadelníků.....	65
8.7.	Zvyšování kvalifikace divadelních pracovníků a divadelní školství.....	67
8.8.	Loutkové divadlo.....	68
8.9.	Propagace návštěv divadla.....	69
8.9.1.	Nové publikum.....	69
8.9.2.	Vstupenky.....	70

9. Zhodnocení divadelního zákona (1948) a divadelního vývoje po jeho přijetí.....	71
9.1. Konference a schůze	71
9.2. Ohlasy zveřejněné v tisku.....	72
9.3. Divadelní zákon z roku 1957.....	73
Závěr.....	74
Seznam použitých zdrojů	76
1. Seznam použité literatury	76
2. Seznam použitých internetových zdrojů	77
3. Seznam použitých právních předpisů.....	83
4. Seznam ostatních zdrojů.....	84
Abstrakt	85
Abstract	86

Úvod

Problematika reorganizace divadelnictví po druhé světové válce a nesnáze ohledně přijetí divadelního zákona zaujaly diplomantku již při studiu divadelní vědy na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Vzhledem k tomu, že toto téma doposud nebylo z právního vědeckého hlediska blíže komplexně zpracováno,¹ byť se jím částečně zabývali například Martin Korbař v diplomové práci *Právní úprava divadelnictví v ČSR*² v rámci kapitoly týkající se vývoje divadelního práva či Markéta Klusoňová (nyní Štěpáníková) ve své rigorózní práci *Česká právní úprava divadla*³, publikační činnosti⁴ a příspěvcích na konferencích (například *Revoluce a právní úprava divadla* v rámci Dnů práva 2012⁵ nebo *Divadelní zákon z r. 1948* přednesený na I. česko-slovenském setkání doktorských studentů a postdoktorandů oboru právní historie a římského práva⁶), rozhodla se diplomantka tak učinit v této diplomové práci.

Konkrétně se diplomantka zabývala právními aspekty během zmíněné reorganizace divadelní činnosti, přičemž hlavním cílem této diplomové práce je zmapování vývoje právní úpravy divadelnictví po druhé světové válce s důrazem na *zákon č. 32/1948 Sb., kterým se vydávají základní ustanovení o zřizování divadel a o divadelní činnosti (divadelní zákon)* (dále jen „divadelní zákon z roku 1948“), a to v kontextu předchozích právních úprav.

Byť se někdy uvádí, že poválečná revoluční etapa divadelnictví byla zakončena „vítězným“ únorem 1948, tedy v době změny politického režimu, oficiálně byl proces reorganizace divadelnictví prohlášen za ukončený až na konferenci Divadelní a dramaturgické

---

¹ Existují sice publikace přímých účastníků (například Miroslava Kouřila, Františka Smažíka nebo Zdeňka Nejedlého), v nichž vzpomínají na proces změn v divadelnictví, avšak v důsledku doby vzniku publikací a subjektivního vnímání daných událostí mnohdy ukazují pouze jednostranný úhel pohledu na danou problematiku.

² KORBAŘ, Martin. *Právní úprava divadelnictví v ČSR*. Diplomová práce. Praha: Karlova univerzita, Právnická fakulta, 1972.

³ KLUSOŇOVÁ, Markéta. *Česká právní úprava divadla*. Online, rigorózní práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2016. Masarykova univerzita v Brně. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/ghfiz/>. [citováno 2023-12-30]

⁴ KLUSOŇOVÁ, Markéta. *Právo divadelní*. Online. In: SCHELLE, Karel; TAUCHEN, Jaromír (ed.). Encyklopedie českých právních dějin. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici s Key Publishing, 2015, s. 338-339.

⁵ KLUSOŇOVÁ, Markéta. *Revoluce a právní úprava divadla*. Online. In: KOTÁSEK, Josef; BEJČEK, Josef; KRATOCHVÍL, Vladimír; ROZEHNALOVÁ, Naděžda; MRKÝVKA, Petr et al. Dny práva 2012 – Days of Law 2012: Sborník příspěvků. Brno: Masarykova univerzita, 2013. s. 627-637. Masarykova univerzita v Brně. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/sbornik.pdf. [citováno 2023-12-30]

⁶ KLUSOŇOVÁ, Markéta. *Divadelní zákon z r. 1948*. In: VOJÁČEK, Ladislav; TAUCHEM, Jaromír (ed.). I. česko-slovenské setkání doktorských studentů a postdoktorandů oboru právní historie a římského práva: Sborník příspěvků z konference. Brno: Masarykova univerzita, 2013. s. 158-168. Masarykova univerzita v Brně. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/dejiny2013/setkani2013.pdf>. [citováno 2023-12-31]

radu v Gottwaldově v listopadu 1950.⁷ Z tohoto důvodu, a rovněž z důvodu zhodnocení divadelního zákona z roku 1948, je v diplomové práci zachyceno i počáteční období první pětiletky. Protože se diplomová práce zabývá i předchozími právními předpisy, je třeba zmínit, že časový rámec tak je o něco širší, než jak je vymezeno v názvu diplomové práce („*Právní aspekty reorganizace divadelnictví po druhé světové válce*“).

Přestože divadelní zákon z roku 1948 platil na celém území Československé republiky, je třeba zdůraznit, že diplomantka blíže zkoumala pouze divadelní právo na území dnešní České republiky. Důvodem je fakt, že na Slovensku byl vývoj právní úpravy divadelnictví odlišný, neboť tam až do přijetí divadelního zákona v roce 1948 stále platil uherský zákonný článek XXXI/1848. Rovněž situace kolem převzetí slovenských divadel byla o něco jednodušší, neboť tam byl jednak počet divadel menší, a zároveň tamní pověřenec pro školství, vědu a kulturu Ladislav (Laco) Novomeský rozvíjel pokrokovou linii již od roku 1944.⁸

Při výzkumu diplomantka zkoumala, v čem se divadelní zákon z roku 1948 lišil od Divadelního řádu a dosud navrhovaných úprav, neboť myšlenky na nutnost reorganizace divadelnictví se začaly objevovat již před druhou světovou válkou, a proto se zabývala také těmito historickými návrhy, které však z různých důvodů nebyly přijaty. Rovněž diplomantka v rámci výzkumu zjišťovala, zda poválečný divadelní zákon, kterým se zákonodárce snažil reagovat na dlouhodobé požadavky divadelníků o změnu dosavadní právní úpravy v oblasti divadla, byl v následném období dostačující, či zda bylo nutné přijmout nový divadelní zákon. Diplomantka si také kladla otázku, jaká pozitiva měla tato poválečná právní úprava divadelnictví

---

⁷ HOŘÍNEK, Zdeněk; JUST, Vladimír; PÖMERL, Jan; ŠORMOVÁ, Eva et al. *Česká divadelní kultura 1945-1989 v datech a souvislostech: divadlo v totalitním systému (teze): kalendárium českého divadla 1945-1989*. Praha: Divadelní ústav, 1995, s. 172.

⁸ KOUŘIL, Miroslav. Divadelnictví na prahu pětiletky. In: *Základy nové práce československého divadla – společná schůze české a slovenské divadelní a dramaturgické rady a české a slovenské divadelní propagační komise dne 15. a 16. ledna v Bratislavě*. Praha: Umění lidu, 1949, s. 14.

1. Metodologie, postup práce a kritika pramenů a literatury

Diplomová práce je rozčleněna do devíti kapitol a obsahuje teoretickou i praktickou část. V teoretické části jsou popsány historické snahy o novou divadelní právní úpravu od roku 1850 do roku 1945, poválečná kulturní politika, její institucionální rámec, právní zakotvení tzv. divadelní revoluce a okolnosti přijetí divadelního zákona z roku 1948. V praktické části se diplomantka zabývá rozbořem ustanovení divadelního zákona z roku 1948, které jsou následně komparovány s předchozí právní úpravou (Divadelním řádem) a historickými návrhy nových divadelních předpisů. Rovněž jsou zmíněny změny, které nastaly v divadelnictví po přijetí divadelního zákona v roce 1948, jeho zhodnocení a následující právní úprava.

1.1. Metodologie a postup práce

Na začátku psaní diplomové práce je nutné si stanovit metody, kterých bude v rámci výzkumu užito. S ohledem na cíl práce (to jest zmapování právního vývoje) byla zvolena metoda popisná (deskripce) a dále metoda srovnávací (komparativní), která je důležitá pro zkoumání odlišností divadelního zákona z roku 1948 od předchozí právní úpravy. V textu tedy bude proveden také rozbor divadelního zákona z roku 1948, který bude následně porovnán s relevantními osnovami a právními předpisy.

Ke zjištění odpovědí na konkrétní výše stanovené výzkumné otázky užila diplomantka následující postup. Nejprve se věnovala rešeršní práci, během které vyhledávala právní předpisy, původní prameny, odbornou literaturu a články z daného období. V další fázi výzkumu následovalo studium historických pramenů (vládní návrh ze dne 14. října 1947, důvodová zpráva k němu, stenoprotokoly, předchozí osnovy...), konkrétní právní úpravy, to jest *zákona č. 32/1948 Sb., kterým se vydávají základní ustanovení o zřizování divadel a o divadelní činnosti (divadelní zákon)* a Divadelního řádu a prostudována byla rovněž odborná dobová i současná literatura a periodika. Před samotnou fází psaní diplomové práce diplomantka přečetla také publikaci *Psaní a prezentace odborných textů* od Jana Širokého a kolektivu.⁹ Je rovněž důležité, aby byla následně provedena kritika vyhledaných pramenů a literatury, a to s ohledem na jejich relevanci.

1.2. Prameny

Vzhledem k záměru diplomantky zabývat se studiem Divadelního řádu, divadelních zákonů a jejich četných návrhů, byly nejdůležitějším zdrojem přímo právní předpisy a prameny s nimi související, přičemž veškeré využití považuje diplomantka za relevantní. Při bádání pro ni byla velmi nápomocným nástrojem společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna¹⁰,

⁹ ŠIROKÝ, Jan. *Psaní a prezentace odborných textů. Praktik*. Praha: Leges, 2019.

¹⁰ Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/index.htm>.

v níž nalezla doslovné záznamy z jednání schůzí poslanecké sněmovny zapsaných formou stenoprotokolů a další parlamentní dokumenty, a také stránky Národní digitální knihovny¹¹, na nichž lze v digitalizované podobě nalézt Věstníky ministerstva školství a národní osvěty uložené v Moravské zemské knihovně v Brně (signatura: 00978-0185.088). Rovněž diplomantka bádala v digitalizované části Národního archivu¹², Ústavu pro studium totalitních režimů¹³ a knihovních sbírkách Institutu umění – divadelním ústavu, v nichž nalezla obtížně dostupné návrhy divadelního zákona přeepsané v literatuře.

Z důvodu zjištění historických souvislostí a vnímání právních úprav v oblasti divadelnictví a návrhů divadelního zákonů v různém období byla pro výzkum velice užitečná dobová periodika. A to nejen právnická (*Právník, Právní prakse: měsíčník československých právníků, Časopis pro právní a státní vědu*), ale i divadelní, do nichž svými články k vývoji otázky přijetí nového divadelního zákona pravidelně přispívali například později zmiňovaní František Herman, Oldřich Koblížek nebo Antonín Mazač, a které jsou dostupné online v digitalizované části knihovny Právnické fakulty Masarykovy univerzity (*Časopis pro právní a státní vědu*¹⁴, *Právní prakse: měsíčník československých právníků*¹⁵) a Městské knihovny v Praze (*Československé divadlo – rozhledy po světě divadelním*¹⁶, *České lidové divadlo*¹⁷, *Divadlo*¹⁸ a *Divadelní zápisník*¹⁹).

Díky Národní digitální knihovně²⁰ lze po přihlášení nahlédnout také do digitalizované podoby časopisu *Divadlo*²¹ v ročnících nedostupných na stránkách Městské knihovny v Praze a dobových vydání *Rudého práva*²² (uložených v Národní knihovně České republiky – knihovních fondech a službách, signatura: 54 B 1389), *Haló – Nedělních novin*²³ (uložených v Národní knihovně České republiky – knihovních fondech a službách, signatura: 54 A 2054), *Plzeňských listů*²⁴ (uložených ve Studijní a vědecké knihovně Plzeňského kraje, signatura: 54 A 000222), *Národních listů*²⁵ (uložených v Národní knihovně České republiky, signatura: 54 A 150),

---

¹¹ Dostupné z: <https://www.ndk.cz/>.

¹² Dostupné z: <https://www.nacr.cz/>.

¹³ Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/typ-publikace/pamet-a-dejiny/>.

¹⁴ Dostupné z: <https://digi.law.muni.cz/handle/digilaw/23852>.

¹⁵ Dostupné z: <https://digi.law.muni.cz/handle/digilaw/29497>.

¹⁶ Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/periodical/uuid:3fde9750-cbac-11df-ba57-0030487be43a>.

¹⁷ Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/periodical/uuid:f4039f90-d783-11df-9ed4-0030487be43a>.

¹⁸ Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/periodical/uuid:68eba6c0-3b0b-11e3-bbe9-0030487be43a>.

¹⁹ Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/periodical/uuid:45b3f9d0-605e-11e0-af84-0030487be43a>.

²⁰ Dostupné z: <https://www.ndk.cz/>

²¹ Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:58263c01-9aaa-11ea-be02-5ef3fc9ae867?page=uuid:fc61e8d5-50a7-495f-b888-b07ccf4b4ff6>.

²² Dostupné z: <https://ndk.cz/periodical/uuid:4eac74b0-e92c-11dc-9fa1-000d606f5dc6>.

²³ Dostupné z: <https://ndk.cz/periodical/uuid:040dacb0-741e-11ee-b365-005056827e51>.

²⁴ Dostupné z: <https://ndk.cz/periodical/uuid:3da220d0-6b98-11de-9ebf-000d606f5dc6>.

²⁵ Dostupné z: <https://ndk.cz/periodical/uuid:ae876087-435d-11dd-b505-00145e5790ea>.

*Svobodného směru*²⁶ (uložených ve Studijní a vědecké knihovně Plzeňského kraje, signatura: 7117), *Lidových novin*²⁷, *Svobodných novin*²⁸ (obojí uloženo v Moravské zemské knihovně v Brně, signatura: Nov-20.730) a *Deníku práce*²⁹ (uložených na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze, signatura: neuvedena). Při zkoumání tisku bylo zřejmé, že některé z novin jsou objektivnější (například *Svobodné noviny*), než jiné s levicovým politickým zaměřením (například *Rudé právo*).

Velice cenným zdrojem byla rovněž publikace *Divadlo před vítězným únorem*³⁰, neboť v ní podrobně popsal své vzpomínky na „divadelní revoluci“ přímo jeden z jejích hlavních představitelů (Miroslav Kouřil), avšak na druhou stranu je nutné jej brát s rezervou, a to s ohledem na subjektivitu těchto vzpomínek, dobu vzniku a tehdejší politickou situaci.

1.3. Literatury

V rešeršní fázi výzkumu diplomantka vyhledala pojem „divadla“ v uznávaném *Všeobecném slovníku právním* z roku 1896.³¹ Toto slovníkové heslo bylo následně porovnáno s údaji uvedenými v prvorepublikovém *Slovníku veřejného práva československého*,³² do něhož svými poznatky o právní úpravě divadla přispěl soudce Nejvyššího správního soudu Václav Dusil.³³ Rovněž si vyhledala hesla týkající se divadelního práva a Košického vládního programu v *Encyklopedii českých právních dějin*.³⁴ Ohledně historických otázek čerpala diplomantka informace také z odborných publikací Bořivoje Srby,³⁵ Jany Pákové,³⁶ Jana Kuklíka, Jana

²⁶ Dostupné z: <https://ndk.cz/periodical/uuid:4372c9ff-888a-412e-a1df-929c974e32b2>.

²⁷ Dostupné z: <https://ndk.cz/periodical/uuid:bdc06f50-6ec9-11dd-85fc-000d606f5dc6>.

²⁸ Dostupné z: <https://ndk.cz/periodical/uuid:d082e130-5345-11dd-8e7d-000d606f5dc6>.

²⁹ Dostupné z: <https://ndk.cz/periodical/uuid:0bc12264-8b96-4ecb-bb20-8880f770fa1a>.

³⁰ KOUŘIL, Miroslav. *Divadlo před vítězným únorem*. Praha: Univerzita Karlova, 1981.

³¹ VESELÝ, František Xaver. *Všeobecný slovník právní: příruční sborník práva soukromého i veřejného zemí na radě říšské zastoupených se zvláštním zřetelem na nejnovější zákonodárství a poměry právní zemí koruny české. [Díl 1]*. SPÁČIL, Jiří (ed.). Reprint původního vydání z roku 1896. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 261-267.

³² HÁCHA, Emil; HOBZA, Antonín; HOETZEL, Jiří; LAŠTOVKA, Karel; WEYR, František et al. *Slovník veřejného práva československého*, svazek I. A – Ch. Brno: Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1929.

³³ DUSIL, Václav. *Divadlo*. In: pozn. 32, s. 409-411.

³⁴ SCHELLE, Karel; TAUCHEN, Jaromír (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. III. svazek, K-M*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 291-301.

³⁵ SRBA, Bořivoj. *Múzy v exilu: kulturní a umělecké aktivity čs. exulantů v Londýně v předvečer a v průběhu druhé světové války 1939-1945*. Brno: Masarykova univerzita, 2003.

³⁶ PÁVOVÁ, Jana. *Demagog ve službách strany – portrét komunistického politika a ideologa Václava Kopeckého*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008.

Gebharta³⁷, Karla Kaplana, Pavla Kosatíka³⁸, Jana Rataje³⁹ a z učebnice právních dějin,⁴⁰ přičemž všechny uvedené hodnotí jako relevantní a aktuální zdroje.

Nápomocnými při psaní této diplomové práce byly také vysokoškolská učebnice *Organisace divadelní práce* z roku 1957 od doktora Jaroslava Hendrycha⁴¹, v níž byly shrnuty veškeré užitečné „provozní“ informace pro budoucí pracovníky v kultuře včetně rozboru právních předpisů, a publikace Karla Vondráška *Sowjetisches Kulturmodell und das tschechische Theater 1945-1968: zum Spannungsverhältnis zwischen tschechoslowakischer Kulturpolitik und tschechischem Theater. Bochum: Projekt Verlag* z roku 1999⁴², jenž obsahuje doslovný přepis úředních přípisů, dopisů ze soukromých archivů účastníků a přehledné opisy relevantních právních předpisů.

Oproti memoárům Miroslava Kouřila jsou práce Františka Smažíka, do nichž zařadil také mnoho původních materiálů uchovaných z poválečného období, které získal jakožto předseda Divadelní ústředny⁴³, o něco objektivnější. Dokonce ve svých publikacích zveřejnil i opis návrhu Hermanovy osnovy, což je o to cennější, že tento se (podobně jako řada dalších osnov) nedochoval a je tak možné jej nalézt pouze přepsaný v dobové literatuře. Kromě Smažíkova *Stoletého boje o náš divadelní zákon*⁴⁴ nalezla diplomantka Hermanovu osnovu také ve *Zprávě o činnosti „Ústřední Matice Divadelního Ochotnictva Československého“ a „Matice divadelní“ za rok 1923.*⁴⁵ Podrobný rozbor této osnovy lze nalézt rovněž v mnoha člancích samotného Františka Hermana.

Avšak je také nutné uvést skutečnost, že ve Smažíkově publikaci diplomantka nalezla několik informací odlišných od ostatních zdrojů, a proto u těchto rozporných bodů odkazovala na jiné zdroje, nikoliv na publikaci Smažíka. Například Smažík uvádí jako důvod přijetí zákona

---

³⁷ GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Druhá republika 1938-1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2004.

³⁸ KAPLAN, Karel; KOSATÍK, Pavel. *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004.

³⁹ RATAJ, Jan. *O autoritativní národní stát: ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939*. Praha: Karolinum, 1997.

⁴⁰ MALÝ, Karel; KINDL, Vladimír; KUKLÍK, Jan; SOUKUP, Ladislav; ADAMOVIČ, Karolína et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vydání. Praha: Linde Praha, a.s. - Právnické a ekonomické nakladatelství Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2003.

⁴¹ HENDRYCH, Jaroslav. *Organisace divadelní práce – učební texty vysokých škol*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1957.

⁴² VONDRÁŠEK, Karel. *Sowjetisches Kulturmodell und das tschechische Theater 1945-1968: zum Spannungsverhältnis zwischen tschechoslowakischer Kulturpolitik und tschechischem Theater*. Bochum: Projekt Verlag, 1999.

⁴³ SMAŽÍK, František. *Dva roky činnosti Divadelní ústředny (1949-1950) a první rok práce Divadelní služby (I.IV.1950-31.III.1951)*. Praha: s.n., 1960.

⁴⁴ SMAŽÍK, František. *Stoletý boj o náš divadelní zákon 1850-1957*. Praha: s.n., 1961.

⁴⁵ *Zpráva o činnosti „Ústřední Matice Divadelního Ochotnictva Československého“ a „Matice divadelní“ za rok 1923 s připojeným návrhem divadelního zákona vypracovaným drem Fr. Hermanem a upraveným výkonným výborem ÚMDOČ*. Praha: ÚMDOČ, 1924.

o stavbě a zařízení divadel v roce 1887 požár Burgtheatru⁴⁶, přičemž v ostatních zdrojích se udává požár Ringtheatru.

Další nesrovnalostí je rok odevzdání osnovy Lva Bucka říšské radě a sněmu království Českého, neboť Smažík na straně 22 poznamenává, že k událostem došlo v roce 1900, zatímco například doktor Alois Chytil v článku *K otázce divadelního zákona* publikovaném v Časopise pro právní a státní vědu zmiňuje rok 1899.⁴⁷ Co se týče interpelace senátora Josefa Hubky a dalších národních socialistů ve věci divadelního zákona, o které se Smažík zmiňuje na straně 85 *Stoletého boje o náš divadelní zákon*, diplomantka o ní ve společné česko-slovenské digitální parlamentní knihovně nenalezla jedinou zmínku.

Pro kapitoly týkající se divadelního zákona v praxi a jeho zhodnocení byly zásadními zdroji sborník dokumentů Bratislavské konference⁴⁸ a kniha obsahující projevy pronesené na IV. celostátní konferenci československých divadelníků v Olomouci.⁴⁹

Oproti roku 1972, kdy „(...) *literatura k platnému divadelnímu zákonu*⁵⁰ (stejně jako k zákonu z roku 1948) omezuje se většinou na několik časopiseckých článků zákon popisujících. Dokonce i mezi divadelními teoretiky i praktiky zájem o divadelní právo jaksi upadl.“⁵¹, jak uvedl ve své diplomové práci Martin Korbař, se dle diplomantky situace ohledně literatury k divadelnímu zákonu z roku 1948 zlepšila, neboť v této první fázi výzkumu pro ni byly podnětné například odborné práce historika Jiřího Knapíka zabývajícího se kulturní politikou⁵² či teatrologů-divadelních historiků Jindřicha Černého⁵³, Vladimíra Justa⁵⁴, Jana Pömerleho⁵⁵, Evy Šormové⁵⁶ a

---

⁴⁶ SMAŽÍK, pozn. 44, s. 15.

⁴⁷ CHYTIL, Alois. *K otázce divadelního zákona*. Online. Časopis pro právní a státní vědu. 1921, roč. 4, č. 2, s. 183. Digitální knihovna Právnické fakulty MU. Dostupné z: <https://digi.law.muni.cz/handle/digilaw/25413>. [citováno 2024-01-21]

⁴⁸ JANSKÝ, Emanuel; KOUŘIL, Miroslav (ed.). *Základy nové práce československého divadla*. Praha: Umění lidu, 1949.

⁴⁹ *Úkoly československého divadelnictví: projevy Ing. arch. Miroslava Kouřila, Dr. Jana Kopeckého, Vladimíra Šmerala a Dr. Valtra Feldsteina*. Praha: Umění lidu, 1950

⁵⁰ Tedy k zákonu č. 55/1957 Sb., o divadelní činnosti (divadelní zákon).

⁵¹ KORBAŘ, pozn. 3, s. 6.

⁵² Například KNAPÍK, Jiří. *Únor a kultura: sovětizace české kultury 1948-1950*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004.

⁵³ ČERNÝ, Jindřich. *Osudy českého divadla po druhé světové válce: divadlo a společnost 1945-1955*. Praha: Academia, 2007.

⁵⁴ JUST, Vladimír. *Divadlo v totalitním systému: příběh českého divadla (1945-1989) nejen v datech a souvislostech*. Praha: Academia, 2010.

⁵⁵ PÖMERL, Jan. K situaci českého divadla v letech 1945-1948. In: HÁJEK, Jiří (ed.). *Divadlo nové doby: 1945-1948*. Praha: Panorama, 1990, s. 7-34.

⁵⁶ ŠORMOVÁ, Eva. Socialistický realismus – kulminace a rozpad (1948-1956). In: HORŮNEK, pozn. 7, s. 34-48.

Libora Vodičky.⁵⁷ Některé z prací těchto odborníků však vznikly ještě v minulém režimu, například sborník *Divadlo nové doby*⁵⁸, což se projevilo na použité terminologii.

---

⁵⁷ VODIČKA, Libor. *O nový divadelní řád: poznámky k diskusi o divadelním zákonu v českém tisku 1945–1948*. Online. Theatralia. 2017, roč. 20, č. 1, s. 9-20. Dostupné z: <https://hdl.handle.net/11222.digilib/136326>. [citováno 2024-01-27]

⁵⁸ HÁJEK, Jiří (ed.). *Divadlo nové doby: 1945-1948*. Praha: Panorama, 1990.

2. Historické snahy o divadelní zákon

Pro pochopení, proč bylo přijetí divadelního zákona v roce 1948 pro divadelní obec tak významné, je třeba si nastínit historický kontext, neboť divadelnictví z veřejnoprávního hlediska téměř sto let upravovalo nařízení ministerstva vnitřní č. 454/1850 ř.z., divadelní řád ze dne 25. listopadu 1850 (dále jen „Divadelní řád“),⁵⁹ které stejného dne nabylo také účinnosti.

Jelikož ale tato právní úprava byla brzy shledána jako nedostačující a nevyhovující, začalo se usilovat o její změnu, která však byla završena až v roce 1948. A právě tyto dlouholeté snahy divadelníků o proměnu právní úpravy organizace divadelní činnosti je důležité znát pro lepší porozumění dané problematice.

2.1. Právní úprava divadelní činnosti do roku 1850

Do vydání Divadelního řádu nebyla na území dnešní České republiky právní úprava, která by řešila divadelní koncese.⁶⁰ V praxi byla pouze podána žádost příslušnému úřadu v místě, kde byla divadelní hra poté odehrána, a úředník o ní dle svého uvážení rozhodl. Docházelo tedy také k situacím, kdy byla původně zamítnutá žádost později kladně vyřízena.⁶¹

Stát v době absolutismu divadlu nebyl příliš nakloněn, neboť v něm spatřoval riziko ohrožení monarchie, a proto považoval za důležitější právně ukotvit ochranu proti šíření revolučních a protistátních myšlenek, než organizaci a provoz samotného divadla. Divadelní činnost tak byla především ztěžována cenzurou, k níž měla původně oprávnění pouze církev.⁶²

Na základě dvorního dekretu č. 32 ze dne 27. března 1786 provádělo cenzuru divadelních her královské gubernium v Praze, které dovolovalo pouze takové kusy, které neurážely zdravý lidský rozum, náboženství a mravnost. S ohledem na politickou revoluční situaci ve Francii bylo později provádění cenzury upraveno dvorním dekretem z 13. února 1795, kterým bylo zakázáno povolování her šířících nebezpečné myšlenky, a to s ohledem na státní pořádek a blaho státu.⁶³

Z obavy špatného vlivu na morálku a výchovu dětí byla opakovaně zakazována také loutková divadla a podporu neměla ani činnost divadelních ochotníků, kterou úřady (později okresní hejtmani) povolovaly pouze výjimečně, a to z důvodů možného šíření protivládních a nacionalistických tendencí. Například dne 29. srpna 1843 bylo vydáno guberniální nařízení č. 5819 k omezení vzrůstajících se divadelních představení ochotnických na venkově.⁶⁴

---

⁵⁹ Neoficiálním názvem označovaný jako „Bachův divadelní řád“ podle rakouského ministra vnitřních záležitostí Alexandra Bacha (1813-1893). Například Viz VODIČKA, pozn. 57, s. 11.

⁶⁰ VESELÝ, pozn. 31, s. 269

⁶¹ SMAŽÍK, pozn. 44, s. 3-6.

⁶² BARTOŠ, Jaroslav; BRODSKÁ, Božena; ČERNÝ, František; KAČER, Miroslav; SRBA, Bořivoj et al. *Dějiny českého divadla II. – Národní obrození*. Praha, Academia, 1969, s. 67.

⁶³ SMAŽÍK, pozn. 44, s. 6.

⁶⁴ VESELÝ, pozn. 31, s. 265.

Co se kočovních divadel týče, vztahoval se na ně dekret dvorské kanceláře z 6. ledna 1836, jímž bylo vyhlášeno Nejvyšší rozhodnutí z 5. prosince 1833 o veřejných produkcích, podíváních a zábavách.⁶⁵

2.2. Období 1850-1918

Na podkladě Nejvyššího rozhodnutí ministerstva vnitřních záležitostí ze dne 14. listopadu 1850 vznikl již zmiňovaný Divadelní řád jako nařízení čís. 454 ř.z., jímž se vydává řád divadelní i s naučením o vykonávání řádu divadelního, ježto dáno jest místodržícím. (9 §). K jeho textu tedy byly také připojeny Instrukce k výkonu Divadelního řádu pro místodržící korunních zemí upravující provádění Divadelního řádu. Poté byl Divadelní řád doplňován prováděcími právními předpisy.⁶⁶

Divadelní řád byl však už brzy po přijetí považován za zastaralý a nedostatečný. Myšlenky na proměnu organizace divadel se proto objevovaly již od padesátých let devatenáctého století v souvislosti s tzv. „drážďanskou komisí“ pověřenou vypracování návrhu divadelního zákona, jejíž úsilí ale ustalo v sedmdesátých letech. Až v roce 1897 s pomocí odborníků vypracoval návrh nového rakouského divadelního zákona ředitel vídeňského dvorního divadla Max Burckhard, avšak revidovanou a kratší verzi předložil bezúspěšně zákonodárci až v roce 1903.⁶⁷

Burckharda v českých zemích následoval Lev Bucek, jednatel Ústřední jednoty českého herectva, jejímuž výboru osnovu divadelního zákona připravovanou od osmdesátých let předložil ke schválení v roce 1898 a dne 11. února téhož roku jej zaslal hraběti Františku Thunovi (ministerskému předsedovi), který však nikterak nereagoval. Tato osnova byla bezvýsledně dne 15. března 1899 podána říšské radě prostřednictvím poslance Václava Březnovského a dne 26. března 1899 sněmu království Českého prostřednictvím zemského poslance Aloise Koldínského.⁶⁸

Další posun byl ve věci divadelního zákona zaznamenán až v roce 1908, kdy byla národohospodářským výborem poslaneckém sněmovny vídeňské říšské rady ustanovena užší komise pro přípravné práce pro vydání nového divadelního zákona, které předsedal poslanec Julius Ofner.⁶⁹ Předběžnou osnovu zákona vypracoval zpravodaj-náměstek zemského maršálka království Českého a poslanec říšské rady Karel Urban, na jehož základě byl vytvořen dotazník rozeslaný divadelníkům z Rakousko-Uherska i zahraničí a Urban návrh divadelního zákona v roce

---

⁶⁵ SMAŽÍK, pozn. 44, s. 8.

⁶⁶ Například se jednalo o nařízení místodržitelství českého z 26. prosince 1850, č. 200 čes. z.z. z roku 1851, o příslušnosti státních úřadů bezpečnostních ve věcech divadelního řádu.

⁶⁷ CHYTIL, pozn. 47, s. 182-183.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ SMAŽÍK, pozn. 44, s. 25.

1911 doupravil tak, že v něm byly shrnuty a vyjádřeny veškeré předchozí snahy po úpravě divadelních poměrů.⁷⁰

Jelikož později nebyl v této věci žádný posun a divadelní zákon stále nebyl na programu parlamentních prací, probíhaly protestní schůze divadelníků. Přesto se ústní ankety svolané do Vídně v roce 1911 neúčastnilo mnoho z nich (pravděpodobně o ní v té době ani nevěděli) a o osnově nebylo jednáno v parlamentě.⁷¹

Dne 13. listopadu 1913 byla osnova divadelního zákona skládající se ze tří oddílů, v níž byl navrhován například vznik Zemských divadelních rad jakožto poradních a znaleckých orgánů a divadelních inspektorátů ustanovených k dozoru nad prováděním zákona (§ 3 – § 6), předložena vídeňské poslanecké sněmovně užším výborem národohospodářským, nicméně k uzákonění nakonec opět nedošlo.⁷²

Místo toho byla osnova postoupena ministerstvu justice, protože nebyly dořešeny některé otázky,⁷³ přičemž porady odborníků v této věci byla svolána na únor, březen a duben 1914 a týkaly se především otázky hereckých smluv. Poté bylo přijetí divadelního zákona stále odkládána, a to až do začátku první světové války, která řešení nové právní úpravy divadelnictví přerušila, přestože vypracovaný návrh divadelního zákona byl v roce 1917 opět podán do poslanecké sněmovny.⁷⁴

2.3. Období 1918-1938

Na konci první světové války bylo rozhodnuto o vzniku samostatného Československa. Dle návrhu Aloise Rašína byl vytvořen zákon č. 11/1918 Sb., z. a n., o zřízení samostatného státu československého (tzv. recepční norma), který dne 28. října 1918 schválil nejvyšší zákonodárný orgán (Národní výbor).⁷⁵

Vzhledem k přijetí recepční normy platil na území Čech, Moravy, Vitorazska, Valčicka a Slezska i po první světové válce stále Divadelní řád, předpisy týkající se staveb divadelních budov a v oblasti loutkového divadla dekret dvorské kanceláře z 6. ledna 1836, neboť čl. 2 byl recipován právní řád bývalé rakousko-uherské monarchie, a to za účelem určité společenské stability.⁷⁶ Díky § 3 zákona č. 76/1920 Sb. byly od 1. května 1920 uvedené předpisy platné a účinné také na území Hlučínska. Na základě tzv. recepční normy byla také na Slovensku

---

⁷⁰ *Anketa o divadelním zákoně*. Online. Divadlo – list Svazu československého herectva. 14. ledna 1921, roč. 8, č. 5, s. 1. Městská knihovna v Praze. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:cf2e2b60-c4ad-11df-a97c-0030487be43a?page=uuid:9849e8c0-c4a6-11df-8f66-0030487be43a>. [citováno 2024-01-15]

⁷¹ SMAŽÍK, pozn. 44, s. 25-37.

⁷² *Anketa o divadelním zákoně*, pozn. 70, s. 1.

⁷³ SMAŽÍK, pozn. 44, s. 40-42.

⁷⁴ CHYTIL, pozn. 47, s. 183.

⁷⁵ MALÝ, pozn. 40, s. 328.

⁷⁶ Tamtéž.

a v Podkarpatské Rusi ponechána prozatímně v platnosti dosavadní uherská divadelní právní úprava (to jest zákonný článek XXXI/1848).⁷⁷

S ohledem na změnu zřízení bylo v plánu vytvořit divadelní zákon v duchu nových demokratických zásad, a proto byla v listopadu 1918 při Ministerstvu školství a národní osvěty zřízena ministrem Gustavem Habermannem divadelní komise jakožto poradní orgán. Když však divadelníci zjistili složení této komise⁷⁸, ujali se iniciativy sami skrze Organizaci českého herectva. Ta v prosinci 1918 vypracovala petici týkající se nejnaléhavějších otázek divadelnictví, kterou předložila ministerstvu.⁷⁹

V petici kromě stížnosti na složení divadelní komise⁸⁰ zmiňovali jako tíživé body udílení a provozování divadelních koncesí, stanovení poměrů divadelního zaměstnavatele k zaměstnancům jevištního umění, ručení podnikatele za řádnou výplatu gáží, starobní pojištění herců (které bylo opomenuto zákonem o starobním pojištění) a uvedení herectva při tvorbě zákona o podpoře v nezaměstnanosti, přičemž by dle této petice bylo žádoucí „(...) v době co nejkratší uvést v život divadelní zákon, který by obsahoval příslušná ustanovení vpředu jmenovaná, poněvadž dosavadní bezzákonný stav spočívá jen na různých nařízeních často si odporujících“.⁸¹

V otázce výplaty gáží zaslal současně výbor Organizace českého herectva otevřený dopis ministru vnitra Antonínu Švehlovi, kterým ho upozornil na špatné poměry výplaty gáží způsobené účinností zastaralého čeledního řádu, a dokonce v něm navrhl, aby „(...) válečné zisky divadelních podnikatelů byly zákonnou cestou zkonfiskovány jako lichvářské“.⁸²

Tato iniciativa však nevedla k žádným dalším krokům, a proto následovaly schůze a porady různých hereckých i ochotnických organizací, jejichž výsledkem byl například vznik návrhu osnovy divadelního zákona, který vypracovala komise sestavená Ústřední Jednotou českého herectva (za spolupráce umělecky činného advokáta Huga Richtera st.⁸³) v roce 1919. Tato osnova byla poté uveřejněna v časopise *Divadelní svět*.⁸⁴

---

⁷⁷ DUSIL, pozn. 33, s. 409.

⁷⁸ Mezi členy divadelní komise patřil například Antonín Fencel (ředitel Areny na Smíchově), Jaroslav Kvapil (šéf činohry Národního divadla) nebo Eduard Vojan (herec).

⁷⁹ SMAŽÍK, pozn. 44, s. 43.

⁸⁰ Především vadila absence členů Organizace českého herectva a jiných organizací (= nezastoupení zaměstnanců).

⁸¹ KUKERLE, Fr.; SPURNÝ, V. Petice podaná ministrovi Habermanovi výborem O.Č.H. *Divadelní svět*. 22.01.1919, roč. 6, č. 2, s. 2-3.

⁸² Otevřený dopis ministru vnitra Švehlovi. *Divadelní svět*. 22.01.1919, roč. 6, č. 2, s. 3-4.

⁸³ Doktor Hugo Richter (1863-1945) v roce 1905 na čas opustil svou advokátní praxi, aby se pod pseudonymem Bruno Decorty mohl věnovat umělecké kariéře operního pěvce. Viz HUBIČKA, Štěpán. *Advokacie na Královských Vinohradech s ohlednutím do pražského Karlína a Žižkova v době první republiky*. Online, rigorózní práce. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Právnická fakulta, 2021, s. 244-251. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/11025/43231>. [citováno 2024-02-04]

⁸⁴ *Divadelní svět*. 01.10.1919, roč. 6, č. 9-10, s. 1-8; *Divadelní svět*. 27.10.1919, roč. 6, č. 11, s. 1-3.

Jedním z mála dalších kroků, které Ministerstvo školství a národní osvěty v meziválečném období podniklo ve věci divadelního zákona, bylo vypracování písemné ankety zaslané oběžníkem číslo 22192 odborným organizacím dne 21. května 1919.⁸⁵ Učinilo tak z podnětu divadelníků, kteří na možnost ankety o divadelním zákoně upozornili v lednovém čísle nezávislého čtrnáctideníku věnovanému divadelním otázkám, v němž byl v souvislosti s anketou shrnut také rakouskouherský návrh divadelního zákona z roku 1911.⁸⁶

Ankety se zúčastnila i *Ústřední Matice Divadelního Ochotnictva Československého* (dále jen „ÚMDOČ“), jelikož stejně jako ostatní divadelníci chtěla, aby byla otázka divadelního zákona urychleně vyřešena. Nicméně výsledky ankety nebyly nikterak zpracovány, na což ÚMDOČ upozornila ve výroční zprávě o své činnosti za rok 1923, v níž uvádí, že Ministerstvo školství a národní osvěty na přípravě nového divadelního zákona „nepracuje“ celých pět let.⁸⁷

Avšak též se v této zprávě uvádí, že dne 13. listopadu 1923 byla ÚMDOČ vyzvána oběžníkem Ministerstva vnitra (č.j. 781999/23-1), aby vypracovala návrh osnovy divadelního zákona.⁸⁸ Důvodem nejspíše bylo, že Ministerstvo vnitra si u ochotnických divadelníků chtělo vylepšit špatnou reputaci, kterou získalo vydáním kritizovaného zákazu zájezdů ochotnických jednot v roce 1922.⁸⁹ Tu starosta ÚMDOČ JUDr. František Herman a ústřední tajemník Rudolf Weinert spolu s důvodovou zprávou posléze předložil výkonnému výboru ÚMDOČ k podrobnému projednání, který návrh posléze zaslal oběma výše uvedeným ministerstvům, Národnímu shromáždění a poslaneckým klubům.⁹⁰

Z Resoluce ÚMDOČ schválené na veřejné schůzi dne 24. dubna 1927 vyplývá, že i přes neustálé upomínání československé vlády a předložení Hermannovy osnovy dosud „(...) *nebyl učiněn ani pokus o přípravu, potřebné ku zpracování vládní osnovy, třebaže v ostatních státech okolních byly buď nové předpisy již vydány, nebo se projednávají*“.⁹¹

Tím je poukázáno na fakt, že zatímco například v Rakouské republice bylo na předchozí snahy o divadelní zákona navázáno a už v roce 1922 tam vznikl zákon č. 441/1922 B.-G.-Bl.

---

⁸⁵ SMAŽÍK, pozn. 44, s. 45.

⁸⁶ *Anketa o divadelním zákoně*, pozn. 70, s. 1.

⁸⁷ PETR, Jaroslav. *Zpráva o činnosti „Matice divadelní“ v roce 1923*. In: pozn. 45, s. 15.

⁸⁸ Tamtéž, s. 17.

⁸⁹ SÍLA, František. *K zákazu zájezdů ochotnických jednot*. Online. Československé divadlo. 13.08.1923, roč. 1, č. 12, s. 186. Městská knihovna v Praze. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:c499ef90-f3bf-11df-b2ff-0030487be43a?page=uuid:354e47f0-f3bf-11df-9d47-0030487be43a>. [citováno 2024-02-04].

⁹⁰ WEINERT, Rudolf. *Zpráva ústředního tajemníka o činnosti výkonného výboru ÚMDOČ ve správním roce 1923*. In: pozn. 45, s. 6.

⁹¹ „*Pro divadelní zákon*“. Online. Československé divadlo. 28.04.1927, roč. 5, č. 6, s. 96. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:4874e170-dc2e-11df-a3d6-0030487be43a?page=uuid:bd810c20-dc36-11df-8b1a-0030487be43a>. [citováno 2024-01-21].

(Schauspielergesetz), na území Československé republiky tehdy nebyla otázka nové divadelní právní úpravy ještě ani projednávána.⁹²

Z tohoto důvodu měl také dle Smažíka na schůzi senátu dne 14. února 1928 podat interpelaci ve věci divadelního zákona senátor Josef Hubka a další národní socialisté a dne 20. března 1928 v kulturním výboru senátu, přičemž tehdejší ministr školství a národní osvěty Milan Hodža jej měl odkázat na ministra vnitra.⁹³

Přestože Resoluci týkající se projednání a vydání nezbytného divadelního zákona po kterém se volalo už od roku 1919 v tomto období zaslala ministrům, poslaneckým i senátorským klubům kromě ÚMDOČ (například 12. srpna 1928, 23. března 1931, 20. března 1932, 19. března 1933, 25. března 1934...) také Jednota českého herectva (6. dubna 1928), slavnostní shromáždění ochotníků v Hronově (23. srpna 1931, 27. srpna 1933...) ⁹⁴ či Svaz československého herectva ⁹⁵, nový divadelní zákon nevznikl, neboť jak v roce 1934 odpověděl ÚMDOČ předseda vlády Milan Hodža, bylo „*projednávání divadelního zákona odloženo pro řešení naléhavějších otázek*“.⁹⁶

Další odsunutí otázky nového právního zakotvení organizace divadelnictví, kterou na konci třicátých let dvacátého století konečně začalo projednávat ministerstvo vnitra a ministerstvo školství a národní osvěty, způsobily dějinné události.⁹⁷ Avšak ani po podpisu Mnichovské dohody a začátku druhé světové války neustaly snahy divadelníků o novou právní úpravu, o čemž bude pojednáno v následující kapitole.

---

⁹² DUSIL, pozn. 33, s. 409.

⁹³ SMAŽÍK, pozn. 44, s. 85.

⁹⁴ HERMAN, František. *ÚMDOČ: I. doplněk dějin za léta 1927-1936*. Praha: ÚMDOČ, 1937, s. 58-83.

⁹⁵ SMAŽÍK, pozn. 44, s. 85-86.

⁹⁶ *O divadelní zákon*. In: HERMAN, pozn. 94, s. 40.

⁹⁷ *Zpráva o činnosti ÚMDOČ za rok 1938*. Praha: ÚMDOČ, 1939, s. 8.

3. Snahy o divadelní zákon

Další jednání o nové divadelní úpravě v této době komplikovalo hned několik faktorů, kterými se diplomantka bude zabývat níže. Jedním z nich byla složitá politická situace způsobená okupací dnešního území České republiky Německem a odlišný politický vývoj na Slovensku, v důsledku čehož přestala Československá republika fakticky existovat. Mezi další okolnosti bránící pracím na divadelním zákoně patřily převod divadel do německých rukou a úplné uzavření divadel v roce 1944.

Velké úsilí v oblasti ohledně nové úpravy divadelnictví na našem území proto vyvíjely především ilegální skupiny divadelníků, jejichž činnosti je věnována následující kapitola, avšak je třeba věnovat pozornost také exilovým snahám.

3.1. Období nesvobody a vznik Protektorátu Čechy a Morava

Jako období nesvobody bývá označována doba od 30. září 1938, kdy byla v rozporu s mezinárodními smlouvami, ústavou a právním řádem Československé republiky podepsána Mnichovská dohoda, do 4. května 1945, neboť den poté již probíhalo květnové povstání českého obyvatelstva.

Uzavřením Mnichovské dohody bylo oslabeno také Slovensko, a proto byla výsledkem jednání na sjezdu slovenských politických stran konaného dne 6. října 1938 v Katolickém domě v Žilině tzv. Žilinská dohoda, v níž byla vyhlášena autonomie Slovenska. Ta byla následně schválena ústavním zákonem č. 299/1938, o autonomii slovenskej krajiny, účinným od 23. listopadu 1939. Podobně tomu bylo v Podkarpatské Rusi, kdy Rusíni využili příhodné situace a chtěli zrealizovat malou Saint-germainskou dohodu. Důsledkem toho bylo schválení ústavního zákona č. 328/1938 Sb. z. a n. o autonomii Podkarpatské Rusi.⁹⁸

Dne 5. října 1938 odstoupil z funkce prezident Edvard Beneš. Poté, co byl dne 30. listopadu 1938 zvolen novým prezidentem Emil Hácha a v reakci na to podala demisi vláda generála Jana Syrového, sestavil vládu Rudolf Beran. Ve čtvrtek 16. března 1939, tedy krátce po obsazení území Čech a Moravy německou armádou, byl vydán výnos vůdce a říšského kancléře Adolfa Hitlera č. 75/1939 Sb. z. a n., o zřízení Protektorátu Čechy a Morava, který se stal základním dokumentem a právním podkladem pro státoprávní uspořádání našeho území. Přestože Beranova vláda ještě předtím vydáním tohoto výnosu podala demisi, na žádost prezidenta Háchy vykonávala úřad až do dubna 1939. Poté byla jmenována vláda Aloise Eliáše.⁹⁹

---

⁹⁸ MALÝ, pozn. 40, s. 456-459.

⁹⁹ Tamtéž, s. 460-468.

3.2. Divadelní zákon a pomnichovská kulturní politika

Nastupující nesvoboda měla vliv také na českou kulturní politiku. Přesto chtěl Svaz československého herectva uskutečnit divadelní zákon i v této nelehké době, a proto byla v polovině listopadu 1938 v listu Svazu československého herectva *Divadlo* zveřejněna žádost o zřízení státní divadelní rady, která měla být předpokladem nového divadelního pořádku. Do působnosti tohoto orgánu měl patřit divadelní zákon a jeho provedení, udělování koncesí, snížení počtu divadelních podniků, propagace návštěv divadel, dozor na uměleckou úroveň a hospodařením divadel, existenční a finanční podmínky, reforma konzervatoří a výhradní podpora jen domácích scén a pracovníků.¹⁰⁰ Avšak k ustanovení státní divadelní rady z politických důvodů již nedošlo.

Dle programu vládnoucí Strany národní jednoty, který ale nebyl oficiálně schválen¹⁰¹, měl stát mj. pečovat o rozvoj umění a podporovat jej. Na kulturu, která měla plnit ideologickou a výchovnou funkci, však nyní neměli vliv mít Židé.¹⁰² V reakci na pomnichovské události vznikla také dne 18. listopadu 1938 Národní kulturní fronta, která se skládala z několika sekcí – filozofické, kulturně politické, beletristické, hudební, výtvarnické a divadelní. Dle programu Národní kulturní fronty se „(...) novým základem kulturního života měly stát jako svrchované hodnoty: vlast, země, národ a Bůh“.¹⁰³ V programu byly rovněž formulovány úkoly v oblasti slovesného umění, českého divadla, výtvarného umění a hudby, přičemž mimo slovesného umění se pro všechny uvedené kulturní oblasti „(...) program dovolával nutnosti jejich reorganizace, a to ve smyslu služby národní věci“, což v praxi znamenalo například to, že Národní kulturní fronta vyžadovala podporu a ochranu původní domácí tvorby. Za zmínku stojí také požadavek na zestátnění divadel.¹⁰⁴

Okamžitě po začátku druhé světové války začalo rovněž probíhat zatýkání kulturních pracovníků v rámci rozsáhlé preventivní akce Albrecht der Erste, jejímž cílem bylo zastrašení obyvatel a zabránění případných nepokojů.¹⁰⁵ V květnu 1942 byl zatčen a posléze popraven také jeden z hlavních představitelů divadelního odboje Vladislav Vančura.¹⁰⁶

---

¹⁰⁰ NOVÁK, Vojta. *Jen dál!* Online. *Divadlo*.1938, roč. 25, č. 2, s. 25. Městská knihovna v Praze. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:161ccb30-c0df-11df-9866-0030487be43a?page=uuid:fb4b2790-c0be-11df-bdc5-0030487be43a>. [citováno 2024-01-21].

¹⁰¹ GEBHART, pozn. 37, s. 219.

¹⁰² RATAJ, pozn. 39, s. 103 a s. 119.

¹⁰³ GEBHART, pozn. 37, s. 185-186.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 186.

¹⁰⁵ GEBHART, Jan.; KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Online. Praha: Themis, 1996, s. 82. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:f4ff4630-0761-11e4-b1a4-005056827e52?page=uuid:93d24ef0-358a-11e4-90aa-005056825209>. [citováno 2024-02-18]

¹⁰⁶ SRBA, pozn. 35, s. 559.

3.2.1. Institucionální rámec protektorátní kulturní politiky

Pomocí správní reformy protektorátních centrálních orgánů provedené v roce 1942 vznikl Úřad lidové osvěty (později přeměněný na ministerstvo lidové osvěty), který měl formovat ideovost obyvatelstva.¹⁰⁷

Na základě ustanovení § 3 vládního nařízení č. 208/1942 Sb., o nové organizaci některých ústředních úřadů (tzv. reorganizační nařízení) ze dne 15. června 1942 přešel na nově zřízené ministerstvo lidové osvěty výkon působnosti ve věcech divadelních (původně v kompetenci ministerstva školství a národní osvěty) a ve věcech divadelních koncesí a přehlídky divadelních her (původně v kompetenci ministerstva vnitra).

3.2.2. Otázka divadelního zákona

Ve věci nového divadelního zákona byl v roce 1941 Pavlem Formanem a Josefem Pražákem vypracován dotazník o 20 otázkách týkající se autorskoprávních věcí a jiných divadelních právních poměrů (například názor na současný koncesní systém, služební smlouvy, sociální zabezpečení¹⁰⁸), a to z podnětu autorskoprávní sekce Mezinárodního sdružení pro ochranu živnostenského vlastnictví ustanovené koncem roku 1940.¹⁰⁹

Práce na tvorbě nového divadelního zákona ztěžoval také fakt, že divadelní činnost byla zakázána nařízením ministerstva lidové osvěty č. 187/1944 Sb., o zastavení činnosti českých divadel, varieté a kabaretů s účinností od 1. září 1944¹¹⁰, a to na příkaz říšského ministra lidové osvěty a propagandy Josepha Goebbelse, a proto uvedené nařízení též bývá nazýváno jako „Goebbelsův výnos“.¹¹¹ Skupiny divadelníků však přesto ilegálně připravovaly plány na poválečnou reorganizaci divadelnictví, přičemž jejich úsilí bude věnována kapitola pátá.

3.3. Kultura v exilu

Československý národní výbor vedený Edvardem Benešem byl vytvořen dne 17. října 1939 a za prozatímní československou vládu byl uznán až téměř o rok později (v červenci 1940). Již od jejího jmenování dne 22. července 1940 v Londýně byl předsedou vlády Jan Šrámek. Cílem československého zahraničního odboje bylo obnovení Československé republiky v podobě před podpisem Mnichovské dohody.¹¹²

---

¹⁰⁷ MALÝ, pozn. 40, s. 469-470.

¹⁰⁸ Jak vyplynulo z dotazníkového šetření, sociální zabezpečení divadelníků bylo tristní, a proto se na starší kolegy v divadlech mnohdy musela upořádat sbírka.

¹⁰⁹ SMAŽÍK, pozn. 44, s. 88-90.

¹¹⁰ Uveřejněné ve Sbírce zákonů a nařízení Protektorátu Čechy a Morava tiskem 90.

¹¹¹ VODIČKA, pozn. 55, s. 11.

¹¹² MALÝ, pozn. 40, s. 503-506.

Určitá kulturní kontinuita byla nejprve možná díky častým kulturním večerům a činnosti různých skupin (např. divadelní skupina Mladé Československo vedená Otou Ornestem).¹¹³ Později, v lednu 1941, vzniklo v Londýně společenské a kulturní ústředí (tzv. Československý institut), jehož úkolem byla kulturně-propagační a kulturní činnost. Mezi další důležité londýnské organizace patřil Československý národní dům, Britsko-československé centrum a Klub československo-britského přátelství.¹¹⁴

Ve spojení s československým zahraničním odbojem byly také domácí odbojové skupiny (například Petiční výbor Věrní zůstaneme), které připravily program nazvaný *Za svobodu do nové Československé republiky* obsahující také kapitolu týkající se „Kultury pro všechny“. Tento program se však neuplatnil.¹¹⁵

3.4. Košický vládní program

První poválečná vláda Národní fronty, kterou tvořili zástupci Komunistické strany Československé, Komunistické strany Slovenska, Československé lidové strany, Československé strany sociálně demokratické, Strany národních socialistů a Demokratické strany, byla jmenována v Košicích dne 4. dubna 1945.¹¹⁶

Budoucí směřování československého divadelnictví bylo obecně oficiálně nastaveno už o den později na prvním zasedání československé vlády na osvobozeném území, a to vyhlášením *Programu nové československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků* (dále jen „Košický vládní program“).¹¹⁷

Koncept tohoto programu však předložila Komunistická strana československá v čele s Klementem Gottwaldem již v druhé polovině března 1945 v Moskvě, a to na jednáních probíhajících ohledně vytvoření nové poválečné vlády a jejího programu s prezidentem Benešem a představiteli ostatních politických stran.¹¹⁸

V Moskvě nejprve probíhaly o komunistickém návrhu předběžné rozhovory a od 22. do 29. března 1945 také podrobné diskuse o jednotlivých kapitolách, přičemž při rozboru páté kapitoly o postavení národních výborů došlo ke konfliktu mezi komunistou Václavem Kopeckým

---

¹¹³ SRBA, pozn. 35, s. 240-247 a s. 301.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 356-358 a s. 456.

¹¹⁵ KOKOŠKA, Stanislav (ed). *Petiční výbor Věrní zůstaneme v dokumentech (1938-1941)*. Online. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2021, s. 14-18. Ústav pro studium totalitních režimů. Dostupné z: https://www.ustrcr.cz/wp-content/uploads/2022/03/Kokoska_Verni-zustaneme.pdf. [citováno 2024-02-18].

¹¹⁶ KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci-státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha: Auditorium, 2010, s. 138.

¹¹⁷ *Návrh programu nové československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků*. Online. Dostupné z: <https://www.nacr.cz/wp-content/uploads/2021/04/labyrint-1945-Kosicky-vladni-program.pdf>. [citováno 2024-02-10].

¹¹⁸ KUKLÍK, pozn. 116, s. 137.

a národními socialisty Prokopem Drtinou a Jaroslavem Stránským.¹¹⁹ Tento spor vyvrcholil odchodem národních socialistů z jednací místnosti, avšak kvůli nutnosti vyřešit poválečnou situaci a schválit vládní program se den poté již jednání účastnili.¹²⁰

V Košickém vládním programu byly obsaženy nejen základní zásady vládní politiky v oblasti vnitropolitické (konkrétně v čl. I. byla definována vláda Národní fronty Čechů a Slováků), ale i mezinárodní (spojenectví se Sovětským svazem, přátelské vztahy k Anglii, USA a Francii). S ohledem na blížící se konec druhé světové války bylo nutné se vypořádat s otázkou potrestání zrádců, kolaborantů a válečných provinilců (čl. IX.).

Pro obnovu hospodářského života bylo dle článku XII. důležité „*postavit celý peněžní a úvěrový systém, klíčové podniky průmyslové, pojišťovnictví, přírodní a energetické zdroje pod všeobecné státní vedení a do služeb znovuvýstavby národního hospodářství a znovuoživení výroby a obchodu*“, neboli znárodnit klíčová odvětví národního hospodářství.¹²¹

Budoucím cílům poválečné obnovy v kultuře (divadle) a školství se Košický vládní program věnoval v bodě XV, v němž byl uveden požadavek na znovuoživení divadel, škol a knihoven a na provedení očisty škol i jiných kulturních ústavů (včetně divadel) od osob aktivně spolupracujících s okupanty. Vzhledem k uzavření škol a úbytku kvalifikovaného dorostu měl být rovněž umožněn přístup talentovaných žáků do škol a kulturních institucí bez jakýchkoliv větších formálností, pouze na základě jejich prokázaného nadání. Také byla vyžadována ideologická revize kulturního programu Československa, která měla být provedena důslednou demokratizací spočívající v umožnění přístupu nejširších vrstev ke kultuře a zlidovění kultury, která by sloužila lidu a národu, nikoliv pouze úzké skupině osob. Též měla být v kulturní politice zesílena slovanská a sovětská orientace.¹²² Konkrétnější podobu tyto cíle získaly až později.

---

¹¹⁹ Diplomantka jej zmiňuje především pro kontext s pozdějším působením dvou zmíněných osobností na „kulturních“ ministerstvech a poválečné pře ohledně přijetí divadelního zákona.

¹²⁰ PÁVOVÁ, pozn. 36, s. 53-55.

¹²¹ Pozn. 117, s. 17.

¹²² Tamtéž, s. 20-21.

4. Poválečná a poúnorová kulturní politika

Díky velkému vlivu na širokou masu lidí je kultura jedním z mocných nástrojů k šíření ideologických myšlenka, čehož (nejen) v období 1945-1948 nejvíce využila později vládnoucí Komunistická strana československá. Po druhé světové válce se ale i pro ostatní politické strany stala kultura nástrojem politiky, což je patrné z další kapitoly věnující se přímo politickým bojům o divadelní zákon.¹²³

V den, kdy prezident Beneš přijal kromě rezignace ministrů ze dne 20. února 1948 také Gottwaldovy návrhy na změny ve vládě, byla v tisku zveřejněna výzva kulturním pracovníkům k zakládání tzv. akčních výborů Národní fronty nazvaná *Kupředu, zpátky ni krok!* Uvádí se v ní také, že během první pětiletky „(...) budou vytvořeny konkrétní předpoklady také k velkorysé podpoře kulturního rozvoje, k opravdové demokratisaci kultury, která musí prostoupit a prosvětlit život celého národa“.¹²⁴

Brzy poté se akční výbory, jejichž úkolem bylo mj. provést zaměstnanecké čistky, vytvořily ve všech kulturních odvětvích (Akční výbor československého filmového podnikání, Svaz českých novinářů...). Činnost akčních výborů, které se utvořily téměř ve všech divadlech, řídil od března 1948 nově vzniklý Ústřední akční výbor divadelníků složený z pražských divadelníků.¹²⁵ Opatření akčních výborů posléze zlegalizoval zákon č. 213/1948 Sb., o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů ze dne 21. července 1948.

Základy poúnorové kulturní politiky a ideová hlediska poté byly určeny na tzv. Sjezdu národní kultury, který se konal ve dnech 10. – 11. dubna 1948 ve velkém sále pražské Lucerny. Z dostupných dokumentů k tomuto sjezdu vyplývá, že byl svolán proto, že bylo „(...) nutné zhodnotit naši kulturní tradici a narýsovat perspektivy pro nejbližší dobu, projednat otázku směru umělecké práce, tvůrčí úkoly vědecké, ať už v oblasti humanistického či technické, dát konkrétní náplň heslu o rozšíření a zlidovění kultury a vytyčit pracovní úkoly, opírající se o dosavadní zkušenosti.“¹²⁶

Od léta 1948 začaly být vyzdvihovány myšlenky sovětského ideologa Andreje Alexandroviče Ždanova a v listopadu téhož roku bylo rozhodnuto o socialistickém realismu jako

---

¹²³ KNAPÍK, Jiří. *Kdo spoutal naši kulturu: portrét stalinisty Gustava Bareše*. Přerov: Nakladatelství Šárka, 2000, s. 45.

¹²⁴ *Kulturní pracovníci v rozhodující chvíli: Kupředu, zpátky ni krok!* Online. Rudé právo. 25.02.1948, roč. 28, č. 47, s. 1. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:17e71d80-0a1b-11dd-a52c-000d606f5dc6?page=uuid:d92cca90-6ae0-11e8-bfeb-5cf3fc9bb22f>. [citováno 2024-02-10].

¹²⁵ KNAPÍK, pozn. 52, s. 31-32.

¹²⁶ KOUŘIL, Miroslav (ed.). *Sjezd národní kultury 1948: sbírka dokumentů*. Online. Praha: Orbis, 1948, s. 51. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:236c2f30-040a-11ed-8460-005056827e52?page=uuid:e4d152ce-4dba-4313-a3e3-ef274b992c12>. [citováno 2024-02-06].

nejlepším možným (a jediným povoleným) uměleckém směru. Tehdy se také začala ve velkém reorganizovat oblast kultury.¹²⁷

Oblast kultury neopomenula ani nová Ústava 9. května (ústavní zákon č. 150/1948 Sb.). Dle § 19 odst. 2 byly kulturní statky pod ochranou státu, který dbal o to, aby byly přístupny všem. V zájmu rozvoje národní kultury měl stát podporovat i umění, pokrok a obecný blahobyt a zejména měl pečovat o to, aby tvůrčím pracovníkům byly zajištěny příznivé podmínky pro jejich práci.

4.1. Institucionální rámec kultury po druhé světové válce

Zatímco dříve spadala oblast kultury pod ministerstvo lidové osvěty, po válce byla agenda na krátkou dobu rozdělena pod dvě ministerstva. Jedním z nich bylo ministerstvo školství a osvěty, v jehož čele stál Zdeněk Nejedlý (a později Jaroslav Stránský), a druhým nově vzniklé ministerstvo informací, které vedl Václav Kopecký. Oba ministři považovali za důležité, aby proběhl kulturní obrat od Západu k Východu.¹²⁸ Na konci první pětiletky, dne 14. září 1953, bylo zřízeno ministerstvo kultury, jehož vedením byl pověřen bývalý ministr Kopecký (ministerstvo informací bylo zrušeno k 31. lednu 1953), a to až do 12. prosince 1954, kdy se stal náměstkem předsedy vlády Viliama Širokého.¹²⁹

Mezi další klíčové orgány kulturní politiky patřila také Kulturní rada Ústředního výboru Komunistické strany Československé (dále jen „Kulturní rada ÚV KSČ“), která vznikla z rozhodnutí ÚV KSČ v září 1948 a do jejího vedení byl jmenován ministr Kopecký, a na něm nezávislé Kulturní a propagační oddělení ÚV KSČ. Vzniklo již v červnu 1945 a vedl jej nejprve Jaromír Dolanský a později přední stranický ideolog Gustav Bareš. Úkolem Kulturního a propagačního oddělení byla především agitační, propagační a osvětová práce.¹³⁰ V létě 1946 stanul v čele divadelní komisi Kulturního a propagačního oddělení Miroslav Kouřil, ale jen na krátko, neboť o rok později již začal vést kulturní odbor.¹³¹ Při spolurozhodování divadelníků v divadelních věcech hrály důležitou roli rovněž Divadelní a dramaturgická rada fungující při ministerstvu školství a osvěty a Divadelní propagační komise vzniklá při ministerstvu informací, o nichž bude blíže pojednáno v kapitole osmé.

4.2. Ministerstvo informací a Václav Kopecký

Větší pozornost je třeba věnovat ministerstvu informací, které mělo na kulturní oblast zásadní význam, a které vedl Václav Kopecký. Ministerstvo informací zřízené ústavním dekretem prezidenta republiky č. 1 z 2. dubna 1945, o nové organizaci vlády a ministerstev v přechodné

---

¹²⁷ KNAPÍK, pozn. 122, s. 73.

¹²⁸ KAPLAN, pozn. 38, s. 226.

¹²⁹ PÁVOVÁ, pozn. 36, s. 98-99.

¹³⁰ KNAPÍK, pozn. 122, s. 25-27.

¹³¹ KNAPÍK, Jiří. *V zajetí moci: kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956*. Praha: Libri, 2006, s. 27.

době, bylo pro předního ideologa Komunistické strany Československé Kopeckého ideálním působištěm.¹³²

Ministerstvo informací tvořilo šest odborů, přičemž prvním z nich se týkalo informační služby a zahrnovalo domácí a válečné zpravodajství ze zahraničí i do zahraničí. Kontrolu tisku, novou organizaci tisku a tiskovou propagandu měl na starosti odbor druhý (tiskový) a publikační a vydavatelskou propagační činnost obstarával odbor publikační. Rovněž na ministerstvu informací existoval odbor pro věci rozhlasu, televize a gramofonových desek, který měl mimo jiné za úkol šířit informace a propagandu prostřednictvím uvedených média. Účelem pátého odboru (pro film a fotografii) bylo šířit propagandu prostřednictvím filmu a fotografie, distribuovat propagační filmy či kontrolovat programy kin. Poslední odbor pro informační styky s cizinou se zabýval navazováním zahraničních kulturních styků se Svazem sovětských socialistických republik a zhodnocením styků navázaných ve Francii, Anglii a Spojených státech amerických. Mezi další úkoly ministerstva informací patřilo například popularizování vládního programu.¹³³

Během revolučního února 1948 ovládala komunistická strana prostřednictvím ministerstva informací sdělovací prostředky. Koncem února Kopecký svolal poradou, na níž bylo rozhodnuto o omezení dovozu médií ze zahraničí, okamžitým zastavení některých nekomunistických novin a časopisů, a také o opatřeních, které může ministr činit ve formě ministerských vyhlášek, čímž bylo Kopeckému umožněno rozhodovat prakticky o čemkoliv.¹³⁴

Zákonem č. 86 ze dne 22. října 1948 byl název ministerstva informací pozměněn na „ministerstvo informací a osvěty“,¹³⁵ přičemž už v létě 1948 byla zároveň „zpětně“¹³⁶ rozšířena působnost ministerstva také na osvětovou péči¹³⁷, o což Kopecký původně usiloval již po volbách v roce 1946, pravděpodobně za účelem oslabení ministerstva školství vedeného nově národním socialistou Jaroslavem Stránským.

V kompetenci Kopeckého ministerstva tedy byla nově i divadelní (osvětová) činnost.¹³⁸ A v důsledku rozšíření svých pravomocí Kopecký také ustanovil zmocněnce pro oblast státní tiskové a informační služby, jehož úkolem bylo odpovídat za ideovou a obsahovou stránku činnosti Československé tiskové kanceláře, rozhlasu a filmového zpravodajství.¹³⁹ Jak již bylo uvedeno, ministerstvo informací bylo zrušeno k 31. lednu 1953.

---

¹³² PÁVOVÁ, pozn. 36, s. 59.

¹³³ Tamtéž, s. 59-60.

¹³⁴ KAPLAN, pozn. 38, s. 227.

¹³⁵ Ministerstvo školství a osvěty se poté jmenovalo „Ministerstvo školství, věd a umění“.

¹³⁶ Zákon byl účinný od 1. dubna 1948, tedy od stejného dne, kdy nabyl účinnosti také nový divadelní zákon!

¹³⁷ Zákon č. 194 ze dne 20. července 1948, o státní péči osvětové a o veřejných obecních knihovnách.

¹³⁸ PÁVOVÁ, pozn. 36, s. 97.

¹³⁹ KAPLAN, pozn. 38, s. 228.

4.3. Právní úprava a zestátnění dalších kulturních odvětví

Aby byl nastíněn celkový rámec kulturní politiky, je před samotným přijetím divadelního zákona z roku 1948, který bude rozebraném v další kapitole, věnována pozornost také některým dalším odvětvím kultury a jejich právnímu zakotvení v nových podmínkách.

V souladu s XII. Košického vládního programu týkajícího se znárodnění klíčových odvětví národního hospodářství došlo po druhé světové válce také k zestátnění kulturních odvětví, přičemž k nejhlasitějším zastáncům znárodnění patřil ministr informací Kopecký, který jej vnímal jako prostředek pro zlepšení pozice vládnoucí strany.¹⁴⁰

4.3.1. Československý film

Jelikož podnikání v odvětví filmu nebylo považováno běžný druh podnikání, uvažovalo již exilové ministerstvo hospodářské rekonstrukce o možnosti rozšíření kontroly nad tímto typem podnikání a případně i o zestátnění filmového průmyslu. Tato otázka se řešila také v rámci jednání na schůzi předsednictva vlády Národní fronty, která se konala dne 23. dubna 1945 v Košicích.¹⁴¹ Čtvrt roku poté, co došlo k převzetí, zajištění a organizaci dalšího provozu všech německých filmových podniků a institucí Dr. Františkem Papouškem a Jindřichem Elblem, k čemuž byli pověřeni rozhodnutím České národní rady ze dne 9. května 1945, předneslo několik filmových pracovníků prezidentu Edvardu Benešovi žádost o zestátnění československého filmu.¹⁴²

Dne 11. srpna 1945 za přítomnosti ministra informací Václava Kopeckého, předsedy vlády Zdeňka Fierlingera a přednosty ministerstva informací Vítězslava Nezvala podepsal prezident Beneš dekret č. 50 o opatření v oblasti filmu, který nabyl účinnosti dne 28. srpna 1945 vyhlášením ve Sbírce zákonů a nařízení. Na Slovensku pak bylo z důvodu vyřešení určitých nesrovnalostí vydáno nařízení Slovenské národní rady č. 56 Sb., o opatřeních v oblasti filmu na Slovensku.¹⁴³ Ke sloučení českého a slovenského sektoru filmové společnosti došlo až vládním usnesením z 12. března 1948, přičemž o měsíc později byl vládním nařízením č. 72 o zřízení a organizaci podniku pro celou oblast oficiálně zřízen státní podnik nazvaný Československý státní film.¹⁴⁴

4.3.2. Československý rozhlas a právní úprava tisku

Požadavek na zestátnění Československého rozhlasu byl prvně vysloven dne 17. dubna 1945 na jednání v Košicích.¹⁴⁵ Přesto byl zákon č. 137/1948 Sb. o zestátnění Československého rozhlasu přijat až 28. dubna 1948, na jehož základě zanikly bez likvidace společnosti Český

---

¹⁴⁰ KUKLÍK, pozn. 116, s. 170.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 171.

¹⁴² HAVELKA, Jiří. *Čs. filmového hospodářství 1945-1950*. Praha: ČFÚ, 1970, s. 21-25.

¹⁴³ KUKLÍK, pozn. 116, s. 171-172.

¹⁴⁴ SZCZEPANIK, Petr. *Továrna Barrandov – svět filmařů a politická moc 1945-1970*. Praha: NFA, 2016, s. 64-65.

¹⁴⁵ PÁVOVÁ, pozn. 36, s. 59.

rozhlas, s.r.o. a Slovenský rozhlas, s.r.o., jejichž veškerá práva a závazky přešly dle § 1 na československý stát.

Zákonem č. 123/1948 Sb. o znárodnění polygrafických podniků byly zestátněny podniky a závody, které vyráběly nebo rozmnožovaly tiskoviny a tiskopisy včetně závodů pomocných a příbuzných, a to s účinností od 1. ledna 1948 (přestože byl zákon přijatý v květnu 1948).

5. Právní úprava divadelnictví po druhé světové válce

Oproti jiným oblastem kultury, které měl od počátku na starosti ministr Kopecký, spadalo divadlo a s ním související otázky do kompetence nejprve ministra Nejedlého a později Stránského. To bylo také jedním z důvodů, proč na rozdíl od dalších „kulturních“ právních norem, kterým byla věnována pozornost v předchozí kapitole, se divadelní zákon z roku 1948 stal předmětem poválečného politického boje.

Konflikt mezi levicí a pravicí v otázce přijetí divadelního zákona patřil k těm nejdramatičtějším.¹⁴⁶ Nejednalo se tedy pouze o „*tříletý boj zdrcující většiny divadelníků a všech pokrokových sil proti kulturní ziskuchtivé reakci*“,¹⁴⁷ jak uvedl místopředseda Ústavodárného Národního shromáždění republiky Československé Václav Chytil na schůzi během projednávání návrhu divadelního zákona v březnu 1948, ale dle Miroslava Kouřila se divadelní zákon stal dokonce „*jednou z důležitých zbraní lidově-demokratické revoluce*“.¹⁴⁸

5.1. Divadelní revoluce a její právní zakotvení

Poté, co bylo Ministerstvem školství a osvěty v květnu 1945 s okamžitou platností zrušeno nařízení ministerstva lidové osvěty č. 187/1944 Sb., o zastavení činnosti českých divadel¹⁴⁹, v důsledku čehož byla obnovena činnost divadel a začala být okresními národními výbory a policejními ředitelstvími povolována divadelní představení, započala tzv. divadelní revoluce během které dochází k zásadním změnám v řízení a organizaci divadelnictví. I přes veškeré rakousko-uherské a prvorepublikové snahy totiž tuto problematiku po druhé světové válce pořád upravovaly pouze nejrůznější vyhlášky, výnosy, a především stále ještě účinný Divadelní řád. Rovněž bylo v plánu právní úpravu divadelnictví na území Československa sjednotit, protože na Slovensku byl od roku 1848 účinný uherský zákonný článek XXXI, tedy právní úprava odlišná (a dokonce ještě starší) než ta na českém území.¹⁵⁰

Již od počátku období nesvobody se různé skupiny divadelníků snažily ilegálně připravit poválečné uspořádání divadel. Od konce roku 1939 například působila skupina kulturních pracovníků založená Vladislavem Vančurou (na přímý podnět Julia Fučíka), avšak po jeho zatčení

¹⁴⁶ KOPECKÝ, Jan. *Divadlo na prahu rozkvětu*. Online. Lidové noviny. 20.03.1949, roč. 57, č. 67, s. 3. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:4c5820b0-7da6-11dd-b738-000d606f5dc6?page=uuid:1b14aa86-2c41-450e-bcf5-c8fef1cdbebd>. [citováno 2024-02-10].

¹⁴⁷ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Stenoprotokol 99. schůze Národního shromáždění Republiky Československé 1948-1954 ze dne 20. března 1948*. Online. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/099schuz/s099003.htm>. [citováno 2024-02-04].

¹⁴⁸ KOUŘIL, pozn. 30, s. 7.

¹⁴⁹ *Zahájení divadelní činnosti a povolování představení*. Online. Rudé právo. 01.06.1945, roč. 25, č. 22, s. 3. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:fb41c450-ef6c-11dc-b7b0-000d606f5dc6?page=uuid:09244823-bb65-415b-8cb1-5b83698fc65f&fulltext=divadel>. [citováno 2024-01-21].

¹⁵⁰ HENDRYCH, pozn. 41, s. 6.

se skupina rozpadla. Později se ale znovu zorganizovala a záhy se spojila s ilegální ústředním výborem Komunistické strany československé a Svahu československého herectva, který umožnil tomuto neoficiálnímu spojení zůstat v ilegalitě. Jádrem skupiny tvořili například Oldřich Kozák, Miroslav Kouřil či Jaroslav Pokorný, kteří spolu s dalšími v sezóně 1941-1942 vypracovali první náčrt nového divadelního zákona, jehož text se bohužel nedochoval. Část této skupiny dále pokračovala ve své činnosti a v roce 1945 vznikl na pokyn Ústřední rady odborů revoluční výbor Odborové rady divadelní („dále jen ORD“).¹⁵¹

5.2. Dokumenty revoluční ORD

ORD byla ustanovena v první polovině dubna 1945 v bytě Oldřicha Kozáka, v němž se spolu s dalšími členy této ilegální skupiny¹⁵² začal scházet a diskutovat o změnách uměleckých poměrů už od února 1945.¹⁵³ ORD vedená Miroslavem Kouřilem se záhy stala ústředním koordinátorem obnovy českého divadlnictví, a rovněž zástupcem většího počtu zájmových organizací jakými byl třeba Klub sólistů Národního divadla.¹⁵⁴

Hlavní programové zásady chystaných změn v oblasti divadlnictví shrnula ORD v několika dokumentech, přičemž inspirací se této skupině stal mimo jiné *Dekret o znárodnění divadel* z 26. srpna 1919 vydaný ve Svazu sovětských socialistických republik v rámci změn po říjnové revoluci v roce 1917¹⁵⁵ nebo myšlenky představitele „pokrokového divadla“ Emila Františka Buriana, dle něhož se divadla měla dostat do rukou těch, kteří je vytvářejí, což znamenalo, že se měla proměnit v kolektivní systém vedený odpovědnou řadou odborníků, protože divadla vytváří všichni od režisérů přes technické síly až k administrativním silám a obecnstvu, a proto mělo být organizováno jeviště i hlediště.¹⁵⁶

Za nejdůležitější dokument vytvořený ORD se považuje *Směrnice pro ilegální divadelní závodní rady* (dále jen „Směrnice“) vypracovaná v dubnu 1945, která byla posléze rozšířena do některých (převážně stranických) podzemních buněk utvořených při divadlech.¹⁵⁷ Tato Směrnice čítající 7 článků obsahovala instrukce pro neprodlené zahájení provozu¹⁵⁸ a pro převod divadel ze soukromých rukou.¹⁵⁹ Dle čl. 1 měl být v každém divadle ustanoven divadelní výbor, který by byl složkou ORD a reprezentoval by jej. Ve spolupráci s uměleckou a hospodářskou správou

¹⁵¹ SMAŽÍK, pozn. 44, s. 91-92.

¹⁵² Miroslav Kouřil, Jaroslav Pokorný, Bohuslav Machník, Antonín Kurš, Emil Bolek, Antonín Dvořák, Zdeněk Podlípny, Jaroslav Průcha, Václav Vaňátko.

¹⁵³ KOUŘIL, pozn. 30, s. 4-9.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 11.

¹⁵⁵ PÖMERL, In: JUST, pozn. 54, s. 35.

¹⁵⁶ BURIAN, Emil František. Návrh k přeplánování československých divadelních poměrů. In: ROLLAND, Romaine. *Divadlo lidu*. Praha: Ústav pro učební pomůcky průmyslových a odborných škol, 1946, s. 5.

¹⁵⁷ KOUŘIL, pozn. 30, s. 9.

¹⁵⁸ Dle čl. 5 Směrnice měl být provoz zahájen vhodným repertoárem, který by odpovídal významu doby.

¹⁵⁹ PÖMERL, pozn. 55, s. 11.

divadla si tyto výbory také měly připravit plán na zajištění divadelní budovy/sálu, dílen, fundusu, jmění a fondu divadla pro dobu převzetí státní moci. Poté měly v souladu s čl. 2 Směrnice navázat spojení s místním Národním výborem, kterému měly být k dispozici v kulturně-propagační práci. Dle čl. 3 výbor reprezentoval i Svaz českého herectva.

V souladu s čl. 4 měl výbor ihned, jak to bude možné, svolat všechny pracovníky divadla, vyjít z ilegality a požádat celé divadlo (včetně technického personálu) o potvrzení volbou. Čl. 6 Směrnice ukládal, aby se zahájení provozu divadla nemohli zúčastnit kolaboranti, a také osoby, které se za své jednání musí zodpovídat před lidovým soudem. Pokud by správa divadla s tímto krokem nesouhlasila, měl výbor vyhlásit stávkou. V souladu s čl. 7 Směrnice by v případě vyhlášení generální stávky měl výbor zajistit, aby se v divadle nehrálo, a také aby se stávky zúčastnili i diváci. Veškeré další návrhy týkající se divadelnictví měl divadelní výbor oznámit ORD, který jej měl zařadit do chystaného memoranda určeného pro Českou národní radu (čl. 8 Směrnice).

V květnu 1945 předala ORD prostřednictvím ÚRO ministerstvu školství a osvěty jako Manifest českých divadelníků v ilegalitě připravené *Memorandum o řešení otázky divadel v Československé republice* (dále jen „Memorandum“), obsahující také rámcovou osnovu divadelního zákona, který by veškeré učiněné organizační a ideové změny v divadelnictví stvrdil. K návrhu rámcového divadelního zákona ORD se z důvodu realizování příslibu vládního programu pro oblast divadelní připojila i divadelní sekce kulturní komise zemského národního výboru (dále jen „komise ZNV“), které v květnu 1945 podala ORD své podklady pro reorganizaci divadelnictví¹⁶⁰. Po jejich projednání na ustavující schůzi se jej rozhodla doporučit ministru Zdeňku Nejedlému a vládě „(...) k pozornosti a rychlému vyřízení“.¹⁶¹

V podání o návrhu ORD na reorganizaci československého divadelnictví ze dne 23. května 1945 určenému ministerstvu školství a osvěty komise ZNV dále uvádí, že by mělo být zastaveno soukromé podnikání, rozpuštěny organizace sdružující divadelní podnikatele, zrušeno ustanovení o koncesích a provoz divadel svěřován pouze státu, komunálním útvarům, armádě, odborovým organizacím, veřejným institucím nebo výrobním divadelním družstvům. Rovněž komise ZNV navrhovala, aby vypracování návrhů na rozdělení divadelní a pověření uměleckých vedoucích bylo svěřeno divadelním sekcím příslušného zemského národního výboru ve spolupráci s ORD. O uvedeném pak měl dle komise ZNV rozhodnout s konečnou platností ministr školství.¹⁶²

---

¹⁶⁰ KOUŘIL, pozn. 30, s. 19.

¹⁶¹ *Podání divadelní sekce kulturní komise ZNV ministerstvu školství a osvěty ze dne 23.05.1945 o návrhu ORD na reorganizaci československého divadelnictví*. In: VONDRÁŠEK, pozn. 42, s. 31.

¹⁶² Tamtéž, s. 31-32.

5.3. Výnosy Zdeňka Nejedlého

Ministr školství a osvěty řešil otázku dalšího směřování divadelnictví s Miroslavem Kouřilem již od příjezdu vlády v května 1945. Z jejich společných schůzek následně vzniklo několik předpisů, kterými pod nimi podepsaný ministr školství a osvěty podpořil revoltující divadelníky,¹⁶³ a které byly v souladu s Košickým vládním programem.

5.3.1. Ministerský výnos o zrušení divadelních koncesí

Výnos č.j. B-150 001/45 – II o zrušení divadelních koncesí a produkčních licencí a přechodné úpravě správy divadel a jiných podniků ze dne 8. června 1945 byl vydán Ministerstvem školství a osvěty po dohodě s Ministerstvem vnitra a publikován ve Věstníku Ministerstva školství a osvěty I. ze dne 22. června 1945. Tento výnos měl být účinný pro přechodnou dobu, než bude vydán připravovaný divadelní zákon upravující divadelní poměry. Jak již z názvu vyplývá, jeho cílem bylo zrušení divadelních koncesí a produkčních licencí, a to s okamžitou platností, což se týkalo i kočovných společností, koncertů, literárních večerů, kabaretů a cirkusů. Dočasně také byla přenesena správa divadel na závodní rady zvolené dle směrnic ÚRO.¹⁶⁴

Soukromá divadla po účinnosti tohoto výnosu prakticky neexistovala, čímž došlo fakticky k zestátnění československých divadel. Veškeré budovy, sály, fundusy a zařízení sloužící k provozu divadel se staly majetkem určeným k veřejným kulturním zájmům. Paradoxem bylo, že odpovědnost za tento majetek ale stále měli dosavadní majitelé, kteří ručili za to, že nebude zcizen, čímž měli zajistit zachování majetku, který navíc měl být dán k dispozici pro divadelní provoz!¹⁶⁵ Jak uvedl Miroslav Kouřil v rozhlasovém projevu proneseném ve Zpravodajství ÚRO v Československém rozhlase dne 28. června 1945: „*Ty věci zůstávají soukromým vlastnictvím, ale musí být dány divadlům k dispozici za nájemné, jehož výše bude regulována a veřejně kontrolována.*“¹⁶⁶ Dohled nad naplňováním výnosu a kontrolu nad nájemními smlouvami mělo mít Ministerstvo školství a osvěty.¹⁶⁷

Fakticky však k takovémuto „přebírání“ divadel docházelo už od konce druhé světové války, a to bez jakéhokoliv právního podkladu. Například se dochoval dopis velitelství revolučních

¹⁶³ KOUŘIL, pozn. 30, s. 106-107.

¹⁶⁴ Výnos č.j. B-150 001/45 – II o zrušení divadelních koncesí a produkčních licencí a přechodné úpravě správy divadel a jiných podniků ze dne 8. června 1945. Online. Věstník Ministerstva školství a osvěty. 22.06.1945, roč. 1, č. 3, str. 21. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:5ce40390-3a4a-11eb-80ce-5ef3fc9bb22f?page=uuid:e6282180-3a4b-11eb-a9f6-005056827e51>. [citováno 2024-02-11].

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ KOUŘIL, Miroslav. *Historické chvíle českého divadelnictví*. Online. Divadlo – list Svazu českého herectva. 1945-1946, roč. 31, č. 1-6, s. 26. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:58263c01-9aaa-11ea-be02-5ef3fc9ae867?page=uuid:3ef5813f-4abe-45ad-8157-ba4fda49e5f9>. [citováno 2024-02-03].

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 25.

gard ze dne 30. května 1945, kterým byl majiteli divadelního sálu Mozarteum udělen příkaz, aby okamžitě zrušil veškerá ujednání o pronájmu tohoto sálu, neboť jsou v rozporu se záměrem revolučních gard uskutečnit v něm své divadlo.¹⁶⁸

5.3.2. Výnos o zřízení Divadelní rady

Divadelní rada, zřízená dne 13. června 1945 ministerským výnosem č. B-150 002/45-II., o zřízení Divadelní rady (dále jen „Výnos o zřízení Divadelní rady“)¹⁶⁹ na popud zemského národního výboru, měla být umělecký a kulturně politicky poradním sborem pro zásadní otázky v divadelnictví při Ministerstvu školství a osvěty.¹⁷⁰

Dle výše uvedeného výnosu ji měli tvořit odborníci z ORD, divadelních sekcí při zemských národních výborech a kulturní komise Ústřední rady odborů, kteří byli ve výnosu jmenovitě uvedeni, tedy spisovatel Jaroslav Kvapil, režiséři Emil František Burian a Jan Škoda, profesor vysokého učení technického a pověřenec Zemského národního výboru v Brně Dr. Ing. Jirí Kroha, spisovatelé Jan Kopecký, Dr. Josef Trager, člen činohry Národního divadla Stanislav Neuman, Ing. arch. Miroslav Kouřil a tajemník ÚRO Jirí Kupka. Dalšími členy Divadelní rady byli úředníci ministerstva školství a osvěty Karel Novotný, Vladimír Šrámek a Karel Votápka.¹⁷¹

Předsedou byl ustanoven Jaroslav Kvapil, jehož dopisy ze dne 7. července 1945¹⁷² a 22. července 1945 určeného ministru Nejedlému se zachovaly ve fondu Zdeňka Nejedlého archivu Akademie věd České republiky. Žádá ho v nich o schůzku ohledně řešení důležitých otázek divadelnictví a kompetencí Divadelní rady.¹⁷³ Nevyjasnění náplně činnosti Divadelní rady se pro Kvapila stalo důvodem pro brzké složení funkce.¹⁷⁴

Novým předsedou Divadelní rady se stal Miroslav Kouřil, který měl hlavní slovy už za Kvapilova působení ve funkci, jelikož ten se schůzi Divadelní rady ani nezúčastnil.¹⁷⁵ Divadelní rada vypracovala zásady platné pro první divadelní sezonu¹⁷⁶ a změnila i doposud platnou organizaci divadel, protože vypracovala konkrétní plán rozmístění pražských i mimopražských stálých scén a navrhovala jejich provozovatele.¹⁷⁷

¹⁶⁸ VONDRÁŠEK, pozn. 42, s. 33.

¹⁶⁹ *Výnos č. B-150 002/45-II., o zřízení Divadelní rady*. Online. Věstník Ministerstva školství a osvěty. 10.07.1945, roč. 1, č. 4, s. 32. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:e107ae60-3a4a-11eb-80ee-5ef3fe9bb22f?page=uuid:f7cda5e0-3a4b-11eb-93c2-005056825209>. [citováno 2024-02-11].

¹⁷⁰ KOUŘIL, pozn. 30, s. 111.

¹⁷¹ PÖMERL, pozn. 55, s. 12.

¹⁷² KVAPIL, Jaroslav. *Dopis ministru Nejedlému ze 7. července 1945*. In: VONDRÁŠEK, pozn. 42, s. 44-46.

¹⁷³ KVAPIL, Jaroslav. *Dopis ministru Nejedlému z 22. července 1945*. In: VONDRÁŠEK, pozn. 42, s. 49-50.

¹⁷⁴ PÖMERL, pozn. 58, s. 15.

¹⁷⁵ ČERNÝ, pozn. 53, s. 20.

¹⁷⁶ KNAPÍK, pozn. 52, s. 41.

¹⁷⁷ PÖMERL, pozn. 55, s. 12.

Divadelní rada byla pravidelně svolávána až do 9. srpna 1945. Jak vyplývá z rezignace ze dne 30. září 1945 adresované ministru Nejedlému, Divadelní rada se později nesešla, protože „(...) dozvěděli se z novin o tom, že jsme odpovědni za věci, které byly řešeny v době, kdy jsme nebyli svoláváni“ a také dosud nebyla „(...) vymezena blíže kompetence divadelní rady, její poměr k ministru školství a osvěty a její práva pro případ, kdy dojde k rozporu mezi míněním poradním a úředním.“¹⁷⁸

5.3.3. Dekret o divadelní síti

Výnos Ministerstva školství a osvěty č. B-152 227/45-II o rozdělení divadel a divadelních oblastí v Čechách a na Moravě a o úpravě provozovatelských poměrů v období 1945/1946 ze dne 27. července 1945 doplněný dne 18. srpna 1945 výnosem č. B-153 187/45-II (dále jen „*Dekret o divadelní síti*“) určil, že provozovateli divadel pro první sezónu v roce 1945-1946 budou stát, země, města, družstva měst, družstva divadelníků a návštěvníků, československá armáda, ÚRO a Svaz české mládeže.¹⁷⁹ Díky tomuto výnosu se rovněž vytvořila stabilizovaná síť profesionálních divadel, neboť jím byl rovněž zahájen proces decentralizace, a to z důvodu vyrovnání nepoměru v rozmístění divadel mezi Prahou, Čechy a Moravou. V oblastech působení německých divadel byl po válce nutný vznik stálých českých scén (například v Ústí nad Labem, Mostu, Teplicích či Opavě). Avšak to se ukázalo jako problémové, neboť herci nabízené příležitosti v mimopražských divadlech odmítali. V některých oblastech tak v divadlech hráli tamní ochotníci.¹⁸⁰

5.4. Přípravy přijetí „správného“ divadelního zákona

Po volbách v roce 1946 se snažilo prosazovat svou verzi zákona hned několik divadelníků. Například šlo o již zmiňovanou skupinu „pokrokových“ divadelníků, která chtěla kontinuálně navázat na výsledky své práce v ORD.¹⁸¹ V této souvislosti je třeba zmínit, že dne 23. května 1945 byla vytvořena divadelní sekce při kulturní komisi ZNV v Praze, jíž předsedal Miroslav Kouřil. Na této ustavující schůzi bylo jednáno o otázkách nové divadelní organizaci, schváleno projednávané memorandum ORD a připraven písemný výklad o nutnosti změn v divadelnictví, který byl o dva dny později podán ministru Nejedlému prostřednictvím tajemníka Theodora Bartoška.¹⁸²

¹⁷⁸ *Rezignace Divadelní rady*. In: VONDRÁŠEK, pozn. 42, s. 69-71.

¹⁷⁹ Výnos č. B-152 227/45-II o rozdělení divadel a divadelních oblastí v Čechách a na Moravě a o úpravě provozovatelských poměrů v období 1945/1946 ze dne 27. července 1945. Online. Věstník Ministerstva školství a osvěty. 23.08.1945, roč. 1, č. 6, s. 62. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:c9de44b0-3a4a-11eb-80ce-5ef3fc9bb22f?page=uuid:f80c0e70-3a4b-11eb-a9f6-005056827e51>. [citováno 2024-02-11].

¹⁸⁰ PÖMERL, pozn. 55, s. 9-14.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 20.

¹⁸² SMAŽÍK, pozn. 44, s. 99.

V rámci této komise pak byla vytvořena zvláštní komise složená ze tří právníků (Oldřich Koblížek, Jiří Lorman a Romuald Kučera) a tří divadelníků (Miroslav Kouřil, Jan Kopecký a Jan Malík), která vypracovala první návrh osnovy divadelního zákona obsahující 20 paragrafů. Tento návrh byl v červenci 1945 projednán v připomínkovém řízení odborovými organizacemi, divadelnickými korporacemi a kulturními činiteli, a poté byl návrh vrácen Ministerstvu školství a osvěty k přepracování. Dne 6. května 1946 MŠO pod č. j. B-34229/46-II/2. opět zaslalo osnovu divadelního zákona k připomínkování ministerstvům a centrálním úřadům.¹⁸³

Mezi další prosazovatele své verze divadelního zákona, patřili takzvaní „reakční činitelé“ (jak jej posléze nazval ministr Václav Kopecký)¹⁸⁴ v čele s národním socialistou Jaroslavem Stránským, který po květnových volbách roku 1946 nahradil Zdeňka Nejedlého na postu ministra školství a osvěty, a který od listopadu téhož roku uplatňoval odlišnou politiku, a pod jehož vedením byly započaty práce na novém návrhu divadelního zákona.¹⁸⁵ Referentem byl určen odborový přednosta ministerstva a bývalý ředitel Národního divadla v Praze Karel Neumann.¹⁸⁶

Stránský se spolu s dalšími poslanci (Jarmilou Uhlířovou, Janem Bělehrádkem, Bohdanem Chudobou, Vladimírem Krajínou) snažil ztížit prosazení centralizace a socializace divadelnictví. Nová verze zákona pod č.j. B-210748/46-II P2 byla dne 2. ledna 1947 rozeslána k připomínkovému řízení centrálním úřadům, kulturním institucím, odborným organizacím a 22. svazu ROH.¹⁸⁷ Jednalo se o osnovu, kterou chtěl Stránský alespoň částečně zmírnit dopady revolučních výnosů předchozího ministra školství a osvěty Zdeňka Nejedlého, a to zejména tím, že by bylo výjimečně možné povolit provozování divadla soukromou osobou pro výrazné osobnosti typu Jana Wericha.¹⁸⁸

To se ovšem neseťkalo s pochopením mnohých divadelníků¹⁸⁹, kteří byli nespokojeni se Stránského osnovou kvůli opomenutí jejich dosavadních požadavků, poznámek a stanovisek

---

¹⁸³ SMAŽÍK, pozn. 44, s. 105-120.

¹⁸⁴ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Stenoprotokol 99. schůze Národního shromáždění Republiky Československé 1948-1954 ze dne 20. března 1948*. Online. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/099schuz/s099003.htm>. [citováno 2024-02-05].

¹⁸⁵ *Divadelní zákon na obzoru*. Online. Svobodný směr. 22.11.1946, roč. 2, č. 268, s. 4. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:a09a599a-5a0f-49a5-8e86-b9bd10233e58?page=uuid:58ba2020-e617-11e9-8dca-5ef3fc9bb22f>. [citováno 2024-02-11].

¹⁸⁶ ČERNÝ, pozn. 53, s. 67.

¹⁸⁷ SMAŽÍK, pozn. 44, s. 131.

¹⁸⁸ ČERNÝ, pozn. 53, s. 67.

¹⁸⁹ *Divadelníci jednotně zamítají návrh ministra Stránského*. Online. Rudé právo. 28.01.1947, roč. 27, č. 23, s. 1. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:555a72a0-f744-11dc-aa90-000d606f5dc6?page=uuid:12654be8-3adb-4a34-b715-86e04125d3c4>. [citováno 2024-02-11].

zájmových organizací učiněných k předchozím osnovám.¹⁹⁰ Poslanec Oleg Homola dokonce na schůzi Ústavodárného shromáždění uvedl, že se reakce snažila „zajistit některým jednotlivcům zdroje nemravného bezpracného důchodu“.¹⁹¹ Starosta ÚMDOČ Josef Hudeček měl výhrady rovněž ohledně formulace úpravy ochotnického divadla („Můžeme směle tvrdit, že zpracovatel osnovy nepochopil úkol a účel ochotnického tvoření, jinak by nemohl v osnově stanovit, že lze ochotnická představení veřejná pořádati jen s povolením případ od případu. Nemohl by také navrhopati, aby ochotnická představení byla prostředkem k dosažení jiných účelů!“)¹⁹² a ignorování osnovy Divadelního svazu, kterou souběžně vypracovali zástupci profesionálních i ochotnických divadelníků v říjnu 1946.¹⁹³ Samotný Divadelní svaz odmítl Stránského návrh jako celek, neboť neodpovídal tehdejšímu stavu československého divadelnictví a kulturním zásadám Košického vládního programu.¹⁹⁴

Tajemník Svazu československého herectva Antonín Mazač upozorňoval na skutečnost, že na rozdíl od původního návrhu divadelního zákona Stránského osnova neobsahovala ustanovení týkající se povinnosti měst s více než deseti tisíci obyvateli vést divadlo, které by řešilo problém neochoty provozovatelů určených k vedení divadel Nejedlého výnosem z 27. července 1945.¹⁹⁵

Podle advokáta a divadelníka Oldřicha Koblížka byl návrh nepřijatelný i z hlediska právního, neboť jeho konstrukce byla příliš chaotická, když například v první hlavě byla řešena příslušnost ministerstva školství a jiných úřadů místo toho, aby byla nejprve uvedena věcná působnost. Chaotičnost návrhu byla dle Koblížka způsobena nedostatkem ideje zákona, kterou tehdejší doba pro určení dalšího vývoje přímo vyžadovala. Dále Stránského návrh kritizoval pro přenesení veškeré divadelní kompetence na ministerstvo školy a osvěty (včetně samostatného

---

¹⁹⁰ MILOTOVÁ, K. *Divadelní zákon*. Online. Deník Práce. 1947, roč. 3. 1947, č. 24, s. 2. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:4200f542-f5a5-4474-992e-733b7e8be0ea?page=uuid:ee4c1fc0-3b9d-11e7-82f6-001018b5eb5c>. [citováno 2024-02-11].

¹⁹¹ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Stenoprotokol 99. schůze Národního shromáždění Republiky Československé 1948-1954 ze dne 20. března 1948*. Online. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/099schuz/s099003.htm>. [citováno 2024-02-04].

¹⁹² HUDEČEK, Josef. *Divadelní zákon*. Online. České lidové divadlo. 1947, roč. 27, č. 2. s. 17-18. Městská knihovna v Praze. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:3691d080-d79c-11df-a656-0030487be43a?page=uuid:937c6a20-d789-11df-9b7b-0030487be43a>. [citováno 2024-01-21].

¹⁹³ Tamtéž. s. 18.

¹⁹⁴ *Dvakrát proti návrhu ministra Stránského*. Online. Rudé právo. 1947, roč. 27, č. 28, s. 7. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:85c32db0-f744-11dc-9056-000d606f5dc6?page=uuid:26dde60e-8188-45e3-b9db-72d8580cfc39>. [citováno 2024-02-11].

¹⁹⁵ MAZAČ, Antonín. *Stanovte povinný provoz divadelních podniků*. Online. Divadlo – list Svazu českého herectva. 1947, roč. 33, č. 1, s. 6. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:dd59b010-fcc9-11ea-a78a-5ef3fc9bb22f?page=uuid:ab8a83bd-fe0b-48b4-91c3-f7e62d1b265d>. [citováno 2024-01-21].

dozoru nad divadly), čímž došlo k vyřazení ministerstva informací (pod vedením Václava Kopeckého) a prakticky pryč i státní divadelní rady z „divadelního života“.¹⁹⁶

Taktéž měl Stránský dle ministra informací Václava Kopeckého výnosem ministerstva školství a osvěty z 27. listopadu 1946 záměrně odpírat státní finanční podporu pokrokovým (socialistickým) divadlům, která se následně dostala do ještě větších finančních potíží a byla tak nucena ukončit svou činnost. Rovněž na ně měl Stránský vyvíjet nátlak, aby je donutil ke snižování jejich vysoké umělecké úrovně a opuštění pokrokové linie.¹⁹⁷ Skutečným důvodem vyhlášení úsporného programu však byla stále se prohlubující krize vzniklá po první divadelní sezóně 1945-1946.¹⁹⁸ Většina divadel se v té době ocitla s hospodářským schodkem, přičemž stabilitu po ekonomické stránce měla pouze ta divadla, která již existovala před rokem 1945, a to nejen díky subvencím, ale i stálé divácké základně a vymezené oblasti působení.¹⁹⁹

I přes tyto protesty byla Stránského osnova na podzim 1947 schválena vládou, a poté byl návrh odevzdán Ústavodárnému národnímu shromáždění a pověřeným zpravodajcem se stal poslanec lidové strany Bohdan Chudoba. Za předsednictva poslance Uhlíře se dne 20. ledna 1948 konala schůze kulturního výboru Národního shromáždění, na které byl vládní návrh divadelního zákona ze dne 14. října 1947 (tisk 842) podrobně projednán, přičemž jako problematické bylo shledáno ustanovení § 12 ustanovujícího divadelní propagační komisi při ministerstvu informací a přijetí návrhu poslance dr. Bělehrádka na jeho vyškrtnutí. Proti vyškrtnutí § 12 se proto jménem klubu komunistických poslanců ohradili poslanci Ladislav Koubek a Jura Sosnar, jenž prohlásili, že komunisté na protest opustí další jednání kulturního výboru. Poté bylo jednání přerušeno a kulturní výbor pokračoval v jednání až následující týden (28. ledna 1948).²⁰⁰

Schůzi kulturního výboru dne 28. ledna 1948 zahájil poslanec Koubek, který žádal, aby §§ 8, 11 a 12 byly přijaty v původním znění. Rovněž se kulturní výbor musel vypořádat s žádostí zástupců divadelníků, kteří chtěli být prizváni k jednání jakožto poradci-znalci, s čímž ale kromě

---

¹⁹⁶ KOBLÍŽEK, Oldřich. *Ministerský návrh divadelního zákona*. Online. Divadelní zápisník. 1947, roč. 2, č. 1, s. 54-58. Městská knihovna v Praze. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:07c83790-6517-11e0-a1ab-0030487be43a?page=uuid:8e68a670-644c-11e0-8d32-0030487be43a>. [citováno 2024-01-21].

¹⁹⁷ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Stenoprotokol 99. schůze Národního shromáždění Republiky Československé 1948-1954 ze dne 20. března 1948*. Online. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/099schuz/s099003.htm>. [citováno 2024-02-04].

¹⁹⁸ KUDLÁČKOVÁ, Johana. *Jindřich Honzl a Studio Národního divadla*. In: HÁJEK, pozn. 58, s. 395.

¹⁹⁹ PÖMERL, pozn. 55, s. 20.

²⁰⁰ *O divadelní zákon: přerušené jednání v kulturním výboru sněmovny*. Online. Svobodné noviny. 21.01.1948, roč. 4, č. 17, s. 3. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:e63a8ee0-7043-11dd-b30f-000d606f5dc6?page=uuid:dd8f9c96-e4b4-42c2-8de0-2283df1faffb&fulltext=divadeln%C3%AD>. [citováno 2024-02-11]

komunistických poslanců nikdo nesouhlasil.²⁰¹ V reakci na tuto situaci byla následně zvolena subkomise, které měla do 4. února 1948 projednat sporná ustanovení (mimo již uvedené se jednalo o §§ 13, 14 a 16), a jíž se měli zúčastnit také zástupci odborových organizací, Svazu herectva a zástupců ředitelů divadel.²⁰²

Výsledky práce subkomise shrnul na třetí schůzi kulturního výboru (dne 19. února 1948) poslanec Chudoba, který však dále uvedl, že § 12 byl schválen v tomto znění: „*Divadelní a propagační komise. Divadelní a dramatická rada zřídí ze sebe komisi propagační, po případě, ukáže-li se potřeba, komise jiná. Podrobnosti stanoví organizační a jednací řád (§ 11 odst. 8).*“²⁰³ Poté byla „Stránského osnova“ schválena, s čímž však nesouhlasili komunističtí poslanci a někteří divadelníci, a to právě kvůli ustanovení § 12, jehož znění bylo rozdílné nejen od původní osnovy, ale i od návrhu subkomise.²⁰⁴ Rozhodnutím o změně tohoto ustanovení údajně chtěla poslankyně Jarmila Uhlířová zabránit pracujícím lidu chodit do pokrokových divadel a reakce tím, dle pozdějších slov poslance Homoly, chtěla dokonce „zachovat v divadelní činnosti komerční brak a upozadit kulturní výchovu, neboť chtěli vyškrtnout ustanovení o službě divadla spočívajícího v lidové výchově v duchu kultury národu a státu“²⁰⁵

S ohledem na následující politické události se dne 12. března 1948 konala další schůze, a to již nového kulturního a informačního výboru ustanoveného předchozího dne, v jehož čele nyní stála poslankyně sociálnědemokratické strany Běla Pažoutová, a který sporná ustanovení osnovy projednal v souladu s režimními hodnotami a původním vládním návrhem (tisk 842). Poté kulturní a informační výbor předal Ústavodárnému Národnímu shromáždění republiky Československé zprávu z jednání, v níž bylo obsaženo definitivní znění divadelního zákona, a který byl v podstatě restitucí původního vládního návrhu (tisk 842)²⁰⁶

---

²⁰¹ *Kulturní výbor jednal o divadelním zákoně bez divadelníků.* Online. Rudé právo. 29.01.1948, roč. 28, č. 24, s.5. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:56a08970-0a17-11dd-93a9-000d606f5dc6?page=uuid:a7250be0-6ae8-11e8-828b-005056825209>. [citováno 2024-02-11]

²⁰² *Divadelní zákon: subkomise kulturního výboru projedná sporná místa osnovy.* Online. Svobodné noviny. 29.01.1948, roč. 4, č. 24, s. 3. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:fce88a30-7047-11dd-9f71-000d606f5dc6?page=uuid:7c141b51-6e4c-4f8a-928d-dd4471139ab1>. [citováno 2024-02-04]

²⁰³ KOBLÍŽEK, Oldřich. *Projednání divadelního zákona v parlamentě.* Online. Divadelní zápisník. 1948, roč. 3, č. 8-9, s. 475. Městská knihovna v Praze. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:71d63aa0-668a-11e0-8749-0030487be43a?page=uuid:7eb27620-6695-11e0-bd3e-0030487be43a>. [citováno 2024-02-11]

²⁰⁴ SKÁLA, Ivan. *I v kultuře zrada národa jejich programem.* Online. Rudé právo. 22.02.1948, roč. 28, č. 45, s. 4. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:fa20e470-0a1a-11dd-8952-000d606f5dc6?page=uuid:b017a9f0-6b1b-11e8-828b-005056825209>. [citováno 2024-02-11]

²⁰⁵ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Stenoprotokol 99. schůze Národního shromáždění Republiky Československé 1948-1954 ze dne 20. března 1948.* Online. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/099schuz/s099003.htm>. [citováno 2024-02-04].

²⁰⁶ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva výboru kulturního a informačního k vládnímu návrhu zákona (tisk 842) (tisk 1061).* Online. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t1061_01.htm [citováno 2024-01-22].

6. Divadelní zákon z roku 1948

„Mohu vás ujistit, že to bylo schválení manifestační nejenom tím, že zákon byl přijat jednomyslně, ale také tím, s jakou radostí byl přijat. Byl to jeden z takových opravdových svátků našeho parlamentu. A byl bych vám přál, abyste přímo zažili a poznali, jak i náš parlament, lidový parlament, naši zástupci národa, divadla si váží a jak skutečně mu přejí lepší budoucnost, než mělo dosud.“²⁰⁷

Divadelní zákon byl přijat 20. března 1948 na 99. schůzi ústavodárného Národního shromáždění republiky Československé s účinností od 1. dubna 1948. Stal se tak prvním zákonem, se kterým autor výše uvedeného výroku, staronový ministr Zdeněk Nejedlý, předstoupil před sněmovnu v nových politických podmínkách. Jako důvod, proč měl být jako jeden z prvních projednán právě divadelní zákon, Nejedlý uvedl, že *„Divadlo je jistě ze všech umění nejmocnější instrument! (...) nejlidovější umění, působící nejvíce i na nejširší vrstvy národa.“²⁰⁸*

6.1. Přijetí divadelního zákona

Spolu s projednáváním divadelního zákona byly téhož dne na pořadu schůze také zprávy výborů o vládních návrzích zákona o živnostenské dani, o potírání přenosných nemocí, o některých ochranných opatřeních proti tuberkulóze a změny a doplnění předpisů o národní mobilisaci pracovních sil, o přímých daních a některých ustanoveních dekretu presidenta republiky ze dne 24. října 1945, č. 104 Sb., o závodních a podnikových radách.²⁰⁹

Projednávání Zprávy výborů kulturního a informačního k vládnímu návrhu zákona (tisk 842), kterým se vydávají základní ustanovení o zřizování divadel a o divadelní činnosti (divadelní zákon) (tisk 1061) zahájil zpravodaj poslanec Oleg Homola, který nejprve zdůraznil význam zákona, neboť jde o *„základní zákon, základní kámen organizace a funkce našeho divadelnictví“* odstraňující z divadelního světa veškeré brzdicí momenty, *„zvláště pak odstraňuje navždy divadelní živnostníky, soukromokapitalistickou smetánku, která žila z divadla na úkor jeho funkce a na úkor rozkvětu pozitivních, krásných schopností našeho divadla a našeho lidu“*, protože se divadlo nyní stalo národním kulturním statkem majícím vhodné podmínky k plnění svého poslání.²¹⁰

---

²⁰⁷ NEJEDLÝ, Zdeněk. *Úvodem: Čeští herci a milí přátelé!* In: JANSKÝ, pozn. 48, s. 5.

²⁰⁸ NEJEDLÝ, Zdeněk. *O divadelnictví: projev v Národním shromáždění k divadelnímu zákonu dne 20. března 1948.* Hradec Králové: Krajský národní výbor, 1949, s. 7.

²⁰⁹ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Stenoprotokol 99. schůze Národního shromáždění Republiky Československé 1948-1954 ze dne 20. března 1948.* Online. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/099schuz/s099001.htm>. [citováno 2024-02-04]

²¹⁰ Tamtéž.

Poté se ujal slova místopředseda Václav Chytil zmiňující požadavek spočívající v budování spravedlivé společnosti, což je „nejkrásnější úkol“ daný divadlu, čímž „je však dána také velká odpovědnost našemu divadlu, aby odstranilo veškerý brak a kýč a pracovalo v duchu ušlechtilých a krásných tradic našeho národa.“²¹¹ Zde je otázkou, nakolik zakotvení tohoto požadavku mělo být přípravou pro pozdější schvalovací procesy, které měly rozhodovat o tom, co se bude moci hrát.

Chytil měl také za to, že představení konající se pro zisk majitelů divadelních živností kazila vkus lidu, a proto podle něj bylo nutné zajistit schopné vedení divadla, tj. způsobilého umělce jednajícího s péčí řádného hospodáře, přičemž by plně odpovídal provozovatelům nejen za stránku hospodářskou, ale i tu uměleckou, což je paradoxně v rozporu s požadavkem na „svobodné umělecké tvoření.“ Po Chytilovi, který ve své řeči také zmiňoval otázku finanční státní podpory divadel, požadavek na způsobilé divadelníky a herecký zákon, měl projev Zdeněk Nejedlý. Ten po připomenutí historie divadelnictví a soudržnosti našeho národa zdůraznil, že „(...) divadlo nesmí býti předmětem vykořisťování a obchodování, a stejně je samozřejmé, že je veřejným zájmem skutečně zajistiti existenci a provoz divadel.“²¹²

Posléze ministr informací Kopecký přislíbil, že ochotnickému divadlu se dostane stejně významné péče jako loutkovému divadlu. Již na začátku schůze zdůraznil Homola, že loutkové divadlo jakékoliv soustavy se „(...) poprvé v našich kulturních dějinách stává divadlem, čímž napravujeme starou křivdu a stavíme naše loutkové divadlo, které má vskutku světovou úroveň, tam, kam opravdu patří, do jedné řady s ostatním divadlem jako jeden z našich nejkrásnějších a nejvyspělejších kulturních statků.“²¹³ Hobza se poté vyjadřoval k tzv. oblastním divadlům, která měla být „(...) finančně a existenčně zajištěna tak, aby nemusila živořit ze dne na den, nýbrž aby se mohla nerušeně věnovati poctivé umělecké divadelní práci.“²¹⁴

---

²¹¹ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Stenoprotokol 99. schůze Národního shromáždění Republiky Československé 1948-1954 ze dne 20. března 1948.* Online. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/099schuz/s099002.htm> [citováno 2024-02-04]

²¹² POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Stenoprotokol 99. schůze Národního shromáždění Republiky Československé 1948-1954 ze dne 20. března 1948.* Online. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/099schuz/s099003.htm> [citováno 2024-02-04]

²¹³ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Stenoprotokol 99. schůze Národního shromáždění Republiky Československé 1948-1954 ze dne 20. března 1948.* Online. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/099schuz/s099001.htm> [citováno 2024-02-04]

²¹⁴ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Stenoprotokol 99. schůze Národního shromáždění Republiky Československé 1948-1954 ze dne 20. března 1948.* Online. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/099schuz/s099003.htm> [citováno 2024-02-04]

Po vyslechnutí všech argumentů pro přijetí návrhu divadelního zákona byl tento návrh schválen, čímž byl dle poslance Štefana Baš'ovanského splacen dluh vůči divadelním pracovníkům i vůči široké veřejnosti.

6.2. Bližší shrnutí obsahu divadelního zákona

Prvních pět paragrafů divadelního zákona, celkově čítajícího paragrafů 30, obsahovalo definice popisující, co se dle tohoto zákona považuje za divadlo²¹⁵ (§ 1), dramatické (popřípadě hudebně dramatické) dílo, provozování divadelního díla (§ 2), divadelní představení (§ 3), divadelního umělce, ochotnické divadlo (§ 4) a loutkové divadlo (§ 5).

V preambuli bylo divadlo prohlášeno národním kulturním statkem a byly mu zákonem zaručeny podmínky ke zdárnému plnění jeho poslání. Zákon přímo ukládal státu a lidové správě zvyšovat kulturní úroveň lidu tím, že mají zřizovat, provozovat a udržovat divadla, a rovněž podporovat jejich činnost a dbát o divadelní výchovu lidu.

Jak vyplývá z důvodové zprávy, hlavním úkolem divadelního zákona byla kodifikace divadelního práva.²¹⁶ V § 13 divadelního zákona bylo zakotveno zvláštní ustanovení pro Slovensko, dle něhož se působností zemského národního výboru na Slovensku rozumí působnost příslušného pověřenectva.

6.2.1. Povolení k veřejnému provozování divadla

Divadelní zákon nepočítal s provozováním divadel jednotlivci, neboť divadelní koncese byly dle § 28 zrušeny, a to „zpětně“ k 8. červnu 1945 (tedy ke dni vydání Nejedlého výnosu o zrušení divadelních koncesí). Provozovací povolení k výkonu divadelní činnosti kromě státu (= státní divadla) a lidové správy (= zemská divadla) tak mohly získat pouze okresy, obce, družstva divadelníků z povolání a právnické osoby sledující nevýdělečné kulturní cíle (§ 18 divadelního zákona).

Provozovací povolení uděloval dle svého volného uvážení příslušný zemský národní výbor, a to za podmínek stanovených ve třetím odstavci § 18 divadelního zákona (organizační řád, umělecký program, způsobilé vedení umělecké a hospodářské, zajištění hospodářských podmínek provozu). V provozovacím povolení byl určen i místní a časový rozsah (nejméně na tři roky). Pokud se dle provozovacího povolení vztahovala působnost divadla na obvod několika okresů nebo obcí, jednalo se o divadlo oblastní.

---

²¹⁵ „(...) pravidelné veřejné provozování děl dramatických a hudebně dramatických, choreografických a pantomimických (děl divadelních) buď umělci z povolání nebo ochotníky.“

²¹⁶ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Vládní návrh divadelního zákona (tisk 842)*. Online. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0842_02.htm. [citováno 2024-02-16].

V souladu s § 18 odst. 6 divadelního zákona mohlo být udělené povolení odvoláno, a to z důvodu veřejného pořádku, klidu, bezpečnosti, mravnosti, či pokud již neplatí podmínky, za jakých bylo provozovateli povolení uděleno.

6.2.2. Užívání majetku divadelního podnikatele novými provozovateli divadel

Dle § 28 divadelního zákona náleželo provozovatelům divadla právo k užívání majetku předchozích vlastníků divadla, tj. divadelních budov, sálů, fondu a všeho zařízení sloužícího k provozu divadla. Za toto omezení měl divadelní podnikatel nárok na náhradu dle dohody s provozovatelem, případně přiměřenou náhradu stanovil v nesporném řízení příslušný okresní soud (tj. ten, v jehož obvodě se věci nacházely).

Pokud už nebylo pro provozování divadla nezbytně nutné věc užívat, vyžadoval to naléhavější veřejný zájem nebo současný provozovatel neplnil náležitě své závazky vyplývající z užívacího práva, mohl se bývalý divadelní podnikatel/vlastník věci domáhat u příslušného okresního národního výboru zrušení užívacího práva náležejícího provozovateli divadla.²¹⁷

6.2.3. Kompetentní divadelní pracovníci

Dle § 8 odst. 1 písm. c) divadelního zákona bylo povinností provozovatele divadel zaměstnávat uměleckými službami a výkony pouze způsobilé osoby. Tento požadavek byl do zákona zakotven kvůli tomu, že v divadlech zůstalo pracovat velké množství osob, kteří se původně chtěly pouze vyhnout tzv. totálnímu nasazení během Protektorátu Čechy a Morava.²¹⁸

Z divadelnictví tak měly být vyloučeni všichni nekompetentní pracovníci a divadelní činnost měli provozovat pouze způsobilí divadelní umělci z povolání, o jejichž kompetentnosti měly rozhodnout odborné organizace divadelníků, které ale byly řízeny státem, což vedlo k personálním změnám a mnohdy i odstraňování politicky nevhodných osob z divadel. Výjimku z tohoto pravidla o kompetentních umělcích měly samozřejmě ochotnická divadla.²¹⁹

6.2.4. Tzv. noremní dny

Dle § 25 divadelního zákona bylo zakázáno hrát představení na Zelený čtvrtek, Velký pátek, Bílou sobotu a Štědrý den. Paradoxní ovšem je, že se jedná o církevní svátky. Oproti tomu na „socialistické“ svátky i na svátek práce se představení hrát mohla. Je tedy otázkou, zda tím mělo být potlačeno divadlo církevní, či zda jen zákonodárci převzali toto ustanovení z ministerského nařízení č. 81 ř.z. z 1. července 1868 a výnosu ministerstva vnitra č. 2924 z 22. března 1912

---

²¹⁷ § 28 divadelního zákona z roku 1948.

²¹⁸ SMAŽÍK, pozn. 43, s. 52.

²¹⁹ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Stenoprotokol 99. schůze Národního shromáždění Republiky Československé 1948-1954 ze dne 20. března 1948*. Online. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/099schuz/s099003.htm>. [citováno 2024-02-04].

zrušená divadelním zákonem, jak ve své učebnici uvádí Hendrych.²²⁰ Diplomantka se přiklání spíše k druhé možnosti, neboť také v Dobrozdání k Hermanově návrhu výkonný výbor ÚMDOČ doporučuje, aby noremní dny byly pro neodůvodněnost zrušeny, protože už tehdy byly přežitkem.²²¹

6.2.5. Loutkové divadlo

Z definice obsažené v § 5 divadelního zákona vyplývá, že za loutkové divadlo bylo považováno to divadlo, „...na kterém se divadelní díla provozují pomocí loutek jakékoliv soustavy (závěsných, maňáskových, stínových, hůlkových a jiných).“, což znamenalo zrovnoprávnění loutkového divadla s ostatními druhy divadelního umění, a tudíž i veliký posun oproti dosavadnímu stavu, o čemž bude blíže řečeno v kapitole věnující se komparaci tohoto zákona s předchozí právní úpravou. Dle § 27 odst. 2 měla být loutkařská divadelní činnost a zřizování loutkových divadel podrobněji upravena vládním nařízením.

6.2.6. Ochotnická divadla

Ustanovením § 19 divadelního zákona bylo určeno, že pravidelná veřejná ochotnická představení smí pořádat pouze divadelní ochotnické spolky, jejichž představení povoluje okresní národní výbor. Ten měl posuzovat, zda nemohly být poškozeny spravedlivé zájmy blízkého oblastního divadla.

V § 20 divadelního zákona je však uvedena výjimka, neboť mimo ochotnické spolky mohly pořádat veřejné představení i jiné osoby nebo sdružení osob, pokud získali povolení okresního národního výboru. To bylo možné získat, pokud nebylo zvláštních důvodů, aby povolení bylo odepřeno. Další uváděnou podmínkou je určený účel představení, který mohl být pouze osvětový, dobročinný nebo lidumilný. Bylo také nutné prokázat použití zisku z představení, přičemž za tímto účelem příslušný okresní národní výbor přezkoumával vyúčtování, což se ale nevztahovalo na představení vojenských ochotnických souborů.

6.2.7. Dozor nad divadelnictvím

V § 9 divadelního zákona byl upraven systém dozorových orgánů., které měly dbát na to, aby divadla plnila svá kulturní poslání. Mimo státních divadel vykonávaly osvětový dozor nad divadly zemské národní výbory. Ústředním dozorovým orgánem bylo Ministerstvo školství a osvěty, které také vykonávalo osvětový dozor nad státními divadly. Ideologický dohled nad divadelnictvím mělo ministerstvo informací.

---

²²⁰ HENDRYCH, pozn. 41, s. 17.

²²¹ Dobrozdání výkonného výboru ÚMDOČ k návrhu dra Hermana na divadelní zákon. In: pozn. 45, s. 33.

6.2.8. Místa určená k divadelním představením

Dle § 22 divadelního zákona se divadelní představení mohlo konat veřejně pouze v k tomu určených budovách nebo v místech, které k tomu získaly povolení. Pokud se veřejné divadelní představení mělo konat v přírodě nebo v budově neurčené k divadelním účelům, tak bylo nutné předem získat povolení okresního národního výboru.

Získat povolení místně příslušného okresního národního výboru bylo potřeba také v případě, že státní nebo zemské divadlo chtělo odehrát veřejné představení mimo pevné stanoviště nebo oblast, pro mu bylo vydáno provozovací povolení nebo pro kterou bylo divadlo zřízeno (§ 24 odst. 1 divadelního zákona). Pokud ale oblastní divadlo pořádalo veřejné představení mimo své stálé sídlo, povolení nepotřebovala, protože dle § 24 odst. 2 divadelního zákona stačilo tuto událost pouze oznámit příslušnému okresnímu národnímu výboru.

V odstavci třetím § 22 divadelního zákona bylo rovněž určeno, že vláda vydá prováděcí předpisy o stavbě a zřízení nových divadelních budov.

6.2.9. Sankce za porušení divadelního zákona

Správní trestání za překročení ustanovení §§ 18–25 divadelního zákona bylo upraveno v § 26 divadelního zákona, dle něhož okresní národní výbor mohl viníka potrestat peněžitou pokutou až do výše 50 000 korun československých, která připadla státu, nebo trestem na svobodě v délce do šesti měsíců. Ten mohl být uložen rovněž v případě nedobytnosti peněžité pokuty, a to dle míry zavinění.

Výše uvedené bylo později doplněno ustanovením § 124 zákona č. 88/1950 Sb., trestní řád správní, účinného od 1. srpna 1950. Dle odstavce prvního mohl být ten, kdo neoprávněně vyvíjel jakoukoliv činnost v oboru divadla, potrestán peněžitou pokutou do výše 100 000 korun československých nebo odnětím svobody až na tři měsíce. Odstavec druhý pak upřesňuje, že tohoto přestupku se mohl dopustit zejména ten, kdo neoprávněně veřejně provozoval divadlo, nebo uspořádal veřejné divadelní představení, nebo kdo nesplnil podmínky provozovacího povolení. Tento paragraf se dle odstavce třetího a čtvrtého vztahoval také na přestupky v oblasti filmu.²²²

---

²²² Zákon č. 88/1950 Sb., trestní řád správní.

7. Komparace divadelního zákona (1948) s předchozí právní úpravou a návrhy

Divadelní řád účinný od roku 1850 upravoval především udělování koncesí osobních i reálných (= povolení her v určité divadelní budově), zřízení stálého divadla, preventivní cenzuru a péči o klid při představení. Místo provozu divadel a ochrany divadelníků se tak převážně týkal úpravy ochrany veřejného pořádku a mravnosti, a proto byl brzy shledán nevyhovujícím a již od druhé poloviny 19. století existovaly snahy o novou právní úpravu divadelních poměrů.

Jak již bylo řečeno, prvním velkým počinem v tomto směru byl návrh Maxe Burckharda z roku 1897 a na českém území návrh Lva Bocka nebo Karla Urbana. Ohledně přijetí nového divadelního zákona se rovněž velice angažoval starosta ÚMDOČ František Herman, který ve snaze urychlit tuto otázku vypracoval v roce 1923 osnovu obsahující 17 paragrafů. V letech 1927-1937 vypracoval osnovu také Masarykův lidovýchovný ústav, která se však v plné verzi (80 stran!) nedochovala,²²³ a proto jí bude věnována pozornost pouze okrajově, a to v té podobě, v jaké ji zaznamenal František Smažík.²²⁴ Mnoho dalších návrhů vzniklo po druhé světové válce, kdy jej vypracoval například Divadelní svaz, Svaz provozovatelů divadel, Státní úřad plánovací a samozřejmě také Ministerstvo školství a osvěty.

Přijat byl až divadelní zákon z roku 1948, který bude níže komparován s předchozí právní úpravou (Divadelním řádem) a také s jednotlivými návrhy na nový divadelní zákon, přičemž největší pozornost bude věnována Hermanově osnově, ale v menší míře se diplomatka zabývá i odlišnostmi a podobnostmi divadelního zákona s ostatními osnovami. Důvod, proč byla k bližší komparaci vybrána právě osnova Františka Hermana z roku 1923 je ten, že Herman „(...) již tenkrát předvídal mnohé z toho, co dnes, po květnové revoluci se stalo téměř samozřejmým.“²²⁵

Divadelní řád se nevztahoval na území Slovenska, neboť byl platný pouze pro tzv. Předlitavsko, Hlučínsko, Vitorazsko a Valčicko. Avšak z důvodu uceleného výkladu o divadelním zákoně z roku 1948, který původní slovenskou právní úpravu nahradil, bude na konci této kapitoly věnována pozornost také zákonnému čl. XXXI/1848.

7.1. Zákonné definice

Zákonodárci do prvních pěti ustanovení divadelního zákona z roku 1948 vložili hned několik definic (divadla, dramatického díla, provozování divadelního díla, divadelního představení, loutkového divadla, divadelního umělce a ochotnického divadlo). Přestože by definice neměly být ve větší míře v zákonech obsaženy, tehdejší optikou bylo považováno za

---

²²³ Jediný opis u sebe měl Miroslav Kouřil. Viz SMAŽÍK, pozn. 44, s. 78.

²²⁴ SMAŽÍK, pozn. 44, s. 72-78.

²²⁵ BUŘIL, Felix. Zpráva generálního tajemníka ÚMDOČ. In: *Zpráva o činnosti ÚMDOČ v Praze za rok 1946*. Praha: ÚMDOČ, 1947, s. 12-13.

důležité tyto pojmy přesně vymezit. Do té doby totiž sice pro divadelní představení platil divadelní řád, ale pořádáním produkcí jiného druhu, mezi něž se například řadilo také loutkové divadlo (dle nálezu Nejvyššího správního soudu č. 13.404 ze dne 13. října 1932), se řídilo dekretem dvorské kanceláře ze dne 6. ledna 1836, a proto bylo mnohdy těžké určit, jaká právní úprava se na dané vystoupení vztahuje. V praxi pak byl nápomocným vodítkem kupříkladu jednotný děj hry, používání kostýmů nebo kulis.²²⁶

Pravděpodobně i z tohoto důvodu četné definice obsahovala rovněž Hermanova osnova. Avšak ustanovení, v nichž byly definice uvedeny, byly příliš obsáhlé, nepřehledné a v mnohém připomínající spíše důvodovou zprávu. Z dnešního pohledu tato ustanovení působí až jako nadbytečně vysvětlující, což je patrné například z § 2, v němž bylo ochotnické divadlo definováno jako „*takové, které jest provozování divadelními umělci ze záliby*“.

7.2. Funkce a účel divadla

Oproti Divadelnímu řádu, v němž nebyla o účelu divadla žádná zmínka, Hermanova osnova uváděla v § 1, že účelem divadla má být umění a vzdělání (byť formou zábavy) a nemůže být předmětem živnosti nebo obchodu. Divadlo tedy mělo být podporováno veřejnými činiteli, aby „*(...) mohlo plnit své kulturní poslání a umožnil se rozvoj divadelního umění*“. V roce 1948 byla vymezena nová funkce divadla, a to ideologická. Divadlo mělo nově „*(...) po boku veškerého pracujícího lidu bojovat za dobudování lidové demokracie a vytvoření socialistické společnosti*.“²²⁷

7.3. Povolení provozovat divadelní činnost a stálé divadlo

Přestože v červnu 1945 vydalo Nejedlého ministerstvo výnos o zrušení divadelních licencí, až do přijetí divadelního zákona z roku 1948, na našem území fungoval stále ještě koncesní systém. Dle § 1 Divadelního řádu tak mohly divadelní podnik kočujícími způsobem provozovat pouze osoby, které měly zvláštní povolení (divadelní koncesi) od místodržitele, později jím byla zemská správa politická a příslušné zemské úřady (§ 14, příloha C, ministerského nařízení č. 10/1853 ř.z. ze 14. ledna 1853 a § 8 zákona č. 44 ř.z. ze dne 19. května 1868²²⁸) udělující koncesi i divadlům loutkovým (těm ale stále na základě dekretu dvorní kanceláře ze dne 6. ledna 1836).²²⁹

²²⁶ SKÁLA, Karel. *O divadle, zvláště ochotnické*. Online. Právní prakse: měsíčník československých právníků 1942-1943, roč. 7, č. 7-8, s. 219. Digitální knihovna Právnícké fakulty MU. Dostupné z: <https://digi.law.muni.cz/handle/digilaw/32185>. [citováno 2024-01-14].

²²⁷ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Stenoprotokol 99. schůze Národního shromáždění Republiky Československé 1948-1954 ze dne 20. března 1948*. Online. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/099schuz/s099003.htm>. [citováno 2024-02-04].

²²⁸ Tamtéž, s. 219.

²²⁹ DUSIL, pozn. 33, s. 408.

Z místodržitelského nařízení pro království České ze dne 25. července 1867 č. 2440 poté vyplývá, že tyto koncese v Praze a pražském policejním obvodu vystavovalo policejní ředitelství, v Liberci magistrát a na venkově okresní hejtmanství.²³⁰ Na základě vládního nařízení č. 208 Sb. ze dne 15. června 1942 (tzv. reorganizační nařízení) přešel výkon divadelní policie v nejvyšší instanci z působnosti ministerstva vnitra na ministerstvo lidové osvěty, které tak udělovalo kočovné divadelní koncese pro obvod zemských úřadů.²³¹

Na udělení koncese nebyl právní nárok, což konstatoval také Nejvyšší správní soud v nálezu č. 59990 ze dne 28. června 1920²³², neboť povolení ku pořádání divadelních představení bylo po celou dobu účinnosti Divadelního řádu ponecháno volnému uvážení úřadu. Ten tak mohl rozhodnout, že bude koncese udělena pouze po určitou dobu, omezit činnost divadelního podnikatele pouze na určitý druh produkce, nebo dokonce mohl určit, že v divadle budou zaměstnáni jen občané Československé republiky. Úřad také mohl rozhodnout o zamítnutí žádosti bez udání důvodu, neboť nebyla stanovena forma správního řízení.²³³

Tato úprava však dávala divadelníkům velkou právní nejistotu, a proto už v prvním (Burckhardově) návrhu bylo požadováno, aby byly přesně vymezeny důvody, za kterých může být povolení ku pořádání divadelních představení odepřeno. V ostatních případech měla být při splnění zákonných podmínek koncese udělena.²³⁴

Divadelním podnikatelům se oprávnění udělovalo buď ve formě kočovné koncese nebo koncese pro stálé divadlo. Od roku 1853 mohlo dojít ke zřízení stálého divadla pouze po povolení panovníkem (§ 14 ministerského nařízení čísl. 10 ř.ž. z 19. ledna 1853),²³⁵ což bylo později zrušeno výnosem ministerstva vnitra čísl. 17650 z 28. listopadu 1884.²³⁶ Po vzniku Československé republiky bylo místo svolení panovníka požadováno svolení vlády.²³⁷ Pokud by byl porušen veřejný řád, mohla být koncese dle § 5 Divadelního řádu kdykoliv odvolána.

Rovněž dle Hermanovy osnovy (§ 3) mohlo být divadlo provozováno pouze na základě kočovných nebo putovních divadelních koncesí udělených zemskou správou. Ty mohly získat jednotlivci, kteří prokázali mravní bezúhonnost, odbornou znalost a potřebný finanční základ. Je však zajímavostí, že původně i Herman byl pro postátnění velkých divadel, avšak po zkušenostech

---

²³⁰ VESELÝ, pozn. 31, s. 262.

²³¹ SKÁLA, pozn. 226, s. 219.

²³² BOHUSLAV, Josef Václav. *Sbírka nálezů Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních: nálezy z roku 1920*. Online. Praha: Právníké vydavatelství (V. Tomsa), 1921, s. 408-411. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:bc460070-2056-11e7-b650-5ef3fc9ae867?page=uuid:59462e40-207a-11e7-b650-5ef3fc9ae867>. [citováno 2024-02-09].

²³³ DUSIL, pozn. 33, s. 409.

²³⁴ KADLEC, Karel. Reforma divadelního zákonodárství. *Právník*. 1897, roč. 36, č. 1, s. 327.

²³⁵ CHYTLÍK, pozn. 47, s. 186.

²³⁶ SMAŽÍK, pozn. 44, s. 17.

²³⁷ HENDRYCH, pozn. 41, s. 6.

s přechodem Národního divadla do správy zemské svůj názor, stejně jako řada dalších divadelníků té doby, změnil názor.²³⁸

Divadelní koncese byla povolením osobním, neboť platila pouze pro daného podnikatele a dané divadlo, které v ní bylo výslovně uvedeno.²³⁹ Nešlo ji tedy převést na nikoho jiného a ani ji zdědit, nicméně podnikatel si mohl stanovit zástupce (ředitele), který byl stejně jako samotný podnikatel odpovědný za dodržování předepsaných podmínek.²⁴⁰ Také Herman v § 3 osnovy zmiňoval, že koncese by neměly přecházet automaticky na dědice, kterým mělo být pouze vyhrazeno přednostní právo k jejich získání. Ani provozovací povolení dle divadelního zákona z roku 1948 nešlo zcizit, propachtovat, zatížit a ani na něj nešlo vést exekuci (= osobní povolení).

Z návrhu Svazu provozovatelů divadel stojí za zmínku § 4, z něhož je patrná povinnost měst majících více než deseti tisíc obyvatel provozovat divadlo (respektive jej „*zříditi, udržovati a vydržovati*“), která měla řešit problém s neochotnými provozovateli určenými k vedení divadel Nejedlého výnosem z 27. července 1945. Města s menším počtem obyvatel měla povinnost umožnit divadelní představení.²⁴¹

Toto ustanovení do divadelního zákona z roku 1948, v němž byly přímo určeny provozovatelé divadel, přejato nebylo. Provozovat divadla určenými provozovateli (stát, lidová správa, družstva divadelníků z povolání a právnické osoby sledující nevýdělečné kulturní cíle) však bylo rovněž možné pouze na základě provozovacího povolení zemského národního výboru za podmínek stanovených v § 18.

7.4. Provozování divadelních představení

Provozovat divadelní představení všelikého druhu bylo podle § 1 Divadelního řádu možné pouze v divadelních domech, nebo v místnostech k tomu zvláště vysazených, které měly osobní povolení zajištěné podnikateli.

Oproti tomu v Hermanově osnově (§ 2) bylo uvedeno, že představení se mohou pořádat pouze v předpisům vyhovujících budovách a místnostech k daným účelům schválených, které měly být zřízeny v každé obci, a to nejlépe bez přímého vztahu k hostinské nebo výčepnické živnosti. Tímto pokrokovým požadavkem bylo myšleno také na podporu kulturního rozvoje menšin v národnostně smíšených obcích, přičemž dle *Dobrozdání výkonného výboru ÚMDOČ k Hermanově návrhu* se tím myslela především česká menšina žijící v obcích s převážně

---

²³⁸ HERMAN, František. *Stálá divadla podle divadelního zákona*. Online. Československé divadlo. 1923, roč. 1, č. 9, s. 130. Městská knihovna v Praze. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:5bc210c0-f337-11df-b94f-0030487be43a?page=uuid:eeae8d30-f334-11df-a88e-0030487be43a>. [citováno 2024-01-14].

²³⁹ § 4 Divadelní řád.

²⁴⁰ § 3 Divadelní řád.

²⁴¹ VONDRÁŠEK, pozn. 42, s. 103.

německým obyvatelstvem (například přímo zmiňované Ústí nad Labem).²⁴² K získání povolení k pořádání divadelních představení bylo dle Hermana třeba prokázat také finanční, hospodářskou a umělecky odbornou záruku.

Zřízení divadelních místností v každé obci bez vazeb na hostinskou činnost požadovali rovněž divadelníci v osnově Masarykova lidovýchovného ústavu. V divadelním zákoně z roku 1948 žádná podmínka konání se v místnostech bez vazby na hostinskou činnost zakotvena nebyla, ale dle § 22 divadelního zákona se veřejná představení mohla konat jen v budovách zvlášť k tomu určených nebo v místech zvlášť povolených (případně s povolením okresního národního výboru i jinde),

7.4.1. Divadelní budovy

Dle § 2 Divadelního řádu se zřizování divadelních budov řídilo i nadále předpisy platnými před rokem 1850. Avšak po tragickém požáru ve vídeňském Ringtheatru²⁴³ začala být přijímána podrobná opatření, která měla podobným událostem zamezit. Kupříkladu v prosinci 1882 vznikl dolnorakouský zákon č. 68 ř.z., z něhož později vycházela úprava platná pro království České, tj. *zákon č. 27 z 27. března 1887 českého z.z. jak se mají stavěti nová divadla, jak se mají zařizovati a provozovat divadla vůbec, pak jak se v příčině jich koná úřední služba inspekční a jak se v nich dohlížeti k opatřením bezpečnostním*, který upravoval stavbu nových stálých divadel z hlediska bezpečnostních opatření.²⁴⁴

Na Moravu se však tento (a ani žádný jiný) zákon o stavbě a zařízení divadel nevztahoval, a proto tam stále platila pouze ustanovení požárních a stavebních řádů.²⁴⁵ Pro úplnost je třeba zmínit také nález správního soudního dvoru č. 3179 ze dne 21. září 1883 (Budwinski VII č. 1841) pojednávající o divadelních budovách.²⁴⁶

Dle výše uvedeného zákona měla být nová divadla stavěna tak, aby po všech stranách stála volně a v určité bezpečné vzdálenosti (= minimálně 15 metrů) od okolních budov. Pouze výjimečně měly být menší divadla zadní stranou jeviště přistavěno k okolním budovám. Dle Skály nebylo toto ustanovení v roce 1942 dodržováno, neboť byly schvalovány divadelní sály

²⁴² Dobrozdání výkonného výboru ÚMDOČ k návrhu dra Hermana, pozn. 45, s. 30.

²⁴³ V Ringtheatru, které se nacházelo na Ringstrasse blízko poslanecké sněmovny, vypukl dne 8. prosince 1881 krátce před představením požár vzniklý zapálením zavěšené dekorace při rozsvěcení hlediště světelným zařízením s plynovými hořáky, přičemž při následném vyšetřování se zjistilo mnoho pochybení způsobených také nedodržováním bezpečnostních předpisů. Při tomto neštěstí zahynulo přibližně 400 osob (především z řad šlechty, politiků apod.) a dalších 200 bylo zraněno. Viz *Požár Ringtheatru ve Vídni*. Plzeňské listy. 11.12.1881, roč. 17, č. 99, s. 2. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:1f4acb30-6d20-11de-b58e-000d606f5dc6?page=uuid:3bcb6111-2998-4eba-8f71-112265dade90>. [citováno 2024-02-10] a *Požár Ringtheatru před soudem*. Národní listy. 25.04.1882, roč. 22, č. 113, s. 3. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:beec7f50-5d71-11dc-94a5-0013e6840575?page=uuid:d4ad3e40-a729-11e6-adc9-5ef3fc9ae867>. [citováno 2024-02-10]

²⁴⁴ VESELÝ, pozn. 31, s. 267.

²⁴⁵ SKÁLA, pozn. 226, s. 220.

²⁴⁶ VESELÝ, pozn. 31, s. 267.

nevyhovující stanoveným podmínkám s tím, že „(...) v případě vydání nového stavebního řádu, povolení zanikne, nebude-li divadelní provozovna vyhovovati jeho ustanovením nebo, nebude-li jim ve stanovené lhůtě přizpůsobena“.²⁴⁷

V divadelních budovách měly být oddělené prostory pro obecnostvo a účinkující, široké chodby, schodiště a s ohledem na tragický požár v Ringtheatru zákon zmiňoval také ohnivzdornou impregnaci dekorací na jevišti.²⁴⁸ Paradoxně ale v tomto velice podrobném zákoně chyběly jakékoliv zmínky o nouzových východech.²⁴⁹

Druhá část zákona pojednávala o bezpečnostních opatřeních, která se měla týkat také již působících divadel a místností, a konkrétně měla upravovat zabezpečování plamenů, osvětlování, vytápění a podobně. Jedním z těchto opatření byla také vyhláška ze dne 30. března 1903, č. 51 čes. z. z., o osvětlení pro případ nouze v divadelních budovách. Důkladnou kontrolu stavebního stavu divadla prováděly stálé místní divadelní komise zřízené zemským úřadem v každém místě, kde se nacházelo divadlo/divadelní místnost. Zjištěné závady měly být poté odstraněny na příkaz zemského úřadu (v případě šetření provedeného v Praze) nebo okresního úřadu (v případě šetření provedeného na venkově).²⁵⁰

Zajímavostí je, že v žádném právním předpisu ani osnově divadelního zákona není zakotven požadavek podobný návrhu poslankyně Louisy Landové-Štychové a spol., aby byly zavedeny pravidelné povinné desinfekce veřejných budov, k němuž zdravotní výbor posléze doplnil, že „(...) udělování koncesse pro biografy a divadla budiž vázáno s naprostou povinností důkladného jejich čištění v krátkých mezidobích“.²⁵¹

Po druhé světové válce byly uvedené předpisy nadále platné, a to i s doplňujícími předpisy (například ustanoveními o instalaci a udržování elektrického osvětlení vydanými ministerstvem veřejných prací v roce 1923). Podle § 22 odst. 3 Divadelního zákona z roku 1948 mělo být vydáno vládní nařízení o stavbě a zařízení nových divadelních budov, které mělo předchozí právní úpravu nahradit. Avšak ve zkoumaném období žádné takové nařízení vydáno nebylo.²⁵²

7.4.2. Divadelní představení

Dříve, než bylo možné odehrát divadelní hru, bylo v souladu s § 3 Divadelního řádu zapotřebí získat povolení místodržitelství (později zemského úřadu), které platilo pouze pro

---

²⁴⁷ SKÁLA, pozn. 226, s. 220.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 221.

²⁴⁹ SMAŽÍK, pozn. 44, s. 15-16.

²⁵⁰ SKÁLA, pozn. 226, s. 221.

²⁵¹ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva zdravotního výboru o návrhu poslankyně Landové-Štychové, aby byla zavedeny pravidelná povinná desinfekce všech veřejných budov, zejména škol, úřadoven, divadel, jakož i soukromých bytů.* (tisk 176). Online. Společná česko-slovenská digitální knihovna. Tisk 683. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0683_00.htm. [citováno 2024-02-10].

²⁵² HENDRYCH, pozn. 41, s. 8.

daného podnikatele a určené jeviště. Povolení nebylo nutné získat, pokud již byla divadelní hra s platným povolením odehrána v hlavním městě téže země (§ 4 Divadelního řádu).

Pro země České byl vydán také doplňující právní předpis *Naučení místodržícím o vykonávání divadelního řádu*, který blíže specifikoval cenzuru a povinnost státní správy zabraňovat porušování trestních zákonů a všeho, co by bylo proti loajalitě k hlavě státu, ústavě, mravopoctnosti, slušnosti, znázorňovalo nenávist mezi národnostmi, třídami společnosti a náboženskými společnostmi nebo uráželo náboženství a vlastenectví.²⁵³

Z důvodu zabránění nenávisti mezi národnostmi, náboženskými skupinami a společenskými třídami nesměly při představení být v souladu s *Naučením místodržícím o vykonávání Divadelního řádu* ani užitý uniformy, úřední oděvy a bohoslužebná roucha, a předmětem divadelního představení nesměly být ani žijící osoby.²⁵⁴ V praxi však bylo od těchto instrukcí postupně upuštěno.²⁵⁵

Z důvodu ochrany školou povinné mládeže musel úřad rozhodnout, jestli je pro představení přístupné, či nikoliv. Pokud bylo představení shledáno pro mládežníky nezávadným, mohli se ho zúčastnit v doprovodu rodičů nebo jejich zástupců a písemným povolením správce školy.²⁵⁶

V této věci se Hermanův návrh od jiných úprav odlišoval, neboť v § 8 bylo výslovně uvedeno, že představení je přístupné pouze osobám starším patnácti let, pokud se tedy nejedná o představení přímo určené mládeži. Pokud chtěla mládež v představení přímo účinkovat, muselo se jednat o hru nezávadnou po mravní stránce, a také bylo nutné získat schválení místního školního výboru.

Herman v § 8 osnovy rovněž navrhoval, že divadelní představení nemůže být spojováno s taneční zábavou. Také při představení nebyly povoleny pořádek ohrožující projevy obecnstva rušící hru a klid v sále.

7.4.3. Zákaz divadelních představení v určité dny

Do Divadelního řádu byly přežaty také tzv. noremní dny (*tempus sacratum*), v nichž bylo zakázáno pořádat divadelní představení (a často i jiné produkce, plesy a taneční zábavy), a které se v různých podobách objevovaly v normách upravujících divadlo již odedávna. Například dle guberniálního dekretu č. 52366 ze dne 24. října 1826 platného pro království České se divadelní představení nesměla pořádat v období od 22. – 25. prosince, od květné neděle až do božího hodů velikonočního (včetně), během škaredé středy, božího hodů svatodušního a v den Božího těla,

---

²⁵³ DUSIL, pozn. 33, s. 409-410.

²⁵⁴ HENDRYCH, pozn. 41, s. 6-7.

²⁵⁵ DUSIL, pozn. 33, s. 410.

²⁵⁶ CHYTIL, pozn. 47, s. 223.

zvěstování a narození Panny Marie.²⁵⁷ Pořádání divadelních představení bylo rovněž zakázáno ve dnech panovníkových narozenin, jmenin a výročí nastoupení na trůn.²⁵⁸

Nařízením ministerstva zemské obrany a veřejné bezpečnosti, ministerstva kultu a vyučování a ministerstva vnitra č. 81/1868 ř.z. ze dne 1. července 1868, jímž se mění záповěď provozovati v jisté dny hry divadelní, byl výše uvedený guberniální dekret změněn tak, že žádná divadelní představení se nesmí konat pouze ve třech posledních dnech velikonočního týdne, v den Božího těla a na štědrý den. Na vánoční, velikonoční i svatodušní Boží hody mohlo být pořádání divadelních představení povoleno příslušným státním úřadem, avšak pouze pokud se konala za dobročinným účelem.²⁵⁹

Také dle § 8 Hermanovy osnovy mohlo být hraní divadla zakázáno v určité význačné dny (například všeobecného smutku, nebo za účelem zvláštního všeobecného projevu), případně mohla zemská správa politická rozhodnout, že se v těchto dnech budou hrát pouze vážné hry. V osnově Masarykova lidovýchového ústavu se pak prvně objevil zákaz hrát divadlo ve svátek práce. Dle § 25 divadelního zákona z roku 1948, který upravoval noremní dny, však bylo možné 1. května odehrát divadelní představení.

7.5. Cenzura

Od poloviny 19. století dohlížel na udržování pokoje, pořádku a slušnosti Úřad bezpečnosti (hejtmanství a policejnímu ředitelství), který rovněž zabraňoval rušení veřejné zábavy. V souladu s § 6 Divadelního řádu přihlížel také ke způsobu provozování divadelní činnosti, což spočívalo například v kontrole kostýmu nebo uvedení na scénu, aby tak divadelní představení nepohoršovalo a neuráželo slušnost. Měl právo být přítomen také hlavním zkouškám (tzv. generálkám), aby mohl říct připomínky ke scéně, kostýmům, tancům, skupení a hudebním zpěvům.²⁶⁰ Pro tyto účely mělo být dle místodržitelského nařízení pro království České č. 1050 ze dne 27. ledna 1856 v každém divadle vyhrazeno volné sedadlo.²⁶¹

Úřad bezpečnosti dokonce mohl započaté představení zastavit, ale k tomu si poté musí vyžádat schválení od místodržícího. V mimořádných případech dokonce měl pravomoc vyklidit a zavřít divadelní dům. Dle § 7 Divadelního řádu bylo možné proti rozhodnutí Úřadu bezpečnosti podat stížnost na ministerstvo vnitra, a to nejspíše do čtrnácti dnů (lhůta nebyla v Divadelním řádu uvedena). Místodržitelským nařízením z 25. července 1867 byla cenzura přenesena na politické úřady první instance, případně úřady policejní. Později byly u těchto politických úřadů zřízeny

---

²⁵⁷ VESELÝ, pozn. 31, s. 264-265.

²⁵⁸ SMAŽÍK, pozn. 44, s. 7.

²⁵⁹ VESELÝ, pozn. 31, s. 265.

²⁶⁰ HENDRYCH, pozn. 41, s. 6-7.

²⁶¹ VESELÝ, pozn. 31, s. 263.

výnosem č. 6385 z 2. dubna 1903 cenzurní rady, které byly složeny z literárně vzdělaného politického úředníka, soudcovského úředníka a z osoby způsobilé zastupovat dramatický obor.²⁶²

Za účelem preventivní cenzury musely stálá divadla a kočovní divadelní podnikatelé předkládat úřadům text divadelní hry, kterou chtěli odehrát, přičemž cenzurní povolení platilo pouze pro konkrétního podnikatele, a proto opětovně docházelo k posuzování již schválených her.²⁶³

Oproti tomu v Hermanově osnově měly být dle § 11 za účelem úřední cenzury zřízeny přímo zvláštní cenzurní divadelní sbory, které měly být rozděleny podle národností na cenzurní sbory při Ministerstvu školství a osvěty v Praze pro zkoumání českých, německých a cizojazyčných dramát, při ministerstvu s plnou mocí v Bratislavě pro přezkum dramát slovenských a maďarských, a na cenzurní sbory při guvernéřství v Užhorodě pro zkoumání ruské dramatické literatury.

K úřední cenzuře musely být předloženy veškerá dosavadní i nově vzniklá dramata, přičemž cenzurní sbor po jejich prověření rozhodnout i zákazu konkrétních her. Dle § 6 Hermanovy osnovy mohla být hra zakázána, pokud ohrožovala veřejný pořádek, útočila na integritu republiky a odporovala kulturnímu a výchovnému poslání divadla.

K žádosti o povolení divadelního představení nebo jeho oznámení nebylo nutné předkládat výtisk dramatu k cenzuře, ale bylo za potřebí předložit divadelní oznámení (dvojmo). V případě představení pořádaného pro dobročinné a veřejné účely se také musel doložit výkaz čistého výtěžku a doklad o odvodu daně. Na veřejnou bezpečnost, klid, pořádek a veřejnou mravnost mělo dohlížet policejní ředitelství nebo okresní politická správa (§ 10 Hermanovy osnovy). Cenzuru předpokládala také osnova Masarykova lidovýchového ústavu, avšak pouze zahraničních her. Dle § 11 divadelního zákona z roku 1948 vznikla divadelní a dramaturgická rada.

7.6. Ochotnické divadlo

Jednotlivá ochotnická divadelní představení povolovaly dle § 2 Divadelního řádu místně příslušné okresní nebo vládní policejní úřady, ale povolení tzv. divadelního cyklu (tedy většího počtu představení) bylo vyhrazeno zemskému úřadu.²⁶⁴

Aby ochotnické spolky zřízené dle tzv. spolkového zákona²⁶⁵ vůbec měly způsobilost zažádat o povolení pořádat představení, musely mít ve stanovách přímo uvedeno ustanovení, že se zabývají divadelní produkcí. Dle výnosu ministerstva vnitra č. 42300-6 z 30. června 1923 totiž

---

²⁶² DUSIL, pozn. 33, s. 410.

²⁶³ SKÁLA, pozn. 226, s. 221-222.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 219.

²⁶⁵ Zákon č. 134/1867 ř. z. ze dne 15. listopadu 1867 o práve spolčovacím.

mělo být povoleno pořádat divadelní představení pouze kočujícími společnostmi vlastními koncesemi, dramatickým odborům a ochotnickým spolkům, jejichž schválené stanovy obsahují právo je pořádat.²⁶⁶ Podle Veselého však úřady měly po vydání tzv. spolkového zákona uznávat pouhé oznámení zamýšlené hry a povolovat ji jen v případě, že se jednalo o hru, která nebyla odehrána na některém jevišti hlavního města v zemi, jak ukládá § 3 a § 4 Divadelního řádu.²⁶⁷

K žádosti o povolení divadelního představení bylo nicméně dle výše uvedeného výnosu potřeba uvést jméno a sídlo spolku nebo odboru, název hry, jméno autora (případně také překladatele), den, hodinu, obec a místnost, v níž se bude představení hrát, a rovněž bylo nutné připojit k této žádosti schválené stanovy.²⁶⁸

Oprávnění pořádat ochotnická divadelní představení neměly ani náboženské společnosti, a to podle výnosu bývalé zemské správy politické v Praze č. 10138 ze dne 21. června 1926. Výjimečně však mohla být povolena ochotnická představení studentům veřejných škol nebo vyučovacíh ústavů, pokud lze předpokládat, že by představení mohlo souviset s jejich vyučovacím programem.²⁶⁹

Herman jakožto předseda ÚMDOČ věnoval úpravě ochotnického divadla velkou pozornost v § 4 své osnovy, dle níž mohlo být pořádání ochotnických představení povoleno pouze spolkům, které měly ve stanovách schválených dle spolkového zákona zakotven jediný a výlučný úkol pěstování divadelního umění. V případě již cenzurovaných her mohly spolky organizované v některém z ústředí pouze oznámit budoucí divadelní představení, spolky neorganizované však měly povinně žádat o povolení každého divadelního představení.

Dle § 19 divadelního zákona z roku 1948 směly pravidelná veřejná ochotnická představení pořádat pouze divadelní ochotnické spolky dle § 4 odst. 2, a to s povolením okresního národního výboru. Ten ale také mohl povolit veřejné ochotnické divadelní představení i jiným osobám za podmínek uvedených v § 20 odst. 1 divadelního zákona.

7.7. Propagace

Zatímco v Divadelním řádu, s ohledem na jeho účel, nebyla žádná zmínka o propagování divadla, Herman v ustanovení § 12 navrhoval, aby byla zřízena státní divadelní rada. Ta měla být poradním orgánem Ministerstva školství a národní osvěty, jejímž úkolem by zároveň byla propagace divadla, tvorba statistického přehledu, návrhy na vypisování soutěží, udělování státních

---

²⁶⁶ Zprávy ÚMDOČ. Online. Československé divadlo. 10.10.1923, roč. 1, č. 15, s. 237-238. Městská knihovna v Praze. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:613c81f0-f3c0-11df-8036-0030487be43a?page=uuid:35d3a490-f3bf-11df-9ef3-0030487be43a>. [citováno 2024-01-15].

²⁶⁷ VESELÝ, pozn. 31, s. 265.

²⁶⁸ Zprávy ÚMDOČ, pozn. 266, s. 237.

²⁶⁹ SKÁLA, pozn. 226, s. 219.

cen a stipendií a dohled nad dramatickými školami. Rovněž měl být zřízen státní divadelní fond, do něhož by z každého uspořádaného divadelního představení byl odveden poplatek ve výši 1 % z hrubého příjmu, případně 2 %, pokud se z odehraných představení neplatily autorské poplatky. I na základě divadelního zákona z roku 1948 měla za účelem propagace vzniknout přímo divadelní propagační komise (§ 12).

7.8. Loutková divadla

Jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách, provozování loutkového divadla upravoval dekret dvorské kanceláře č. 5 ze dne 6. ledna 1836, který měl dle § 29 odst. 4 divadelního zákona z roku 1948 pozbyt platnosti dnem, kdy nabude účinnosti vládní nařízení dle § 27 odst. 2 divadelního zákona z roku 1948. To nabylo účinnosti až 9. března 1950.

Dle nálezu Nejvyššího správního soudu 13.404 ze dne 13. října 1932 „*loutkové divadlo nelze nikdy kvalifikovat jako divadelní představení ve vlastním slova smyslu (...)*“, a to z důvodu, že dle vládního nařízení č. 142/22 (pravidel o dávce ze zábav) bylo podstatným znakem divadelního představení reprodukování díla fyzickými osobami, nestačilo „pouze“ vodit loutky (v tomto případě dokonce populárního Spejbla a Hurvínka Skupova loutkového divadla) a herecky se za ně projevovat. Na rozdíl od provozovatelů „klasického“ divadla a ochotnických spolků tak provozovatelé loutkového divadla museli platit dávku za zábavu.²⁷⁰

Provozování loutkového divadla se rovněž věnoval § 5 Hermanovy osnovy, dle něhož nebylo potřeba zvláštního povolení k loutkovým představením, stačilo je pouze oznámit politickému úřadu. Avšak jen v případě, že bylo podnikáno kulturními spolky pro vlastní nebo jiný veřejný účel a sledovalo výchovný cíl.

7.9. Trestání

Pokud došlo k porušení některého z ustanovení Divadelního řádu, bylo dle § 8 možné danou osobu za tento přečin potrestat peněžitou pokutou v rozmezí od 50-500 zlatých (později 100–1000 korun a dle § 3 vládního nařízení č. 57 Sb., o sjednocení sazeb pokut za správní přestupky ze dne 29. ledna 1943 mohla být vyměřena až do výše 10 000 korun) nebo dokonce až tříměsíčním vězením v případě přitěžujících okolností. Nemohlo se však stát, že by trestem bylo pouze vězení. Vedle tohoto trestu musela být udělena také peněžitá pokuta. V této souvislosti je třeba také podotknout, že na rozdíl od úpravy uvedené v § 26 divadelního zákona z roku 1948 nešlo nedobytou pokutu přeměnit na trest vězením.²⁷¹

---

²⁷⁰ BOHUSLAV, Josef Václav. JANOTA, Oswald. *Sbírka nálezů Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních: nálezy za rok 1932-1933*. Online. Praha: Právnícké vydavatelství (V. Tomsa), 1933, s. 1068-1070. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:83d17960-f1b8-11e8-bc37-005056827e51?page=uuid:bdb62db0-f262-11e8-9984-005056825209>. [citováno 2024-02-11]

²⁷¹ SKÁLA, pozn. 226, s. 220.

Rovněž pokud zde nebyly jiné přísnější tresty dle Divadelního řádu nebo trestního zákona, mohla být za pohoršující odchylky od schváleného divadelního textu (extempore) uloženy „pořádkové“ pokuty 5 až 50 zlatých (později 10-100 korun), a to dle míry tzv. zlého úmyslu patrného z projeveného obsahu představení (§ 9 Divadelního řádu). Tyto sankce uděloval v souladu s tímž ustanovením Úřad bezpečnosti, přičemž příslušným k vydání trestního nálezu byl dle ministerského nařízení č. 260 ř.z. o přestupcích ze dne 21. prosince 1851 dozorující úřad, který se účastnil se daného představení.²⁷²

Z důvodu velkého počtu konajících se představení a nepraktických ustanovení Divadelního řádu týkajících se povolení však v praxi mnohdy docházelo k situacím, kdy byli divadelníci trestáni neprávem, a to z důvodu administrativního pochybení. Jeden z takových případů byl řešen také v poslanecké sněmovně Národního shromáždění republiky Československé. Dne 31. března 1921 poslanec Josef Fischer a další interpelovali ministra vnitra Jana Černého ve věci trestního nálezu okresní politické správy v Chebu č. 12136 ze dne 17. března 1921 proti divadelnímu spolku „Heimatliebe“, kterým byl předseda tohoto spolku Josef Rieger odsouzen k pokutě ve výši 100 Kč nebo 10 dní pobytu ve vězení, a to kvůli údajnému neschválení divadelní místnosti a neprokázání povolení k hraní divadelní hry "Der Lehrer von Seespitz" odehrané dne 13. března 1921. Přitom ve skutečnosti sama okresní politická správa v Chebu vydala dne 21. února 1921 povolení č. 7190, které opravňovalo spolek k uspořádání divadelního představení v hostinci Rudolfa Kradera v Horním Lomu ve dnech 20., 24. a 27. února a 3., 6., 10. a 13. března 1921!²⁷³ Rozhodnutím zemské správy politické ze dne 6. července 1921, č. 14 A 1045-104.365 byl předmětný nález zrušen pro vadné řízení a zároveň jím dostala okresní politická správa v Chebu příslušné poučení o provádění předpisů policie divadelní.²⁷⁴

Z § 13 Hermanovy osnovy lze vyčíst, že přestupky již neměly být trestány vězením. Kromě peněžité pokuty od 5 do 1000 Kč, která měla být uhrazena ve prospěch státního divadelního fondu, však mohly být divadelníci potrestáni také dočasným nebo úplným odepřením výhod, rozpuštěním spolku či dokonce odnětím divadelní koncese. O trestech měly rozhodovat politické úřady první stolice a proti trestnímu nálezu bylo možné podat odvolání k zemské správě politické.

---

²⁷² VESELÝ, pozn. 31, s. 262.

²⁷³ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Interpelace poslance Josefa Fischera a druhů ministrů vnitra o trestním nálezu okresní politické správy v Chebu proti divadelnímu spolku „Heimatliebe“ v Horním Lomu.* Online. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t2140_00.htm. [citováno 2024-01-21]

²⁷⁴ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Odpověď ministra vnitra na interpelaci poslance Josefa Fischera a druhů o trestním nálezu okresní politické správy v Chebu proti divadelnímu spolku "Heimatliebe" v Horním Lomu. 21. července 1921.* Online. Společná česko-slovenská digitální knihovna. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t2910_00.htm. [citováno 2024-01-21]

7.10. Slovenská právní úprava divadelnictví

K provozu divadla na území Slovenska a Podkarpatské Rusi bylo zapotřebí získat v souladu s již zmiňovaným čl. XXXI/1848 Sb. povolení ministerstva vnitra, později ministerstva kultu, na něhož byla působnost ve věcech dramatického umění přenesena oběžníkem ministerstva vnitra č. 81809 ze dne 6. července 1907 (R.T.T. 92) a po roce 1918 ministerstva školství a osvěty. I na Slovensku podléhaly divadelní hry preventivní cenzuře, a proto bylo dle § 3 zákonného článku nutné získat ku pořádání představení povolení obce, případně státního policejního úřadu.²⁷⁵

Pokud přes chybějící povolení divadelní společnost uspořádala představení, byl její ředitel potrestán peněžitou pokutou do výše 400 Kč, který ale mohl být zvýšen až na 600 Kč, pokud mu byl v posledních dvou letech udělen tentýž trest.²⁷⁶ Jiná porušení čl. XXXI/1848 Sb. se dle § 4 trestalo pokutou až do výše 2 000 Kč a uzavřením divadla.

Na Slovensku a Podkarpatské Rusi upravovalo představení ochotníků nařízení č. 64573/1901 vn., které s ohledem na převzetí uherského právního řádu tzv. recepční normou platilo i po první světové válce. Dle tohoto nařízení bylo možné odehrát ochotnické představení po povolení politického (státně-policejního) úřadu první stolice, případně obecního představenstva. Na rozdíl od „klasických“ divadelních licencí měl ale žadatel na povolení nárok, pokud prokázal úředním osvědčením mravní spolehlivost osob zaměstnaných v podniku a zaručil se, že osoby zaměstnané v jeho podniku budou dodržovat policejní předpisy, a rovněž pokud úřady neshledají zdravotní, bezpečnostní či jiná policejní rizika. V takových případech mohlo být povolení odepřeno. K provozování loutkového divadla bylo potřeba mít také povolení politického úřadu první stolice, neboť jej rovněž upravovalo nařízení č. 64573/1901 vn.²⁷⁷

---

²⁷⁵ DUSIL, pozn. 33, s. 409-410.

²⁷⁶ Tamtéž.

²⁷⁷ DUSIL, pozn. 33, s. 411.

8. Divadelní zákon z roku 1948 v praxi

*Musíme především zdůrazniti kulturní a osvětové poslání čl. divadelnictví, jako jediný a nejpřednější úkol, který divadlo má míti a který je spojuje s nejširšími vrstvami lidu. V tom vidíme naplnění divadelního zákona a naplnění těch revolučních zásad, o něž jsme společně, Češi a Slováci, po celá léta až do února 1948, bojovali.*²⁷⁸

Mnohé změny provedené v divadelnictví v souvislosti s přijetím Divadelního zákona z roku 1948 byly načrtnuty již v Košickém vládním programu, výnosech Zdeňka Nejedlého a revolučních zásadách ORD. Protože některé z těchto změny byly uskutečněny hned po druhé světové válce, jsou v této kapitole také zmíněny, a to s ohledem na lepší pochopení kontextu. Divadelní zákon z roku 1948, který si žádal řadu prováděcích nařízení a opatření, tyto změny totiž mnohdy pouze dovršil, zlegalizoval a dále rozvinul.

8.1. Zestátnění divadel

Jak vyplývá z návrhu členů Národního shromáždění na převzetí zemských divadel pražských do státní správy ze dne 8. dubna 1919, herci už tehdy podali memorandum ministerstvu školství a národní osvěty a žádali jej o postátnění divadel, neboť jejich postavení a sociální zabezpečení bylo tristní.²⁷⁹

Avšak kromě Národního divadla v Praze²⁸⁰ stát neprovozoval stát až do roku 1948 žádné jiné divadlo, neboť ministr Stránský provoz dalších divadel ani nechtěl.²⁸¹ Oproti tomu na Slovensku byla divadla zestátněna už v červenci 1945 nařízením Slovenské národní rady č. 65 Sb., o postátnění některých divadel (konkrétně bratislavského, košického a Slovenského komorného divadla v Turčanském Sv. Martině). Dle důvodové zprávy bylo důležité, aby počet státních divadel v zemích českých a na Slovensku byl aspoň stejný, a proto musela být postátněna alespoň další dvě česká divadla.²⁸²

Po vydání Divadelního zákona z roku 1948 tedy bylo zestátněno Zemské divadlo v Brně (zákonem č. 192/1948 Sb., o státním divadle v Brně účinným od 16. srpna 1948) a Zemské divadlo v Ostravě (zákonem č. 193/1948 Sb., o státním divadle v Ostravě účinným od 1. srpna 1948), které

---

²⁷⁸ KOUŘIL, Miroslav. *Závěrečný projev a usnesení bratislavské konference české a slovenské DDR a DPK*. In: JANSKÝ, pozn. 48, s. 267.

²⁷⁹ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČR. *Návrh členů Národního shromáždění Dra. Ant. Uhlíře, K. St. Neumanna a soudr., aby zemská divadla pražská byla převzata do správy státní*. Online. Společná česko-digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0807_00.htm. [citováno 2024-01-21]

²⁸⁰ Jehož správu převzal stát na základě zákona č. 83/1929 Sb. ze dne 12. června 1929 ještě v období první republiky, a to k 1. lednu 1930.

²⁸¹ MAZAČ, pozn. 195, s. 6.

²⁸² POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Vládní návrh zákona o státním divadle v Ostravě*. Online. Společná česko-digitální parlamentní knihovna. Dostupná z: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0051_00.htm. [citováno 2024-02-13]

bez náhrady přešly na československý stát. Stát jako nový provozovatel také převzal zaměstnance těchto divadel.

8.2. Organizace divadelnictví

Po přijetí divadelního zákona v roce 1948 zaniklo mnoho profesních organizací sdružujících divadelníky. Mezi ně patřil například Svaz provozovatelů divadel zrušený 15. dubna 1948, Svaz českého herectva, jehož působnost přešla dne 25. března 1948 na divadelní odbor 22. svazu kulturních a uměleckých pracovníků při ROH,²⁸³ či Svaz dosavadních ředitelů, který byl poté sjednocen pod Svaz zaměstnanců kulturní služby ROH.

Za účelem větší kontroly nad odehranými představení došlo také 31. prosince 1950²⁸⁴ k likvidaci doposud formálně samostatného ochotnického divadelnictví (ÚMDOČ) a soubory v něm sdružované byly převedeny pod větší organizace (odborné, osvětové besedy).²⁸⁵ Soukromé divadelní agentury byly převedeny pod národní správu nazvanou Umění lidu.²⁸⁶ V té době vzniklo také mnoho nových divadelních orgánů.

8.2.1. Divadelní a dramaturgická rada

Klíčovým nástrojem ideové a organizační transformace divadelnictví se stala Divadelní a dramaturgická rada (dále jen „DDR“), která vznikla díky zákonnému podkladu v § 11 odst. 8 divadelního zákona a fungovala při ministerstvu školství a osvěty. To mělo povinnost ji, jakožto poradní a iniciativní sbor, vyslyšet ve všech zásadních divadelních otázkách.

První zasedání DDR se konalo dne 12. dubna 1948,²⁸⁷ ale až později byl *Výnosem ministerstva školství, věd a umění ze dne 16. října 1948* vydán Organizační a jednací řád DDR. Dle jeho § 2 měla DDR mít 18 členů a 6 náhradníků jmenovaných na 3 roky, přičemž 12 členů a 4 náhradníky měl jmenovat ministr školství, věd a umění a zbývajících 6 členů a 2 náhradníky ministr informací a osvěty, a to na návrh odborných a zájmových organizací a jednotné odborové organizace. Členy DDR měli být nejen výkonní umělci, ale také zástupci dalších oborů (dramaturgové, výtvarníci, loutkáři...), a rovněž se při jmenování mělo přihlížet k jednotlivým povoláním, druhům, pohlaví a zemi původu (České, Moravskoslezské).

Dle § 5 a § 6 bylo úkolem DDR předkládat ministerstvu školství a osvěty zprávy a návrhy a rovněž měla pečovat o dramaturgické otázky. DDR tak činila prostřednictvím dramaturgického

---

²⁸³ ČERNÝ, pozn. 53, s. 148-149.

²⁸⁴ ŠORMOVÁ, pozn. 56, s. 35.

²⁸⁵ KNAPÍK, pozn. 130, s. 48.

²⁸⁶ HOŘÍNEK, pozn. 7, s. 152.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 153.

odboru, jehož předseda Ota Ornest určil novou dramaturgickou linku sestavenou převážně v duchu socialistického realismu.²⁸⁸

Pod vedením Miroslava Kouřila měla DDR velice silnou pozici, a proto Kulturní rada ÚV KSČ o záležitostech divadel až do roku 1951 téměř nejednala. V roce 1953 však zanikla a její pravomoci přešly po vzniku ministerstva kultury na jeho divadelní odbor (Správu divadel).²⁸⁹

8.2.2. Divadelní a propagační komise

V souladu s § 12 divadelního zákona z roku 1948 byla při Ministerstvu informací v dubnu 1948 zřízena Divadelní propagační komise (dále jen „DPK“), které předsedal Jan Kopecký²⁹⁰ a jejímž úkolem bylo propagovat divadlo, rozšířit jej do menších měst nebo třeba organizované návštěvy divadel. Organizační a jednací řád DPK byl upraven vyhláškou Ministerstva informací č. 469/1949 z 29. března 1949.

Rozdělení divadelní agendy na tyto dva poradní sbory důležitých „kulturních“ ministerstev se neukázalo být správnou cestou, a proto bylo výnosem ze dne 16. října 1948 (Ú. 1. ze dne 30. října 1948) umožněno, aby probíhaly společná jednání DPK a DDR s tím, že usnášení zůstane oddělené.²⁹¹ Společné zasedání DDR a DPK se konalo ale už i předtím (dne 30. srpna 1948 v Brně) a byla na něm zdůrazněna nezbytnost jednotného vedení československých divadel a jednotných divadelních agentur.²⁹²

8.2.3. Kulturní rada ÚV KSČ a divadelní komise

K reorganizaci tohoto klíčového orgánu kulturní politiky, o němž bylo blíže psáno v kapitole věnující se institucionálnímu kulturnímu rámci, došlo v roce 1950, kdy byly zřízeny tzv. divadelní komise. Právním podkladem pro jejich zřízení se stala vyhláška ministerstva školství, věd a umění a ministerstvo informací ze dne 15. prosince 1949, kterou se vydávají směrnice o divadelních komisích KNV. Divadelní komise byly voleny rovnou měrou z řad profesionálních divadelníků a pracovníků lidové tvořivosti, přičemž jejich úkolem bylo vytvořit praktické akční jednoty.²⁹³

8.2.4. Hospodářské ústředí divadel a Divadelní ústředna

Právním nástupcem zaniklého Svazu provozovatelů divadel se stala spolková organizace nazvaná Hospodářské ústředí divadel, která od něho převzala také stanovy a veškerá divadla. Od 1. srpna 1948, kdy začala vyvíjet svou činnost, bylo jejím úkolem podporovat divadla a pomáhat

²⁸⁸ ORNEST, Ota. *Československá dramaturgie a pětiletý plán*. In: JANSKÝ, pozn. 48, s. 26-34.

²⁸⁹ KNAPÍK, pozn. 130, s. 279.

²⁹⁰ HOŘÍNEK, pozn. 7, s. 153.

²⁹¹ KOBLÍŽEK, Oldřich. *Divadelní zákon*. Právník. 24.05.1949, roč. 88, č. 3-4, s. 162.

²⁹² *Společná schůze vrcholných divadelních orgánů*. Online. Rudé právo. 01.09.1948, roč. 28, č. 204, s. 3. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:414673e0-15d0-11dd-be7b-000d606f5dc6?page=uuid:78b74860-6ae6-11e8-a583-005056827e51>. [citováno 2024-02-08]

²⁹³ KOPECKÝ, Jan. *Revise vykonané práce v roce 1950*. In: pozn. 49, s. 18.

jim, a to především v otázkách hospodářského provozu. Velké úsilí Hospodářské ústředí divadel vyvinulo na tzv. oddlužovací akci divadel, neboť mnoho z nich se po únorovém „vítězství“ stále potýkalo s finančními problémy, kvůli kterým nemohla plnit své umělecké poslání.²⁹⁴

Tuto akci ale dokončila již organizace nahrazující Hospodářské ústředí divadel, Divadelní ústředna, o jejímž založení bylo rozhodnuto 23. prosince 1948 na schůzi výboru Hospodářského ústředí divadel. Svou činnost Divadelní ústředna zahájila již 1. ledna 1949, přičemž vypracované stanovy byly schváleny až v polovině ledna 1949 na společné schůzi DDR a DPK v Bratislavě.²⁹⁵ Dle § 4 Stanov byli členy tohoto spolku divadla s právní subjektivitou, jejich provozovatelé a ústředí ochotnických divadelních sdružení. V § 2 Stanov bylo stanoveno, že účelem Divadelní ústředny je mj. připravovat podmínky pro plánování divadelní činnosti, pečovat o zvyšování umělecké úrovně, produktivity práce a používání vědeckých metod ve prospěch českého a slovenského divadelnictví.

Hospodářské oddělení Divadelní ústředny mělo také za úkol distribuovat do divadel základní materiál, který však byl obtížně k dostání v obchodech, a proto Divadelní ústředna převzala do správy vlásenkářské závody, firmy dodávající taneční obuv, kostýmy, líčidla apod, které byly později odevzdány Divadelní službě.²⁹⁶

Divadelní ústředna se rovněž zabývala odborným posuzováním zaměstnanců v divadelní oblasti, přičemž měla právo vydávat osvědčení této odbornosti, zprostředkováním míst divadelním pracovníkům a rozmisťováním absolventů divadelních škol. Za tímto účelem vedlo kádrové oddělení Divadelní ústředny evidenci divadelních pracovníků. Jelikož vyřešením divadelní mzdové politiky nebyl vyřešen problém herecké fluktuace, byly za účelem stabilizace divadelních souborů zavedeny tzv. přestupní lístky, které byly od sezóny 1949/1950 vydávány kádrovým oddělením při přestupech uměleckých pracovníků. Protože docházelo k jejich nadužívání, byly přestupy mezi divadly brzy umožněny pouze za přísných podmínek. Po zrušení Divadelní ústředny převzalo kádrové oddělení divadelní oddělení ministerstva školství, věd a umění.²⁹⁷

Na společné konferenci DDR a DPK v listopadu 1950 v Gottwaldově již nebyly Divadelní ústředně svěřeny žádné další úkoly a na konci prosince 1950 bylo oficiálně rozhodnuto o zrušení Divadelní ústředny, která byla mezičlánkem mezi DDR a ministerstvem školství, věd a umění.²⁹⁸

---

²⁹⁴ SMAŽÍK, pozn. 43, s. 14-15.

²⁹⁵ *Zřízení Divadelní ústředny*. In: JANSKÝ, pozn. 48, s. 145-146.

²⁹⁶ SMAŽÍK, pozn. 43, s. 32-33.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 45-48.

²⁹⁸ SMAŽÍK, pozn. 43, s. 113-114.

8.2.5. Státní agentury

O zřízení státní agentury, hudební a artistické ústředny, usiloval ministr Kopecký již v srpnu 1945 a požadoval, aby byl vydán dekret prezidenta republiky o zřízení koncertní ústředny artistické.²⁹⁹ Osnova zákona č. 69/1948 Sb., o hudební a artistické ústředně však byla schválena až 25. března 1948. Úkolem hudební a artistické ústředny bylo evidovat, koordinovat, zprostředkovávat a pořádat veřejná hudební a artistická vystoupení a zajišťovat umělcům pracovní místa.³⁰⁰ Pro oblast divadelnictví byla později založena Československé literární a divadelní jednatelství v Praze, o jehož vzniku bylo rozhodnuto na společné konferenci DDR a DPK v Bratislavě v lednu 1949.³⁰¹

8.3. Divadelní budova

Jelikož v souladu s ustanovením § 22 odst. 3 divadelního zákona z roku 1948 nebylo vydáno prováděcí vládní nařízení týkající se stavění budov stálých divadel, měly by dle § 29 odst. 3 divadelního zákona z roku 1948 platit dosavadní právní předpisy upravující divadelní budovy (blíže rozebrané v předchozí kapitole) i nadále, protože nebyly divadelním zákonem z roku 1948 přímo zrušeny.³⁰² I přes tento fakt se však v právních informačních systémech uvádí, že tyto právní předpisy byly zrušeny ke dni nabytí účinnosti divadelního zákona z roku 1948.³⁰³

8.4. Cenzura

Divadlo patřilo mezi velice silná média, a proto bylo třeba jej kontrolovat a využít ku prospěchu nového režimu. Divadlo tak zcela podléhalo státu, který na něj měl rozhodující vliv. Na jednání Kulturní rady ÚV KSČ ze dne 18. října 1948 vznesl vedoucí kulturního a propagačního oddělení Gustav Bareš požadavek na možné zastavení satirické hry *Kde je Kuřák?* a prosadil, aby se den poté představení účastnili také dělničtí kulturní referenti ROH.³⁰⁴ Na základě jejich hodnocení byla na zasedání DDR a DPK navrženo nejen stažení hry z repertoáru, ale i zrušení Divadla satiry, které bylo jedinou scénou zaměřenou na tento žánr.³⁰⁵

---

²⁹⁹ GEMRICH, Jan. *Konec agentů s kulturou*. Online. In: Sjezd národní kultury: Sběrka dokumentů. Praha: Orbis, 1948, s. 33. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:236c2f30-040a-11ed-8460-005056827e52?page=uuid:5fc96e67-ee9-4ba8-990f-c07313f23f28>. [citováno 2024-02-08]

³⁰⁰ KNAPÍK, pozn. 130, s. 28.

³⁰¹ SMAŽÍK, pozn. 43, s. 70.

³⁰² HENDRYCH, pozn. 41, s. 7.

³⁰³ Viz například právní systém ASPI.

³⁰⁴ Jejichž účast při posuzování uměleckých děl z ideologického hlediska jakožto zástupců pracujícího lidu začala být ještě více žádoucí po případu režiséra Františka Čápa, který v srpnu 1948 otevřeně zpochybnil kompetentnost těchto dělnických porot, což v září 1948 vedlo ke zveřejnění obhajující statě Valtra Feldsteina *Dělníci soudí umělce*, v níž mimo jiné uvedl, že kultura je věcí nejen umělců, ale i pracujícího lidu. Viz KNAPÍK, pozn. 52, s. 206.

³⁰⁵ KNAPÍK, pozn. 52, s. 206

Dne 22. dubna 1953 vznikla Hlavní správa tiskového dohledu jakožto centrální cenzurní úřad, jehož úkolem v oblasti divadelnictví bylo mj. schvalování předložených textů divadelních her, vydávání seznamů povolených divadelních her a kontrola divadelních představení.³⁰⁶

8.5. Transformace divadelní sítě

Po přijetí divadelního zákona docházelo také k vytváření stálých souborů v menších městech (= oblastních divadel). Jelikož bylo potřeba nově vzniklá divadla podpořit a posílit, měli být někteří herci a režiséři z velkých měst přeraženi právě do tzv. oblastí, neboť jak na olomoucké konferenci v roce 1949 zdůrazňoval Miroslav Kouřil: „*Režisérský sbor našeho divadelnictví je nesprávně, nerovnoměrně rozesazen, že jsou divadla, která by mohla ze svého bohatého počtu režisérů dát k dispozici pracovníky divadlům, jimž režisérské kádry citelně chybí.*“³⁰⁷

Naopak v Praze docházelo k rušení některých „přebytečných“ scén.³⁰⁸ Avšak například Činohra 5. května byla zrušena pouhým oznámením vedoucího divadelního oddělení ministerstva školství a osvěty Miroslav Kouřil, který divadelníkům sdělil, že se tak děje z důvodu splnění kulturně politického poslání tohoto divadla.³⁰⁹ Na olomoucké schůzi DDR a DPK bylo zdůrazněno, že je důležité koordinovat repertoár pražských divadel, aby si vzájemně nekonkurovala, ale pouze se doplňovala.³¹⁰

8.6. Pracovní postavení divadelníků

„*Divadelní zákon ještě není všecko, neboť se týká ústavů, divadel. Jsou zde však ještě herci. Proto přijdu s dalším novým hereckým zákonem. Tento herecký zákon bude mít ještě jiný úkol a smysl. Musíme zabezpečit na jedné straně hmotné zájmy herců, na druhé straně však zaručit také jejich morální zájmy.*“³¹¹

Přestože dle tohoto příslibu Zdeňka Nejedlého proneseného na hereckém velikonočním sjezdu v roce 1948³¹² měl tzv. herecký zákon, který by řešil platy herců a divadelníků, vzniknout do šesti měsíců, nebyl nikdy zrealizován.³¹³

Vydání směrnic pro ochranu práce divadelníků, která by sjednotila jejich platové podmínky a pracovní smlouvy tak, aby neexistovaly rozdíly mezi oblastními divadly a divadly ve větších městech, což mělo zamezit přestupům mezi soubory z finančních důvodů (respektive zamezit

³⁰⁶ KNAPÍK, pozn. 130, s. 307-308.

³⁰⁷ KOUŘIL, Miroslav. *Úkoly českých a slovenských divadel v roce 1950*. In: pozn. 49, s. 10.

³⁰⁸ KNAPÍK, pozn. 52, s. 99.

³⁰⁹ OTČENÁŠEK, Štěpán. *Činohra 5. května*. In: HÁJEK, pozn. 58, s. 45.

³¹⁰ ŠMERAL, Vladimír. *Staňme se hospodáři*. In: pozn. 49, s. 25

³¹¹ NEJEDLÝ, pozn. 207, s. 6.

³¹² JAROŠ, B. *Herecký zelený čtvrtek*. Online. Haló – Nedělní noviny. 1948, roč. 4, č. 14, s. 19. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:e06bd570-780f-11ee-834d-5ef3fc9bb22f?page=uuid:5881dc4b-9ca4-4fba-8863-b424e9ce308c>. [citováno 2024-01-21]

³¹³ SMAŽÍK, František. *Rozvoj našeho divadelnictví po únoru 1948: Příspěvek k dějinám českého divadla v letech 1948-1950 II.- výsledky*. Praha: s.p., 1964, s. 103.

„kupčení“ s herci), plánovala už ORD v návaznosti na Návrh postupu ve věcech divadelních vypracovaný Miroslavem Kouřilem.³¹⁴ Pro úplnost je třeba zmínit, že zajištěním mzdové stability kulturních tvůrčích pracovníků se zabývala také vyhláška ministerstva hospodářství a práce ze dne 27. března 1943 upravující poměry v Protektorátu Čechy a Morava po dobu války.³¹⁵

Přestože po válce platové a pracovní podmínky uměleckých i technických pracovníků (zaměstnanců) divadel upravovala *vyhláška ministerstva sociální péče č. 1074 ze dne 10. října 1947*, měl v jednotné platové úpravě udělat jasno až očekávaný divadelní zákon z roku 1948. Na rozdíl od dřívějších kolektivních smluv totiž tento výnos nezohledňoval místní možnosti a zvyklosti. Některá divadla měla v té době nárok na různé formy podpory (městskou, zemskou, státní nebo okresní), ale jiná musela vyjít pouze z příjmu získaném na vstupném, což bylo divadelními pracovníky považováno za špatné a vyžadovalo novelizaci této právní úpravy.³¹⁶

Dle divadelníků a vládnoucí strany tedy bylo důležité, aby byly platy pracovníků v divadlech regulovány. Za tímto účelem měl dle § 8 odst. 3 divadelního zákona z roku 1948 dokonce vzniknout zvláštní zákon, který by jejich pracovněprávní poměry řešil. Přesto dlouho dobu po účinnosti divadelního zákona se na úpravu smluv divadelníků nestátních divadel³¹⁷ stále vztahovala převážně ustanovení Obecného zákoníku občanského z roku 1811 ve znění nařízení z roku 1916, zákona č. 155 Sb. z 1. dubna 1921 a zákona č. 497 Sb. z 21. prosince 1921 a v oblasti úpravy divadelních platů platila výše uvedená vyhláška, která se vztahovala na veškerá divadla kromě Národního divadla v Praze.³¹⁸

Podle této vyhlášky sloužila jako pomůcka pro určování výše platů divadelních pracovníků tabulka, v níž byla divadla rozdělena do dvou kategorií. V první kategorii se nacházela velká divadla (Městská divadla pražská, Zemské divadlo v Ostravě apod.) a do kategorie druhé byla zařazena ostatní divadla, přičemž jejich platové sazby byly oproti zaměstnancům divadel první kategorie sniženy o 5 %. Rovněž byly určeny čtyři platové skupiny. Nejlépe placení byli do první platové skupiny zařazeni ředitelé, dirigenti, režiséři a šéfové těles, jejichž plat muselo dokonce schválit ministerstvo. To také mohlo ve výjimečných případech povolit plat vyšší, než jaký stanovila vyhláška. Další normou upravující platy divadelníků byla vyhláška ministerstva sociální

---

³¹⁴ VONDRÁŠEK, pozn. 42, s. 35.

³¹⁵ SKÁLA, pozn. 226, s. 223.

³¹⁶ MAZÁČ, A. *Rozjímání nad divadelním zákonem a divadlem*. Online. Divadlo. 15.11.1947, roč. 33, č. 8, s. 126-127. Městská knihovna v Praze. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:fd6266d0-b4e1-11df-9959-0030487be43a?page=uuid:93c9ded0-b453-11df-82ff-0030487be43a>. [citováno 2024-02-13]

³¹⁷ Pro zaměstnance státních divadel platily předpisy o státní mzdové politice, neboť na základě vládního usnesení ze dne 13. června 1950 se na ně nevztahoval zákon č. 66/1950 Sb.

³¹⁸ HENDRYCH, pozn. 41, s. 30-34.

péče č. 1038 Ú.l. o pracovních a platových poměrech zaměstnanců divadel z 8. října 1949, která se oproti té první vyhláška už vztahovala i na Národní divadlo v Praze.³¹⁹

Později vznikl výnosem ministerstva kultury dne 24. června 1955 Pracovní řád pro umělecké pracovníky divadel (provádějící § 2 výnosu ministerstva kultury č.j. 8623/53-HSU/7 ze dne 24. listopadu 1953 o úpravě pracovních a platových poměrů uměleckých pracovníků v divadlech), který platil pro všechna divadla na území ČSR kromě armádních divadel a týkal se pracovního poměru. Z § 5 vyplývá, že ke vzniku pracovního poměru uměleckého pracovníka bylo zapotřebí souhlasu odboru pracovních sil příslušného národního výboru.³²⁰

8.7. Zvyšování kvalifikace divadelních pracovníků a divadelní školství

Jednou z povinností provozovatele divadel bylo zaměstnávat uměleckými službami a výkony pouze způsobilé osoby (§ 8 odst. 1 písm. c) divadelního zákona). Herci měli složit herecké teoretické zkoušky v rámci kvalifikačního řízení, které mělo být skončeno koncem roku 1950, a jejichž účelem bylo, aby každý divadelník měl v daném oboru alespoň základní vzdělání.³²¹ Směrnice pro divadelní kvalifikační zkoušky

Jelikož osvědčení o způsobilosti divadelních umělců z povolání mohly dle § 8 odst. 2 vydávat odborné organizace jen na podkladě vysvědčení z odborných škol, státních zkoušek, praktické činnosti nebo zkoušky, bylo nutné reorganizovat také divadelní vzdělávání.

Také se na olomoucké konferenci řešilo, aby vznikly učňovské obory pro technické práce, vlásenkářky, osvětlovače apod. a v plánu bylo i zřízení stálých kursů pro vedoucí technické zaměstnance divadel na vysokých školách divadelních.³²²

V oblasti vysokoškolského uměleckého vzdělávání byla situace o něco snadnější, neboť se začala řešit již krátce po druhé světové válce. Vedení pražské Státní konzervatoře totiž okamžitě po osvobození podalo návrh na zřízení vysoké divadelní a hudební školy.³²³ Nicméně nakonec vznikly dvě vysoké školy.³²⁴ Akademie múzických umění, první vysoká škola tohoto typu na našem území, byla založena dne 27. října 1945, a to dekretem č. 127, o zřízení vysoké školy Akademie múzických umění v Praze, který nabyl účinnosti k 15. listopadu 1945. Dle § 1 byl součástí Akademie múzických umění odbor dramatický, hudební, filmový a taneční, přičemž prvním akademickým rokem měl být rok 1946/1947.

---

³¹⁹ Tamtéž, s. 35.

³²⁰ HENDRYCH, pozn. 41, s. 18.

³²¹ KOPECKÝ, pozn. 293, s. 18.

³²² KOUŘIL, pozn. 49, s. 11.

³²³ URBANOVÁ, Alena. *DISK aneb Divadlo školou povinné*. In: pozn. 58, s. 430.

³²⁴ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Stenoprotokol 69. schůze Národního shromáždění Republiky Československé 1946-1948 ze dne 12. září 1947*. Online. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/069schuz/s069001.htm>. [citováno 2024-02-18]

V té době byla také podána žádost o zřízení Akademie múzických umění i v Brně, kterou podali profesori z brněnské konzervatoře, a v níž jakožto argumenty pro schválení jejich žádosti uváděly regionální důvody a kulturní škody, které by nezřízením vznikly.³²⁵ O dva roky později, 12. září 1947, schválilo Ústavodárné shromáždění na své 69. schůzi zákon č. 168/1947 Sb., o založení Janáčkovy akademie múzických umění. Pojmenování brněnské Akademie múzických umění po Leoši Janáčkovi navrhla poslankyně Běla Pažoutová, a to „*V uznání velkého životního díla mistra Leoše Janáčka, největšího hudebního skladatele moravského, v uznání zásluh o hudební výchovu Moravy a záchranu národní písně moravské (...)*“.³²⁶ Výuka byla oficiálně zahájena k 1. říjnu 1947, ale dramatický odbor byl otevřen až později díky výnosu ministra školství, věd a umění č. 135 251-V. ze dne 25. června 1948.³²⁷

V divadelním vzdělávání měly být provedeny i další změny, a to jak na poli učitelském, tak studentském. Konkrétně bylo požadováno, aby se na divadelní vysoké školy nemohl přihlásit každý, ale žáci měli být vybíráni především z talentovaných a šikovných členů skupin Československého svazu mládeže a závodních klubů ROH. Také na školách neměli působit ti, kteří se nevěnují školní práci, ale „*(...) příležitost z pověření profesorského na vysoké škole používají jenom k tomu, aby získali honosný titul profesora*“.³²⁸

8.8. Loutkové divadlo

Stát v poúnorové době loutkové divadlo velice podporoval³²⁹, což mělo pro divadla určitá pozitiva, ale na druhou stranu se představení stávala mnohdy politickou záležitostí. Důsledkem poválečných změn také bylo, že tradiční kočovné loutkové společnosti vymizely. Dle historičky loutkového divadla Niny Malíkové dokonce, když byli požádáni zahraniční delegací, aby jim bylo předvedeno tradiční české loutkové divadlo, museli hledat po celém Československu, přičemž jednoho z původních kočovných loutkařů Antona Andrleho objevili až po delší době na Slovensku.³³⁰

³²⁵ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Vládní návrh zákona o zřízení odbočky hudebního odboru akademie musických umění v Brně. (tisk 789)*. Online. Společná česko-digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0789_00.htm [citováno 2024-02-18]

³²⁶ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Stenoprotokol 69. schůze Národního shromáždění Republiky Československé 1946-1948 ze dne 12. září 1947*. Online. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/069schuz/s069002.htm>. [citováno 2024-02-18]

³²⁷ *Výnos č.j. 135 251-V. ze dne 25. června 1948*. Online. Věstník Ministerstva školství, věd a osvěty. 31.08.1948, roč. 4, č. 15-16, str. 368. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:2d5f2630-e703-11ea-8ce6-005056825209?page=uuid:f880b920-e710-11ea-9a6f-5ef3fc9ae867>. [citováno 2024-02-18]

³²⁸ KOUŘIL, pozn. 49, s. 11.

³²⁹ Pravděpodobně pro příbuzenskou spojitost ministra Kopeckého se slavným loutkařem Matějem Kopeckým. Viz PÁVOVÁ, pozn. 36, s. 10.

³³⁰ *Česká loutka. 3. díl, Po válce*. [epizoda dokumentárního seriálu]. Online. Česká republika, 2019. Česká televize. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/12160206195-ceska-loutka/318294340040003/>. [citováno 2024-02-18]

Jak vyplývá z pracovního plánu pro období první pětiletky (1949-1954), který na společné schůzi české a slovenské DDR a DPK v Bratislavě v lednu 1949 předložili Jiří Lorman a Jan Malík, nebylo dlouhou dobu od vydání divadelního zákona provedeno loutkařské nařízení vyplývající z § 27 odst. 2.³³¹ Z tohoto důvodu tak v oblasti loutkového divadla stále platil již zmiňovaný dvorský dekret z 6. ledna 1836, neboť *Vládní nařízení č. 15 ze dne 14. února 1950, kterým se provádějí ustanovení divadelního zákona o zřizování loutkových divadel a divadelní činnosti loutkařské* bylo účinné až od 9. března 1950.

Na této schůzi rovněž vyvstal požadavek, aby bylo vytvořeno Státní ústřední loutkové divadlo sídlící v Praze, které bylo poté založeno v srpnu 1949³³² s pobočkami v Brně, Kladně, Liberci a Českých Budějovicích. Z ekonomických důvodů však byly tyto pobočky brzy osamostatněny a převedeny pod krajské národní výbory.³³³

Lorman s Malíkem taktéž zdůrazňovali potřebnost urychleného provedení kvalifikačních zkoušek v souladu s § 8 divadelního zákona. Nutnost profesionalizace loutkového divadelnictví vedla rovněž k založení loutkařské katedry na Divadelní fakultě Akademie múzických umění v roce 1952.

8.9. Propagace návštěv divadla

Divadelním zákonem bylo divadelnictví uloženo, aby se staralo o co největší šíření divadelních děl, a proto brzy po účinnosti tohoto zákona vzniklo již zmiňované DPK. Za účelem šíření divadelních děl byl také vznesen požadavek typizace jevišť a normalizace jevištního zařízení, aby se nemusela převážet technika a jeviště si byla co nejpodobnější, čímž by se dle Miroslava Kouřila zlepšily pracovní podmínky a lépe se využila umělecká práce.³³⁴

8.9.1. Nové publikum

Jedním z důležitých úkolů DPK bylo získat pro divadlo nové publikum, které by ocenilo nově nastavenou dramaturgii. Z důvodu působení Stránského na ministerstvu školství a osvěty, který podporoval myšlenku práva umělce na neomezenou tvůrčí svobodu a považoval za důležité odpolitizování divadla, a také finančních problémů vzniklých během první poválečné sezóny, se totiž scény v následující sezóně 1946/47 vracely ke komerčním úspěšným hrám a prozápadním autorům.³³⁵

Po válce se tedy nezměnila sociální skladba publika, jak se očekávalo a o což se dlouhodobě usilovalo. Místo dělníků chodila do divadel stále střední třída, inteligence

---

³³¹ LORMAN, Jiří. MALÍK, Jan. *Loutkařská pětiletka*. In: JANSKÝ, pozn. 48, s. 54-59.

³³² HOŘÍNEK, pozn. 7, s. 164.

³³³ ŠORMOVÁ, pozn. 56, s. 35.

³³⁴ KOUŘIL, Miroslav. *Typisace, normalisace a divadlo*. In: JANSKÝ, pozn. 48, s. 165.

³³⁵ PÖMERL, pozn. 55, s. 21-22.

a buržoazie.³³⁶ K tomuto redaktor Jan Kmoníček v červenci 1948 uvedl, že složení návštěvnické obce se mění pomalu, neboť dříve byla složena z buržoazie, která kvůli abonentnímu systému „okupovala divadlo výhradně pro sebe“, a bylo nutné jim dát najevo, že divadlo patří i jim, a proto se divadelníci vypravovali za pracujícími do továren a dalších pracovišť.³³⁷

K propagaci divadla pro „nové diváctvo“, které k němu zatím mělo nedůvěru, neboť „včerejší divadlo“ s nimi nepočítalo, se rovněž vyjadřoval přímo předseda DPK Jan Kopecký ve svém bratislavském referátu. Dokonce zmiňoval podněty týkající se vhodných dnů a časů vyhrazených pro představení pro pracující ze závodů, protože ti kvůli práci a brzkému začátku představení ve všední dny do divadla nechodí a vstupenky na víkendová představení „(...) skoupi ti, kdo bydlí blíže pokladen anebo mají čas si je během týdne opatřit“.³³⁸

8.9.2. Vstupenky

Také bylo třeba změnit distribuci vstupenek, protože se stávalo, že byly vstupenky dávány jako povinnost, ale měly být dávány jako odměna svědomitým a dobrým pracovníkům³³⁹ Důsledkem „povinných vstupenek“ byl stále se zvyšující počet návštěvníků divadelních představení, což vyplývá ze zpráv Státního úřadu statistického, dle níž se počet představení oproti roku 1948 zvětšil až o 6.100 (19.900 x 26.000 v roce 1956) a počet návštěvníků se z 9.150.000 zvýšil na 12.500.000 návštěvníků v roce 1956.³⁴⁰

Ovšem skutečnost byla mnohdy jiná, neboť oficiálně sice byla představení vyprodaná (což statisticky působí tak, že se zvyšoval počet návštěvníků), ale divadelní sály byly poloprázdné, ne-li prázdné. K čemuž se vyjadřoval na schůzi Kulturní rady ÚV KSČ začátkem roku 1950 i Miroslav Kouřil, dle kterého se jedná o „(...) zarážející zjev, že organizací návštěvy a nábořem se dosáhne toho, že je představení vyprodáno, ale lidé na představení nejdou.“³⁴¹ Požadavek, aby byla návštěvnost jednotlivých představení ve všech divadlech kontrolována vědeckým i statistickým způsobem, byl vznesen na olomoucké společné konferenci DDR a DPK.³⁴² Zajímavostí také je, že aby nedocházelo ke zvyšování vstupného, které by plně pokrylo náklady divadel, doplácelo jej lidová správa z prostředků osvětové péče, a to z důvodu, aby vstupné bylo únosné i pro „lidového diváka“.³⁴³

---

³³⁶Tamtéž.

³³⁷KMONÍČEK, Jan. *K otázce socialistického divadla*. Online. Divadelní zápisník. 15.07.1948, roč. 3, č. 3-4, s. 217. Městská knihovna v Praze. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:df794ab0-65e1-11e0-93de-0030487be43a?page=uuid:e6e85bf0-6696-11e0-a014-0030487be43a>. [citováno 2024-01-21]

³³⁸KOPECKÝ, Jan. *Popularisace divadla*. In: JANSKÝ, pozn. 48. s. 129-139.

³³⁹ŠMERAL, Vladimír. *Staňme se hospodáři*. In: pozn. 49, s. 25

³⁴⁰HENDRYCH, pozn. 41, s. 58.

³⁴¹KNAPÍK, pozn. 52, s. 283

³⁴²KOUŘIL, pozn. 307, s. 12.

³⁴³KOUŘIL, pozn. 8, s. 21.

9. Zhodnocení divadelního zákona (1948) a divadelního vývoje po jeho přijetí

„Od vydání divadelního zákona zavedli jsme pořádek ve všech divadlech, zastavili hospodářskou neodpovědnost a vyhnali většinu škůdců. (...) Koncem minulého roku jsme upevnili hospodářství divadel, kontrolu a položili základy k upevnění styku divadelnictví s lidem.“³⁴⁴

Jelikož k přijetí divadelního zákona došlo v březnu 1948, tedy krátce po změně režimu, bylo důležitým krokem následné zhodnocení zákona, a to nejen z hlediska, zda zákon skutečně odpovídá potřebám divadelníků, ale především, zda vyhovuje ideologickým potřebám vládnoucí strany. Hodnocení probíhalo nejen na různých schůzích, ale také v novinových článcích věnujících se divadelnímu zákonu z roku 1948.

9.1. Konference a schůze

Změny v divadelnictví byly po přijetí nového divadelního zákona mnohokrát řešeny na častých konferencích, zasedáních a společných schůzích DDR a DPK. Již na první této společné schůzi v srpnu 1948 se kromě proměny dramaturgie, změny skladby publika a kádrové očisty řešil také požadavek na novelizaci divadelního zákona, neboť byl příliš liberální a obsahoval předúnorové zásady.³⁴⁵

Na IV. celostátní konferenci československých divadelníků, která se v roce 1949 konala v Olomouci, byla obnovena platnost všech úkolů uložených konferencí bratislavskou, které měly být dále rozvíjeny a prohlubovány, protože vytyčených úkolů bylo mnoho, ale doposud nebyly splněny. Mezi nejdůležitější vytyčené úkoly stále patřilo vytváření nového socialistického člověka a nového divadelníka, vypracování kolektivní metody práce, větší spolupráce mezi divadly, odboráři, odhalovat škodlivé vlivy a boj proti nepřítelům socialistického realismu.³⁴⁶

Tajemník XXI. Svazu ROH Valtr Feldstein také zdůrazňoval nezbytnost úzké spolupráce mezi zaměstnaneckými orgány, vedoucími divadelními orgány a svazem ROH, mezi nimiž by probíhaly pravidelné měsíční či nejlépe týdenní porady, na nichž by se projednávaly konkrétní otázky divadelnictví z hlediska plnění uměleckých a hospodářských plánů. Feldstein také pronesl, že *„(...) důsledné uplatňování zásady osobní odpovědnosti, provázané nezbytnou a důslednou kontrolou a kritikou, povede touto methodou trvalé a soustavné spolupráce k vytvoření zdravého a šťastného prostředí všech našich divadel, celého našeho divadelnictví a tím i k dalšímu rozkvětu naší kultury.“³⁴⁷*

---

³⁴⁴KOUŘIL, Miroslav. *Plánujeme divadelnictví*. In: JANSKÝ, pozn. 48, s. 313-314.

³⁴⁵HOŘÍNEK, pozn. 7, s. 156.

³⁴⁶KOPECKÝ, Jan. *Revise vykonané práce v roce 1949*. In: pozn. 49, s. 13-20.

³⁴⁷FELDSTEIN, Valtr. *Stálý styk a spolupráce*. In: pozn. 49, s. 27.

Nedostatky byly dle předsedy XXI. svazu ROH Vladimíra Šmerala rovněž spatřovány v otázce vedoucích činitelů divadel, kteří politické úkoly plní pouze z nutnosti své funkce, bez přesvědčení a nadšení. Tyto „brzdy budování“ bylo dle Šmerala potřeba odhalit v rámci prověrek na pracovišti a vyměnit je za politicky uvědomělé a silné jedince, neboť pouze tak bylo možné „(...) naplnit politickou funkci kultury a umění“.³⁴⁸

9.2. Ohlasy zveřejněné v tisku

Po přijetí divadelního zákona z roku 1948 se v tisku objevovaly kladné reakce. Například předseda DPK Jan Kopecký v únoru 1949 vyzdvihoval divadelní zákon, protože umožnil plánovat a „(...) organisovat podněty jednotlivců i divadel, aby se stupeň za stupněm pozvedala celková úroveň našeho divadelnictví“.³⁴⁹

Rovněž v *Českém lidovém divadle*³⁵⁰ a *Lidových novin* lze nalézt články oslavující divadelní zákon, který zajistil výborné podmínky pro operu, a to nejen z hlediska uměleckého a finančního zajištění, ale také po stránce ideové. Opera tedy prožívala „(...) s celou českou kulturou dobu nového obrození a otevíraly se jí nejkrásnější perspektivy tvůrčího umění sloužícího lidu a bojujícího za pokrok.“³⁵¹

V polovině roku 1954 však již lze v tisku dohledat zprávu, že je třeba udělat v divadelnictví pořádek, neboť je v divadlech zaměstnán velký počet umělecky podprůměrných pracovníků a rovněž existuje mnoho stálých divadel na úkor kvality. Veškeré nedostatky mělo napravit ministerstvo kultury, které by se tak stalo skutečně řídicím kulturním orgánem. Za účelem odstranění „nepořádku v divadelnictví“ měl být přijat nový divadelní zákon.³⁵²

Dle Bedřicha Prokoše divadelníci již dlouhodobě pociťovali, že původní zákon z roku 1948 „stále vzrůstajícím potřebám našich divadel nestačil“. Mělo být vytvořeno jednotné řízení divadelní činnosti a o československé divadelnictví měl všestranně pečovat stát.³⁵³ Na neúčelnost

---

³⁴⁸ ŠMERAL, Vladimír. *Staňme se hospodáři*. In: pozn. 49, s. 21-22.

³⁴⁹ KOPECKÝ, Jan. *Rok našeho divadla*. Online. Lidové noviny. 27.02.1949, roč. 57, č. 49, s. 7. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:75f10250-7e52-11dd-b952-000d606f5dc6?page=uuid:a90f9ea3-6326-43f2-9140-726a864cdafa>. [citováno 2024-02-17]

³⁵⁰ HUDEČEK, Václav. *Výročí divadelního zákona*. Online. České lidové divadlo. 1949, roč. 29, č. 3, s. 33. Městská knihovna v Praze. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:3e65a7f0-dacb-11df-bc0a-0030487be43a?page=uuid:edc227d0-dabe-11df-b26e-0030487be43a>. [citováno 2024-02-17]

³⁵¹ *Česká opera v obraze a kostýmu*. Online. Lidové noviny. 19.05.1951, roč. 59, č. 117, s. 5. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:2cffeafb0-7f25-11dd-af13-000d606f5dc6?page=uuid:0056f383-3009-4ae7-be23-2400c6d59b76&fulltext=divadeln%C3%AD%20z%C3%A1kon>. [citováno 2024-02-17]

³⁵² *Diskusní příspěvek soudruha V. Bauera*. Online. Rudé právo. 1954, roč. 34-35, č. 164, s. 2. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:b5fcc500-4f81-11dd-9166-000d606f5dc6?page=uuid:118824ed-a235-4659-b838-acebe6ea8368>. [citováno 2024-02-17]

³⁵³ PROKEŠ, Bedřich. *K návrhu nového divadelního zákona*. Online. Rudé právo. 1956, roč. 36, č. 343, s. 2. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:5d101e90-2021-11dd-9de5-000d606f5dc6?page=uuid:37209ba3-6215-40bf-a7d6-1093ddb0f57d>. [citováno 2024-02-17]

rozdělení divadelní agendy na vícero orgánů bylo poukázáno v tisku už v roce 1949.³⁵⁴ Také je třeba zmínit, že ještě před přijetím divadelního zákona z roku 1948 bylo kritizováno provozování divadel družstvy, která se věnovala jiným úkolům.³⁵⁵

9.3. Divadelní zákon z roku 1957

Brzy po zřízení ministerstva kultury v roce 1953 se začal připravovat nový divadelní zákon, jehož návrh byl předložen vládě dne 30. března 1954. Divadelní zákon z roku 1957 (účinný od 31. října 1957) se v mnohém shodoval s divadelním zákonem z roku 1948, avšak oproti němu byl jednodušší, stručnější a neobsahoval tolik definic spojených s divadelní činností. Zásadní změnou bylo, že se uvolnilo centralistické řízení, neboť nově mohla být divadla provozována i socialistickými právníckými osobami, a také většina divadel byla převedena pod krajské národní výbory, které jej spravovaly.³⁵⁶

---

³⁵⁴ KOBLÍŽEK, pozn. 291, s. 162.

³⁵⁵ *Divadelní družstva a soukromý zájem*. Online. České lidové divadlo. 1947, roč. 27, č. 4, s. 56. Městská knihovna v Praze. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:86b9d580-d79c-11df-a281-0030487be43a?page=uuid:758cc760-d79a-11df-88a3-0030487be43a>. [citováno 2024-02-17]

³⁵⁶ JUST, pozn. 52, s. 74.

Závěr

Doktor Karel Skála za druhé světové války uvedl, že „*Divadelní právo patří k právním oborům, o kterých se téměř nepíše.*“³⁵⁷. Jelikož tento výrok platí také o historii divadelního práva, bylo cílem této diplomové práce zmapování poválečné právní úpravy v oblasti divadelnictví. Diplomantka při výzkumu zjistila, že přijetím divadelního zákona z roku 1948 byla završena dlouholetá snaha divadelníků o nový divadelní zákon, neboť ten z poloviny 19. století byl považován za nevyhovující už od konce osmdesátých let 19. století, a byl dlouhodobě kritizován především kvůli absenci ustanovení upravujících provoz divadelní činnosti, a naopak přebytku ustanovení na ochranu veřejného pořádku a mravnosti.

Vzhledem k poválečnému vývoji, následující změně politického režimu a s tím spojené proměně chápání funkce divadla a kultury obecně, pak byla další právní úprava přímo nutná. O nové právní uspořádání divadelních poměrů v té době usilovala jak skupina kolem Miroslava Kouřila, Zdeňka Nejedlého a Václava Kopeckého, tak kolem Jaroslava Stránského. Přes nelehké prosazování, způsobené odlišnými politickými preferencemi obou skupin, vznikl *zákon č. 32/1948 Sb., kterým se vydávají základní ustanovení o zřizování divadel a o divadelní činnosti (divadelní zákon)*, kterým se kompletně změnila organizace divadelní činnosti.

Avšak tento zákon měl v podstatě pouze deklaratorní charakter, neboť jím došlo pouze ke zlegalizování faktického stavu, který zde byl nastolen prakticky hned po ukončení druhé světové války, a to výnosy Zdeňka Nejedlého (výnos č.j. B-150 001/45–II o zrušení divadelních koncesí a produkčních licencí, výnos č. B-150 002/45-II o zřízení Divadelní rady a výnos č. B-152 227/45-II o rozdělení divadel a divadelních oblastí v Čechách a na Moravě a o úpravě provozovatelských poměrů v období 1945/1946), které byly kritizovány pro rozpor s dosavadní zákonnou úpravou, a proto bylo třeba vytvořit divadelní zákon, který by poválečnou provizorní situaci vyřešil a dal divadelní obci právní jistotu.

Krátce lze shrnout, že změny provedené po druhé světové válce spočívaly především v odstranění soukromopodnikatelského systému (koncesí), určení provozovatelů divadel, zestátnění dalších divadel (vznik Zemského divadla v Brně a Zemského divadla v Ostravě), proměně divadelní sítě (vznik nových divadel mimo tradiční oblasti), reformě divadelního školství a zrovnoprávnění loutkového divadla s ostatními divadelními činnostmi. Rovněž došlo k razantní obměně dramaturgie a institucionálnímu zakotvení DDR a DPK.

Po následném zhodnocení divadelního zákona z roku 1948 však bylo shledáno, že ani několikaleté přípravy nezajistily, aby byla nová divadelní právní úprava vyhovující, neboť se na

---

³⁵⁷ SKÁLA, pozn. 226, s. 218.

ni podepsal nejen fakt, že byl předmětem politického boje, ale také to, že na jeho vzniku se podílely dva resorty (Ministerstvo školství a osvěty, Ministerstvo informací). Zákon byl kritizován i pro provozování divadel družstvy, nejasnění kompetencí DPK a DPP a rovněž byl zákon postupně shledán nevyhovujícím také po stránce ideologické. Tyto nedokonalosti a neúplnosti divadelního zákona vedly k tomu, že již brzy po jeho přijetí začala být připravována nová právní úprava, zákon č. 55/1957, o divadelní činnosti (divadelní zákon), která nabyla účinnosti 16. listopadu 1957.

Rovněž chtěla diplomantka zhodnotit, zda kroky představitelů divadelní revoluce později reflektované zákonodárcem, měly nějaké pozitivní stránky. Velkým pozitivem divadelního zákona z roku 1948 je, že po třiceti letech od vzniku Československé republiky byla sjednocena česká a slovenská divadelní právní úprava. K jednoznačně pozitivním reformám došlo také na poli divadelního školství v návaznosti na požadavek profesionalizace divadel a zvyšování kvalifikace divadelních pracovníků. Brzy po válce tak byla založena Akademie múzických umění (27. října 1945) a v Brně Janáčkova akademie múzických umění (12. října 1947). Rovněž pozitivní změnu lze vnímat v oblasti loutkového divadla, kde došlo ke zrovnoprávnění loutkového divadla s ostatními divadelní činnostmi.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

- BARTOŠ, Jaroslav; BRODSKÁ, Božena; ČERNÝ, František; KAČER, Miroslav; SRBA, Bořivoj et al. *Dějiny českého divadla II. – Národní obrození*. Praha, Academia, 1969, s. 67.
- ČERNÝ, Jindřich. *Osudy českého divadla po druhé světové válce: divadlo a společnost 1945-1955*. Praha: Academia, 2007. 526 s. ISBN 978-80-200-1502-0.
- GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Druhá republika 1938-1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2004. 315 s. ISBN 80-7185-626-6.
- HÁCHA, Emil; HOBZA, Antonín; HOETZEL, Jiří; LAŠTOVKA, Karel; WEYR, František et al. *Slovník veřejného práva československého*, svazek I. A – Ch. Brno: Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1929. 871 s.
- HÁJEK, Jiří (ed.). *Divadlo nové doby: 1945-1948*. Praha: Panorama, 1990. 505 s. ISBN 80-7038-140-X.
- HAVELKA, Jiří. *Čs. filmového hospodářství 1945-1950*. Praha: ČFÚ, 1970.
- HENDRYCH, Jaroslav. *Organisace divadelní práce – učební texty vysokých škol*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1957.
- HERMAN, František. *ÚMDOČ: I. doplněk dějin za léta 1927-1936*. Praha: ÚMDOČ, 1937
- HOŘÍNEK, Zdeněk; JUST, Vladimír; PÖMERL, Jan; ŠORMOVÁ, Eva et al. *Česká divadelní kultura 1945-1989 v datech a souvislostech: divadlo v totalitním systému (teze): kalendárium českého divadla 1945-1989*. Praha: Divadelní ústav, 1995. 469 s. ISBN 80-7008-056-6.
- JANSKÝ, Emanuel; KOUŘIL, Miroslav (ed.). *Základy nové práce československého divadla*. Praha: Umění lidu, 1949.
- JUST, Vladimír. *Divadlo v totalitním systému: příběh českého divadla (1945-1989) nejen v datech a souvislostech*. Praha: Academia, 2010. 679 s. ISBN 978-80-200-1720-8.
- KAPLAN, Karel; KOSATÍK, Pavel. *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004. 333 s. ISBN 80-7185-616-9.
- KLUSOŇOVÁ, Markéta. *Právo divadelní*. In: SCHELLE, Karel; TAUCHEN, Jaromír (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici s Key Publishing, 2017, s. 338-339. ISBN 978-80-7380-641-5.
- KNAPÍK, Jiří. *Kdo spoutal naši kulturu: portrét stalinisty Gustava Bareše*. Přerov: Nakladatelství Šárka, 2000. 278 s. ISBN 80-7277-093-4.
- KNAPÍK, Jiří. *Únor a kultura: sovětizace české kultury 1948-1950*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. 359 s. ISBN 0-7277-212-0.
- KNAPÍK, Jiří. *V zajetí moci: kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956*. Praha: Libri, 2006. 399 s. ISBN 80-7277-316-X.
- KOUŘIL, Miroslav. *Divadlo před vítězným únorem*. Praha: Univerzita Karlova, 1981.
- KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci-státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha: Auditorium, 2010. 450 s. ISBN 978-80-87284-12-4.

MALÝ, Karel; KINDL, Vladimír; KUKLÍK, Jan; SOUKUP, Ladislav; ADAMOVIČ, Karolína et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vydání. Praha: Linde Praha, a.s. - Právnické a ekonomické nakladatelství Bohumily Hořinkové a Jana Tuláčka, 2003. ISBN 978-80-87212-39-4.

NEJEDLÝ, Zdeněk. *O divadelnictví: projev v Národním shromáždění k divadelnímu zákonu dne 20. března 1948*. Hradec Králové: Krajský národní výbor, 1949.

PÁVOVÁ, Jana. *Demagog ve službách strany – portrét komunistického politika a ideologa Václava Kopeckého*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008. 192 s. ISBN 978-80-87211-09-0.

RATAJ, Jan. *O autoritativní národní stát: ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939*. Praha: Karolinum, 1997. 251 s. ISBN 80-7184-516-7.

ROLLAND, Romaine. *Divadlo lidu*. Praha: Ústav pro učební pomůcky průmyslových a odborných škol, 1946.

SCHELLE, Karel; TAUCHEN, Jaromír (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. III. svazek, K-M*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. 877 s. ISBN 978-80-7380-602-6.

SZCZEPANIK, Petr. *Továrna Barrandov – svět filmařů a politická moc 1945-1970*. Praha: NFA, 2016. 419 s. ISBN 978-80-7004-177-2.

SMAŽÍK, František. *Dva roky činnosti Divadelní ústředny (1949-1950) a první rok práce Divadelní služby (I.IV.1950-31.III.1951)*. Praha: s.n., 1960. 254 s.

SMAŽÍK, František. *Rozvoj našeho divadelnictví po únoru 1948: Příspěvek k dějinám českého divadla v letech 1948-1950 II.- výsledky*. Praha: s.p., 1964

SMAŽÍK, František. *Stoletý boj o náš divadelní zákon 1850-1957*. Praha: s.n., 1961.

SRBA, Bořivoj. *Múzy v exilu: kulturní a umělecké aktivity čs. exulantů v Londýně v předvečer a v průběhu druhé světové války 1939-1945*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. 888 s. ISSN 12113034.

ŠIROKÝ, Jan. *Psaní a prezentace odborných textů. Praktik*. Praha: Leges, 2019. 199 s. ISBN 978-80-7502-340-7.

Úkoly československého divadelnictví: projevy Ing. arch. Miroslava Kouřila, Dr. Jana Kopeckého, Vladimíra Šmerala a Dr. Valtra Feldsteina. Praha: Umění lidu, 1950

VESELÝ, František Xaver. *Všeobecný slovník právní: příruční sborník práva soukromého i veřejného zemí na radě říšské zastoupených se zvláštním zřetelem na nejnovější zákonodárství a poměry právní zemí koruny české. [Díl I]*. SPÁČIL, Jiří (ed.). Reprint původního vydání z roku 1896. Praha: Wolters Kluwer, 2009. 640 s. ISBN 978-80-7357-456-7.

VONDRÁŠEK, Karel. *Sowjetisches Kulturmodell und das tschechische Theater 1945-1968: zum Spannungsverhältnis zwischen tschechoslowakischer Kulturpolitik und tschechischem Theater*. Bochum: Projekt Verlag, 1999. 769 s. ISBN 3-89733-029-6.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Anketa o divadelním zákoně. Online. Divadlo – list Svazu československého herectva. 14. ledna 1921, roč. 8, č. 5, s. 1. Městská knihovna v Praze. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:cf2e2b60-c4ad-11df-a97c-0030487be43a?page=uuid:9849e8c0-c4a6-11df-8f66-0030487be43a>. [citováno 2024-01-15]

BOHUSLAV, Josef Václav. *Sbírka nálezů Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních: nálezy z roku 1920*. Online. Praha: Právnické vydavatelství (V. Tomsa), 1921, s. 408-411. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:bc460070-2056-11e7-b650-5ef3fc9ae867?page=uuid:59462e40-207a-11e7-b650-5ef3fc9ae867>. [citováno 2024-02-09].

BOHUSLAV, Josef Václav. JANOTA, Osvald. *Sbírka nálezů Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních: nálezy za rok 1932-1933*. Online. Praha: Právnické vydavatelství (V. Tomsa), 1933, s. 1068-1070. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:83d17960-f1b8-11e8-bc37-005056827e51?page=uuid:bdb62db0-f262-11e8-9984-005056825209>. [citováno 2024-02-11]

Česká loutka. 3. díl, Po válce. [epizoda dokumentárního seriálu]. Online. Česká republika, 2019. Česká televize. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/12160206195-ceska-loutka/318294340040003/>. [citováno 2024-02-18]

Česká opera v obraze a kostýmu. Online. Lidové noviny. 19.05.1951, roč. 59, č. 117, s. 5. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:2cffe0f0-7f25-11dd-af13-000d606f5dc6?page=uuid:0056f383-3009-4ae7-be23-2400c6d59b76&fulltext=divadeln%C3%AD%20z%C3%A1kon>. [citováno 2024-02-17]

Diskusní příspěvek soudruha V. Bauera. Online. Rudé právo. 1954, roč. 34-35, č. 164, s. 2. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:b5fcc500-4f81-11dd-9166-000d606f5dc6?page=uuid:118824ed-a235-4659-b838-acebe6ea8368>. [citováno 2024-02-17]

Divadelní družstva a soukromý zájem. Online. České lidové divadlo. 1947, roč. 27, č. 4, s. 56. Městská knihovna v Praze. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:86b9d580-d79c-11df-a281-0030487be43a?page=uuid:758cc760-d79a-11df-88a3-0030487be43a>. [citováno 2024-02-17]

Divadelníci jednotně zamítají návrh ministra Stránského. Online. Rudé právo. 28.01.1947, roč. 27, č. 23, s. 1. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:555a72a0-f744-11dc-aa90-000d606f5dc6?page=uuid:12654be8-3adb-4a34-b715-86e04125d3c4>. [citováno 2024-02-11].

Divadelní zákon na obzoru. Online. Svobodný směr. 22.11.1946, roč. 2, č. 268, s. 4. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:a09a599a-5a0f-49a5-8e86-b9bd10233e58?page=uuid:58ba2020-e617-11e9-8dca-5ef3fc9bb22f>. [citováno 2024-02-11].

Divadelní zákon: subkomise kulturního výboru projedná sporná místa osnovy. Online. Svobodné noviny. 29.01.1948, roč. 4, č. 24, s. 3. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:fce88a30-7047-11dd-9f71-000d606f5dc6?page=uuid:7c141b51-6e4c-4f8a-928d-dd4471139ab1>. [citováno 2024-02-04]

Dvakrát proti návrhu ministra Stránského. Online. Rudé právo. 1947, roč. 27, č. 28, s. 7. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:85c32db0-f744-11dc-9056-000d606f5dc6?page=uuid:26dde60e-8188-45e3-b9db-72d8580cfc39>. [citováno 2024-02-11].

GEBHART, Jan.; KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Online. Praha: Themis, 1996, s. 82. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:f4ff4630-0761-11e4-b1a4-005056827e52?page=uuid:93d24ef0-358a-11e4-90aa-005056825209>. [citováno 2024-02-18]

HERMAN, František. *Stálá divadla podle divadelního zákona*. Online. Československé divadlo. 1923, roč. 1, č. 9, s. 130. Městská knihovna v Praze. Dostupné z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:5bc210c0-f337-11df-b94f-0030487be43a?page=uuid:eeae8d30-f334-11df-a88e-0030487be43a>. [citováno 2024-01-14].

HUBIČKA, Štěpán. *Advokacie na Královských Vinohradech s ohlednutím do pražského Karlína a Žižkova v době první republiky*. Online, rigorózní práce. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Právnická fakulta, 2021, s. 244-251. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/11025/43231>. [citováno 2024-02-04]

HUDEČEK, Josef. *Divadelní zákon*. Online. České lidové divadlo. 1947, roč. 27, č. 2. s. 17-18. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:3691d080-d79c-11df-a656-0030487be43a?page=uuid:937c6a20-d789-11df-9b7b-0030487be43a>. [citováno 2024-01-21].

HUDEČEK, Václav. *Výročí divadelního zákona*. Online. České lidové divadlo. 1949, roč. 29, č. 3, s. 33. Městská knihovna v Praze. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:3e65a7f0-dacb-11df-bc0a-0030487be43a?page=uuid:edc227d0-dabe-11df-b26e-0030487be43a>. [citováno 2024-02-17]

CHYTIL, Alois. *K otázce divadelního zákona*. Online. Časopis pro právní a státní vědu. 1921, roč. 4, č. 2, s. 183. Digitální knihovna Právnické fakulty MU. Dostupné z: <https://digi.law.muni.cz/handle/digilaw/25413>. [citováno 2024-01-21]

JAROŠ, B. *Herecký zelený čtvrtek*. Online. Haló – Nedělní noviny. 1948, roč. 4, č. 14, s. 19. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:e06bd570-780f-11ee-834d-5ef3fc9bb22f?page=uuid:5881dc4b-9ca4-4fba-8863-b424e9ce308c>. [citováno 2024-01-21]

KLUSOŇOVÁ, Markéta. *Revoluce a právní úprava divadla*. Online. In: KOTÁSEK, Josef; BEJČEK, Josef; KRATOCHVÍL, Vladimír; ROZEHNALOVÁ, Naděžda; MRKÝVKA, Petr et al. *Dny práva 2012 – Days of Law 2012: Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. s. 627-637. Masarykova univerzita v Brně. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/sbornik.pdf. [citováno 2023-12-30]

KLUSOŇOVÁ, Markéta. *Divadelní zákon z r. 1948*. Online. In: VOJÁČEK, Ladislav; TAUCHEM, Jaromír (ed.). *I. česko-slovenské setkání doktorských studentů a postdoktorandů oboru právní historie a římského práva: Sborník příspěvků z konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 158-168. Masarykova univerzita v Brně. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/dejiny2013/setkani2013.pdf>. [citováno 2023-12-31]

KLUSOŇOVÁ, Markéta. *Česká právní úprava divadla*. Online, rigorózní práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2016. Masarykova univerzita v Brně. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/ghfiz/>. [citováno 2023-12-30]

KMONÍČEK, Jan. *K otázce socialistického divadla*. Online. Divadelní zápisník. 15.07.1948, roč. 3, č. 3-4, s. 217. Městská knihovna v Praze. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:df794ab0-65e1-11e0-93de-0030487be43a?page=uuid:e6e85bf0-6696-11e0-a014-0030487be43a>. [citováno 2024-01-21]

KOBLÍŽEK, Oldřich. *Ministerský návrh divadelního zákona*. Online. Divadelní zápisník. 1947, roč. 2, č. 1, s. 54-58. Městská knihovna v Praze. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:07c83790-6517-11e0-a1ab-0030487be43a?page=uuid:8e68a670-644c-11e0-8d32-0030487be43a>. [citováno 2024-01-21].

KOBLÍŽEK, Oldřich. *Projednání divadelního zákona v parlamentě*. Online. Divadelní zápisník. 1948, roč. 3, č. 8-9, s. 475. Městská knihovna v Praze. Dostupné z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:71d63aa0-668a-11e0-8749-0030487be43a?page=uuid:7eb27620-6695-11e0-bd3e-0030487be43a>. [citováno 2024-02-11]

KOKOŠKA, Stanislav (ed). *Petiční výbor Věrní zůstaneme v dokumentech (1938-1941)*. Online. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2021. Ústav pro studium totalitních režimů. Dostupné z: https://www.ustrcr.cz/wp-content/uploads/2022/03/Kokoska_Verni-zustaneme.pdf. [citováno 2024-02-18].

KOPECKÝ, Jan. *Divadlo na prahu rozkvětu*. Online. Lidové noviny. 20.03.1949, roč. 57, č. 67, s. 3. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:4c5820b0-7da6-11dd-b738-000d606f5dc6?page=uuid:1b14aa86-2c41-450e-bcf5-c8fcf1cdebdb>. [citováno 2024-02-10].

KOPECKÝ, Jan. *Rok našeho divadla*. Online. Lidové noviny. 27.02.1949, roč. 57, č. 49, s. 7. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:75f10250-7e52-11dd-b952-000d606f5dc6?page=uuid:a90f9ea3-6326-43f2-9140-726a864cdafa>. [citováno 2024-02-17]

KOUREL, Miroslav. *Historické chvíle českého divadelnictví*. Online. Divadlo – list Svazu českého herectva. 1945-1946, roč. 31, č. 1-6, s. 26. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:58263c01-9aaa-11ea-be02-5ef3fc9ae867?page=uuid:3ef5813f-4abe-45ad-8157-ba4fda49e5f9>. [citováno 2024-02-03].

KOUREL, Miroslav (ed.). *Sjezd národní kultury 1948: sbírka dokumentů*. Online. Praha: Orbis, 1948, s. 51. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:236c2f30-040a-11ed-8460-005056827e52?page=uuid:e4d152ce-4dba-4313-a3e3-ef274b992c12>. [citováno 2024-02-06].

Kulturní pracovníci v rozhodující chvíli: Kupředu, zpátky ni krok! Online. Rudé právo. 25.02.1948, roč. 28, č. 47, s. 1. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:17e71d80-0a1b-11dd-a52c-000d606f5dc6?page=uuid:d92cca90-6ae0-11e8-bfeb-5ef3fc9bb22f>. [citováno 2024-02-10].

Kulturní výbor jednal o divadelním zákoně bez divadelníků. Online. Rudé právo. 29.01.1948, roč. 28, č. 24, s.5. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:56a08970-0a17-11dd-93a9-000d606f5dc6?page=uuid:a7250be0-6ae8-11e8-828b-005056825209>. [citováno 2024-02-11]

MAZAČ, A. *Rozjímání nad divadelním zákonem a divadlem*. Online. Divadlo. 15.11.1947, roč. 33, č. 8, s. 126-127. Městská knihovna v Praze. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:fd6266d0-b4e1-11df-9959-0030487be43a?page=uuid:93c9ded0-b453-11df-82ff-0030487be43a>. [citováno 2024-02-13]

MAZAČ, Antonín. *Stanovte povinný provoz divadelních podniků*. Online. Divadlo – list Svazu českého herectva. 1947, roč. 33, č. 1, s. 6. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:dd59b010-fcc9-11ea-a78a-5ef3fc9bb22f?page=uuid:ab8a83bd-fe0b-48b4-91c3-f7e62d1b265d>. [citováno 2024-01-21].

MILOTOVÁ, K. *Divadelní zákon*. Online. Deník Práce. 1947, roč. 3. 1947, č. 24, s. 2. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:4200f542-f5a5-4474-992e-733b7e8be0ea?page=uuid:ee4c1fc0-3b9d-11e7-82f6-001018b5eb5c>. [citováno 2024-02-11].

Návrh programu nové československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků. Online. Dostupné z: <https://www.nacr.cz/wp-content/uploads/2021/04/labyrint-1945-Kosicky-vladni-program.pdf>. [citováno 2024-02-10].

NOVÁK, Vojta. *Jen dál!* Online. Divadlo.1938, roč. 25, č. 2, s. 25. Městská knihovna v Praze. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:161ccb30-c0df-11df-9866-0030487be43a?page=uuid:fb4b2790-c0be-11df-bdc5-0030487be43a>. [citováno 2024-01-21].

O divadelní zákon: přerušené jednání v kulturním výboru sněmovny. Online. Svobodné noviny. 21.01.1948, roč. 4, č. 17, s. 3. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:e63a8ee0-7043-11dd-b30f-000d606f5dc6?page=uuid:dd8f9c96-e4b4-42c2-8de0-2283df1faffb&fulltext=divadeln%C3%AD>. [citováno 2024-02-11]

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Interpelace poslance Josefa Fischera a druhů ministři vnitra o trestním nálezu okresní politické správy v Chebu proti divadelního spolku „Heimatliebe“ v Horním Lomu.* Online. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t2140_00.htm. [citováno 2024-01-21]

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČR. *Návrh členů Národního shromáždění Dra. Ant. Uhlíře, K. St. Neumanna a soudr., aby zemská divadla pražská byla převzata do správy státní.* Online. Společná česko-digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0807_00.htm. [citováno 2024-01-21]

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Vládní návrh zákona o státním divadle v Ostravě.* Online. Společná česko-digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0051_00.htm. [citováno 2024-02-13]

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Odpověď ministra vnitra na interpelaci poslance Josefa Fischera a druhů o trestním nálezu okresní politické správy v Chebu proti divadelnímu spolku "Heimatliebe" v Horním Lomu. 21. července 1921.* Online. Společná česko-slovenská digitální knihovna. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t2910_00.htm. [citováno 2024-01-21]

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Stenoprotokol 69. schůze Národního shromáždění Republiky Československé 1946-1948 ze dne 12. září 1947.* Online. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/069schuz/s069001.htm>. [citováno 2024-02-18]

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Stenoprotokol 99. schůze Národního shromáždění Republiky Československé 1948-1954 ze dne 20. března 1948.* Online. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/099schuz/s099001.htm>. [citováno 2024-02-04].

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Vládní návrh divadelního zákona (tisk 842).* Online. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0842_02.htm. [citováno 2024-02-16].

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Vládní návrh zákona o zřízení odbočky hudebního odboru akademie musických umění v Brně. (tisk 789).* Online. Společná česko-digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0789_00.htm [citováno 2024-02-18]

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva výboru kulturního a informačního k vládnímu návrhu zákona (tisk 842) (tisk 1061).* Online. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t1061_01.htm[citováno 2024-01-22].

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva zdravotního výboru o návrhu poslankyně Landové-Štychové, aby byla zavedeny pravidelná povinná desinfekce všech veřejných budov, zejména škol, úřadoven, divadel, jakož i soukromých bytů.* (tisk 176). Online. Společná česko-slovenská digitální knihovna. Tisk 683. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0683_00.htm. [citováno 2024-02-10].

Požár Ringtheatru před soudem. Národní listy. 25.04.1882, roč. 22, č. 113, s. 3. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:beec7f50-5d71-11dc-94a5-0013e6840575?page=uuid:d4ad3e40-a729-11e6-adc9-5ef3fc9ae867>. [citováno 2024-02-10]

Požár Ringtheatru ve Vídni. Plzeňské listy. 11.12.1881, roč. 17, č. 99, s. 2. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:1f4acb30-6d20-11de-b58e-000d606f5dc6?page=uuid:3bcb6111-2998-4eba-8f71-112265dade90>. [citováno 2024-02-10]

„*Pro divadelní zákon*“. Online. Československé divadlo. 28.04.1927, roč. 5, č. 6, s. 96. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:4874e170-dc2e-11df-a3d6-0030487be43a?page=uuid:bd810c20-dc36-11df-8b1a-0030487be43a>. [citováno 2024-01-21].

PROKEŠ, Bedřich. *K návrhu nového divadelního zákona.* Online. Rudé právo. 1956, roč. 36, č. 343, s. 2. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:5d101e90-2021-11dd-9de5-000d606f5dc6?page=uuid:37209ba3-6215-40bf-a7d6-1093ddb0f57d>. [citováno 2024-02-17]

SÍLA, František. *K zákazu zájezdů ochotnických jednot.* Online. Československé divadlo. 13.08.1923, roč. 1, č. 12, s. 186. Městská knihovna v Praze. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:c499ef90-f3bf-11df-b2ff-0030487be43a?page=uuid:354e47f0-f3bf-11df-9d47-0030487be43a>. [citováno 2024-02-04].

SKÁLA, Ivan. *I v kultuře zrada národa jejich programem.* Online. Rudé právo. 22.02.1948, roč. 28, č. 45, s. 4. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:fa20e470-0a1a-11dd-8952-000d606f5dc6?page=uuid:b017a9f0-6b1b-11e8-828b-005056825209>. [citováno 2024-02-11]

SKÁLA, Karel. *O divadle, zvláště ochotnické.* Online. Právní prakse: měsíčník československých právníků 1942-1943, roč. 7, č. 7-8, s. 219. Digitální knihovna Právnické fakulty MU. Dostupné z: <https://digi.law.muni.cz/handle/digilaw/32185>. [citováno 2024-01-14]

Společná schůze vrcholných divadelních orgánů. Online. Rudé právo. 01.09.1948, roč. 28, č. 204, s. 3. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:414673e0-15d0-11dd-be7b-000d606f5dc6?page=uuid:78b74860-6ae6-11e8-a583-005056827e51>. [citováno 2024-02-08]

VODIČKA, Libor. *O nový divadelní řád: poznámky k diskusi o divadelním zákonu v českém tisku 1945–1948.* Online. Theatralia. 2017, roč. 20, č. 1, s. 9-20. Dostupné z: <https://hdl.handle.net/11222.digilib/136326>. [citováno 2024-01-27]

Výnos č.j. B-150 001/45 – II o zrušení divadelních koncesí a produkčních licencí a přechodné úpravě správy divadel a jiných podniků ze dne 8. června 1945. Online. Věstník Ministerstva školství a osvěty. 22.06.1945, roč. 1, č. 3, str. 21. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:5ce40390-3a4a-11eb-80ee-5ef3fc9bb22f?page=uuid:e6282180-3a4b-11eb-a9f6-005056827e51>. [citováno 2024-02-11].

Výnos č. B-150 002/45-II., o zřízení Divadelní rady. Online. Věstník Ministerstva školství a osvěty. 10.07.1945, roč. 1, č. 4, s. 32. Národní digitální knihovna. Dostupné z:

<https://ndk.cz/view/uuid:e107ae60-3a4a-11eb-80ee-5ef3fc9bb22f?page=uuid:f7cda5e0-3a4b-11eb-93c2-005056825209>. [citováno 2024-02-11].

Výnos č. B-152 227/45-II o rozdělení divadel a divadelních oblastí v Čechách a na Moravě a o úpravě provozovatelských poměrů v období 1945/1946 ze dne 27. července 1945. Online. Věstník Ministerstva školství a osvěty. 23.08.1945, roč. 1, č. 6, s. 62. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:c9de44b0-3a4a-11eb-80ee-5ef3fc9bb22f?page=uuid:f80c0e70-3a4b-11eb-a9f6-005056827e51>. [citováno 2024-02-11].

Výnos č.j. 135 251-V. ze dne 25. června 1948. Online. Věstník Ministerstva školství, věd a osvěty. 31.08.1948, roč. 4, č. 15-16, str. 368. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:2d5f2630-e703-11ea-8ce6-005056825209?page=uuid:f880b920-e710-11ea-9a6f-5ef3fc9ae867>. [citováno 2024-02-18]

Zahájení divadelní činnosti a povolování představení. Online. Rudé právo. 01.06.1945, roč. 25, č. 22, s. 3. Národní digitální knihovna. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:fb41c450-ef6c-11dc-b7b0-000d606f5dc6?page=uuid:09244823-bb65-415b-8cb1-5b83698fc65f&fulltext=divadel>. [citováno 2024-01-21].

Zprávy ÚMDOČ. Online. Československé divadlo. 10.10.1923, roč. 1, č. 15, s. 237-238. Městská knihovna v Praze. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:613c81f0-f3c0-11df-8036-0030487be43a?page=uuid:35d3a490-f3bf-11df-9ef3-0030487be43a>. [citováno 2024-01-15].

3. Seznam použitých právních předpisů

Dekret č. 127, o zřízení vysoké školy Akademie múzických umění v Praze.

Nařízení ministerstva vnitra č. 454/1850 ř.z., divadelní řád.

Nařízení ministerstva lidové osvěty č. 187/1944 Sb., o zastavení činnosti českých divadel, varieté a kabaretů.

Vyhláška ministerstva sociální péče č. 1074 ze dne 10. října 1947.

Vyhláška ministerstva sociální péče č. 1038 Ú.l. o pracovních a platových poměrech zaměstnanců divadel.

Výnos č.j. B-150 001/45 – II o zrušení divadelních koncesí a produkčních licencí a přechodné úpravě správy divadel a jiných podniků ze dne 8. června 1945.

Výnos č. B-150 002/45-II., o zřízení Divadelní rady.

Výnos č. B-152 227/45-II o rozdělení divadel a divadelních oblastí v Čechách a na Moravě a o úpravě provozovatelských poměrů v období 1945/1946 ze dne 27. července 1945.

Výnos č.j. 135 251-V. ze dne 25. června 1948, o zřízení dramatického odboru JAMU.

Zákon č. 32/1948 Sb., kterým se vydávají základní ustanovení o zřizování divadel a o divadelní činnosti (divadelní zákon).

Zákon č. 55/1957, o divadelní činnosti (divadelní zákon).

Zákon č. 168/1947 Sb., o založení Janáčkovy akademie múzických umění.

Zákon č. 137/1948 Sb., o postátnění Československého rozhlasu.

Zákon č. 134/1867 ř. z., o právu spolčovacím.

Zákon č. 11/1918 Sb., z. a n., o zřízení samostatného státu československého (tzv. recepční norma).

Zákon č. 123/1948 Sb., o znárodnění polygrafických podniků.

Zákon č. 83/1929 Sb., o Národním divadle v Praze.

Zákon č. 192/1948 Sb., o státním divadle v Brně.

Zákon č. 193/1948 Sb., o státním divadle v Ostravě.

Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky.

Zákon č. 194/1948, o státní péči osvětové a o veřejných obecních knihovnách.

Zákon č. 213/1948 Sb., o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů ze dne 21. července 1948.

Zákon č. 88/1950 Sb., trestní řád správní.

4. Seznam ostatních zdrojů

KADLEC, Karel. Reforma divadelního zákonodárství. *Právník*. 1897, roč. 36, č. 1.

KOBLÍŽEK, Oldřich. *Divadelní zákon*. *Právník*. 24.05.1949, roč. 88, č. 3-4, s. 162-163.

KORBAŘ, Martin. *Právní úprava divadelnictví v ČSR*. Diplomová práce. Praha: Karlova univerzita, Právnická fakulta, 1972.

KUKERLE, Fr.; SPURNÝ, V. Petice podaná ministrovi Habermanovi výborem O.Č.H. *Divadelní svět*. 22.01.1919, roč. 6, č. 2, s. 2-3.

KVAPIL, Jaroslav. *Dopis ministru Nejedlému ze 7. července 1945*. In: VONDRÁŠEK, Karel. Sowjetisches Kulturmodell und das tschechische Theater 1945-1968: zum Spannungsverhältnis zwischen tschechoslowakischer Kulturpolitik und tschechischem Theater. Bochum: Projekt Verlag, 1999.

KVAPIL, Jaroslav. *Dopis ministru Nejedlému z 22. července 1945*. In: VONDRÁŠEK, Karel. Sowjetisches Kulturmodell und das tschechische Theater 1945-1968: zum Spannungsverhältnis zwischen tschechoslowakischer Kulturpolitik und tschechischem Theater. Bochum: Projekt Verlag, 1999.

Návrh osnovy divadelního zákona. *Divadelní svět*. 01.10.1919, roč. 6, č. 9-10, s. 1-8

Návrh osnovy divadelního zákona. *Divadelní svět*. 27.10.1919, roč. 6, č. 11, s. 1-3.

Otevřený dopis ministru vnitra Švehlovi. *Divadelní svět*. 22.01.1919, roč. 6, č. 2, s. 3-4.

Podání divadelní sekce kulturní komise ZNV ministerstvu školství a osvěty ze dne 23.05.1945 o návrhu ORD na reorganizaci československého divadelnictví. In: VONDRÁŠEK, Karel. Sowjetisches Kulturmodell und das tschechische Theater 1945-1968: zum Spannungsverhältnis zwischen tschechoslowakischer Kulturpolitik und tschechischem Theater. Bochum: Projekt Verlag, 1999.

Resignace Divadelní rady. In: VONDRÁŠEK, Karel. Sowjetisches Kulturmodell und das tschechische Theater 1945-1968: zum Spannungsverhältnis zwischen tschechoslowakischer Kulturpolitik und tschechischem Theater. Bochum: Projekt Verlag, 1999.

Zpráva o činnosti „Ústřední Matice Divadelního Ochotnictva Československého“ a „Matice divadelní“ za rok 1923 s připojeným návrhem divadelního zákona vypracovaným drem Fr. Hermanem a upraveným výkonným výborem ÚMDOČ. Praha: ÚMDOČ, 1924.

Zpráva o činnosti ÚMDOČ za rok 1938. Praha: ÚMDOČ, 1939.

Zpráva o činnosti ÚMDOČ v Praze za rok 1946. Praha: ÚMDOČ, 1947.

Abstrakt

Právní aspekty reorganizace československého divadelnictví po druhé světové válce

Poté, co byla v květnu 1945 obnovena činnost divadel, započala tzv. divadelní revoluce během které dochází k zásadním změnám v řízení a organizaci divadelnictví. I přes veškeré rakousko-uherské a prvorepublikové snahy totiž tuto problematiku po druhé světové válce upravovalo stále ještě účinné nařízení ministerstva vnitra č. 454/1850 ř.z., divadelní řád ze dne 25. listopadu 1850. Rovněž bylo v plánu právní úpravu divadelnictví na území Československa sjednotit, protože na Slovensku byl od roku 1848 účinný uherský zákonný článek XXXI, tedy právní úprava odlišná (a dokonce ještě starší) než ta na území Čech.

Tato diplomová práce se zabývá právními aspekty během zmíněné reorganizace divadel, přičemž hlavním cílem výzkumu je zmapování vývoje právní úpravy divadelnictví po druhé světové válce v kontextu předchozích právních úprav. Za účelem zjištění odpovědi na výzkumnou otázku, v čem se divadelní zákon z roku 1948 lišil od předchozí právní úpravy a historických návrhů divadelních předpisů, byla provedena komparace a rozbor jednotlivých ustanovení. Rovněž jsou zmíněny změny, které nastaly v divadelnictví po přijetí divadelního zákona v roce 1948, jeho zhodnocení a následující právní úprava.

Při výzkumu bylo zjištěno, že přijetím divadelního zákona v roce 1948 byla završena dlouholetá snaha divadelníků o novou právní úpravu divadelnictví, kterou však došlo k odstranění soukromopodnikatelského systému (koncesí) a určení konkrétních provozovatelů divadel, kterým bylo umožněno užívání majetku původních divadelních podnikatelů. K pozitivním změnám došlo na poli divadelního školství a v oblasti loutkového divadla, které bylo postaveno na roveň ostatním druhům divadelního umění.

Avšak ani divadelní zákon z roku 1948 nebyl shledán dostačujícím, a proto začala být brzy připravována nová divadelní úprava, zákon č. 55/1957, o divadelní činnosti (divadelní zákon), který nabyl účinnosti 16. listopadu 1957.

Klíčová slova: divadlo, divadelní zákon, kulturní politika

Abstract

Legal Aspects of the changes in theater industry in Czechoslovakia After World War II

After World War II (in May 1945), Czechoslovakian theaters were reopened. The so-called theater revolution began, during which the theater industry in Czechoslovakia experienced fundamental changes in organizational structure. Despite the efforts of Austria-Hungary and the First Czechoslovak Republic, this space was still regulated by the Theater Act of November 25, 1850 (Ministry of the Interior law No. 454/1850). There were also plans to consolidate the regulation of the theater industry in Czechoslovakia, as Hungarian legal article XXXI had been in effect since 1848 in Slovakia. This was a different (and even older) legal regulation than the one in Bohemia.

This work explores the legal considerations of the aforementioned reorganization of theaters. The main goal of the research is to describe how the pre-World War II regulatory environment affected the evolution of theater industry regulation thereafter, including mapping out any significant path dependencies. A comparative analysis of individual provisions was used to address the research question of how the Theater Act of 1948 differed from previous legislation and historical drafts of theater regulations. This work subsequently addresses the regulatory changes that occurred in the theater industry after the adoption of the Theater Act in 1948.

This author found that the adoption of the Theater Act in 1948 capped a long-term effort by theaters to modify the legal regulation of the theater industry. However, this impeded entrepreneurship and gave monopoly to government-designated theater operators, who were allowed to use the property of the previously private theaters. On the other hand, there were some positive changes, particularly in the field of theater education and puppet theater, which came to be seen as on equal footing with other types of theater arts.

However, even the Theater Act of 1948 was not sufficient, and new theater regulation, Act No. 55/1957, on theater activities (Theatre Act), emerged shortly thereafter and came into effect on November 16, 1957.

Klíčová slova: Theatre, Theatre Act, Cultural politics